

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Моргун А.В., Прокопович Л.С., Мовчан К.М.,
Розман І.І., Кобаль В.В., Бабіля М.В.*

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
В РУСЛІ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ
РЕСУРСІВ ТА ТЕХНОЛОГІЙ**

Монографія

Мукачево

2021

УДК 316.77:002.1:004(02.064)

P64

*Рекомендовано Вченою радою
Мукачівського державного університету
Протокол №9 від 25.02.2021 року*

Рецензенти:

- Теличко Н.В.* – доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології та методики викладання іноземних мов;
- Малець О.О.* – доктор історичних наук, доцент, завідувач кафедри суспільних дисциплін та фізичної культури;
- Попадич О.О.* – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Ужгородський національний університет;
- Черепаня Н.І.* – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти.

P64

Розвиток соціальних комунікацій в руслі документно-інформаційних ресурсів та технологій: монографія /А.В. Моргун, Л.С. Прокопович, К.М. Мовчан, І.І. Розман, В.В. Кобаль, М.В. Бабіля - Мукачево: РВВ МДУ, 2021. – 147 с.

У монографії розглядаються питання розвитку соціальних комунікацій з точки зору документно-інформаційних ресурсів та технологій. Проаналізовано теоретичні основи створення інформаційного середовища бібліотек і архівів; перехід бібліотек та архівів як головних засобів комунікації від традиційних до автоматизованих послуг та засобів збереження і розповсюдження документних ресурсів; трансформацію бібліографічних відомостей персоналій в умовах інформатизації суспільства.

Видання адресується здобувачам вищої освіти, магістрантам, аспірантам університетів, науково-педагогічним працівникам закладів вищої освіти, слухачам інститутів післядипломної освіти.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ I.	
<i>ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА БІБЛІОТЕК І АРХІВІВ</i>	7
РОЗДІЛ II.	
<i>БІБЛІОТЕЧНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ - СОЦІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ</i>	23
1. <i>МУКАЧІВСЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ім. О. ДУХНОВИЧА – ІНФОРМАЦІЙНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ, ОСВІТНИЙ ЗАКЛАД</i>	32
2. <i>НАУКОВА БІБЛІОТЕКА МУКАЧІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ПРОВІДНИЙ, НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ</i>	49
3. <i>ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ</i>	63
РОЗДІЛ III.	
<i>АРХІВИ – СКАРБНИЦЯ ДОКУМЕНТНОЇ ПАМ'ЯТІ НАЦІЇ</i>	94
ГЛОСАРІЙ	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	137
НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ	146

ВСТУП

Однією з характерних рис сучасного суспільства є всеосяжна інформатизація, яка стає визначальним чинником розвитку всіх сфер життєдіяльності людей. Суспільні зміни, пов'язані з інформатизацією, економічними та соціально-політичними трансформаціями суттєво впливають на роль, значення бібліотеки, архіву як соціальних інститутів, покликаних сприяти забезпеченню загальної доступності до знань та інформації, ефективному їх використанню. У глобальному інформаційному просторі, який ґрунтується на комп'ютерних мережах і цифрових технологіях, електронні архіви, бібліотеки стають ключовими інформаційними системами, що здійснюють накопичення і систематизацію документних ресурсів, інформаційне обслуговування користувачів шляхом організації доступу до першоджерел, систематизованого знання та надання комплексу сучасних мережевих інформаційних сервісів.

Обсяги інформації постійно збільшуються, зростає швидкість їх розповсюдження. На початку 90-х рр. ХХ ст. було створено важливу міжнародну глобальну соціально-комп'ютерну мережу – Інтернет, що «об'єднала наукові центри та організації країн світу, приватні інформаційні й поштові системи, різні гуманітарні й комерційні служби» [1, с.50]. Але з розвитком електронних засобів інформації не зменшується потреба в документальних джерелах, що упорядковуються та зберігаються за допомогою Універсальної десяткової класифікації, яка використовується у понад 50-ти країнах світу. Поступово змінюються документно-комунікаційні процеси в

Україні. На сучасному етапі розвитку нашої країни як незалежної та суверенної держави, документні механізми комунікацій перевтілюються в найсучаснішу європейську форму комунікації – електронний документообіг, що функціонує майже на всіх рівнях інфраструктури регіону (бібліотеки, архіви, адміністрації, управління, інтернет-кафе та ін.) [2, с.46].

Інтенсивне впровадження інноваційних технологій та поширення телекомунікаційних засобів передачі інформації в Україні сприяє продуктивному ознайомленню українського суспільства зі змістом глобального інформаційного середовища.

Система документної комунікації розвивається та вдосконалюється разом із розвитком засобів документування та відтворення документу. ХХ ст. характеризується масовим створенням нових комунікаційних технологій, які у ХХІ столітті широко використовуються, вдосконалюються та виконують нові функції, в основі яких лежить проблема раціонального функціонування документно-комунікаційної системи. Створення оптимальної інфраструктури документної комунікації передбачає врахування перспектив розвитку можливостей технічних засобів передачі, обробки, пошуку, збереження та тиражування документованої інформації [3, с.48]. Ефективність використання комунікативних засобів потребує якісного, змістовного наповнення соціальних інформаційних комунікацій, ефективного їх використання.

Вагомою інформаційною складовою бібліотек ХХІ ст. стали електронні сервіси, популяризація ідей відкритого доступу,

підвищення вебметричного рейтингу університету, завдяки інноваціям бібліотека має можливість по-новому забезпечувати науковий та навчальний процес в університеті [4, с. 12].

Сучасна бібліотека університету не може існувати без веб-сайту як ефективного інструменту в системі обслуговування користувачів. Веб-технології, надаючи доступ користувачам до інформаційних ресурсів, онлайн-послуг якісно змінили підходи до обслуговування в бібліотеці, створення та просування якісних інформаційних послуг та онлайн-продуктів є умовою підвищення конкурентоспроможності бібліотек вищих навчальних закладів.

Важливу роль в роботі бібліотеки відіграє використання соціальних мереж, які стрімко увійшли до життєдіяльності кожної людини, допомагають реалізації нової маркетингової концепції щодо активізації послуг книгозбірні.

Карантин відкрив можливості для поповнення, розвитку наявних інформаційних ресурсів бібліотеки, культурного збагачення віртуального користувача. Веб-сайт, соціальні мережі стали активним місцем діалогу наукової бібліотеки з користувачем, які мають змогу самостійно вибрати необхідний контент. За таких умов бібліотеки набули певного досвіду, характерного бібліотекам світу.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА БІБЛІОТЕК І АРХІВІВ

У ХХІ столітті Інтернет увійшов у побут кожної людини та активно впроваджується у всі сфери діяльності. Формування та функціонування інформаційного ринку значно впливає на діяльність бібліотеки. У своїй роботі книгозбірні вдосконалюють традиційні форми обслуговування користувачів та запроваджують нові. Упровадження в діяльність бібліотеки інноваційних форм і методів роботи на основі інформаційно-комунікаційних технологій призвело до зміни способів виробництва інформаційних продуктів та надання послуг. Цим фактором зумовлено розвиток системи поглядів на сучасну наукову бібліотеку, яка виконує функції науково-інформаційного та соціально-комунікаційного центру. Теоретичні положення і обґрунтування щодо змісту інформаційної діяльності бібліотек активно почали висвітлюватися у наукових публікаціях бібліотекознавців зі середини минулого століття, тоді як комунікативна функція стала предметом дослідження вчених дещо пізніше (кінець 1990-х – початок 2000-х років) з активним розвитком інформатизації бібліотек [5, с.17].

Інформаційно-комунікаційна діяльність наукової бібліотеки як невід’ємна складова процесу розбудови інформаційного суспільства – суспільства знань, насамперед, передбачає активну взаємодію бібліотечно-інформаційного процесу у зовнішньому середовищі. Така

комунікація спрямована на узгодження дій, організацію спільної діяльності, виконання проектів на кооперативних засадах тощо. Наразі цей аспект ІКД вітчизняних НБ є дуже важливим, оскільки дає змогу вирішити найактуальніші проблеми бібліотечно-інформаційної сфери – формування національного інформаційного е-ресурсу; забезпечує доступ суспільства до знань на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Посилення зв'язку інформаційної та комунікативної функцій бібліотеки, розвиток та трансформація бібліотечної технології сприяли розвитку інформаційно-комунікаційної діяльності. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукової бібліотеки – це комплекс взаємопов'язаних процесів, спрямованих на створення інформаційних ресурсів, популяризацію знання в суспільстві та надання бібліотечно-інформаційних послуг із метою задоволення інформаційно-знанневих потреб користувачів. Інформаційно-знаннєві потреби – це базові потреби людства, які ототожнюються з рушієм цивілізаційного розвитку. Інформаційно-знаннєва потреба – це усвідомлення недостатності наявних знань та необхідність поповнення знань шляхом інформаційної комунікації. В умовах формування суспільства знань інформаційно-знаннєві потреби посідають пріоритетне місце у розвитку соціуму. Наукова бібліотека формує ресурсну базу і сервісно-комунікаційний інструментарій, організує комплексні та локальні дослідження з метою підвищення якості та ефективності задоволення інформаційно-знанневих потреб користувачів.

Інформаційно-комунікаційна діяльність наукової бібліотеки здійснюється у взаємопов'язаних і взаємозалежних професійно-діяльнісних комунікаційних середовищах, у кожному з яких використовується як аксіальна, так і ретіальна моделі комунікації.

У першому – виробничо-комунікаційному – здійснюється організаційно-управлінська комунікація, якою забезпечується створення і формування бібліотечно-інформаційних продуктів (каталоги (карткові та електронні); бази даних власної генерації (бібліографічні, реферативні, повнотекстові, мультмедійні); веб-сайти; бібліографічні покажчики; електронні бібліотеки; наукові збірники; письмові довідки; звіти про науково-дослідну роботу; програмні продукти; продукція оглядового характеру; наукові журнали; довідкові видання; прес-досьє; реферативні журнали; лінгвістичні засоби; звіти про бібліометричні дослідження.

У другому – сервісно-комунікаційному – здійснюється реалізація бібліотечно-інформаційних послуг, надання доступу до інформаційних продуктів НБ власної генерації, а також інших вітчизняних і зарубіжних інформаційних центрів, забезпечення зворотного зв'язку з користувачами. Інформаційний ресурс НБ, як одиниця комунікації, акумулює знання й надає окреме знання користувачеві та бібліотечну послугу, кінцевим результатом якої є забезпечення доступу і надання знання у якості продукту наукової бібліотеки, виробленого в процесі інтелектуальної діяльності співробітників за запитом користувача.

Бібліотеки і архіви як головні засоби комунікації подолали шлях від традиційних до автоматизованих послуг та засобів збереження і

розповсюдження документних ресурсів. Її інформаційно-пошукові засоби змінювалися від паперових каталогів і картотек до електронних, які формуються засобами автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем. Головною метою діяльності електронної бібліотеки є максимально повне та оперативне обслуговування користувачів.

Численні дослідження в напрямі забезпечення інформаційних запитів користувачів демонструють, що у провідних наукових бібліотеках на основі впровадження нових форм і методів обслуговування поглиблюється взаємодія з індивідуальним користувачем, що в цілому сприяє підвищенню ефективності задоволення ІЗП суспільства. Водночас необхідним є врахування вимог конкретного користувача до надання практично значимої для нього інформації, у разі потреби – представлення аналітично опрацьованого матеріалу, найновішого та 45 науково достовірного знання в потрібній формі та у необхідні строки, що має забезпечуватися системою комплексного бібліотечно-інформаційного обслуговування наукових бібліотек [6, с.58].

Білоус В. у своїх працях стверджує, що створення електронної бібліотеки спрямовано на досягнення таких цілей:

- забезпечення доступу до документів, надання яких користувачам обмежене (рідкісних книг, фотоальбомів, рукописних книг, дисертацій, архівів і т. п.);
- забезпечення доступу до інформації, що існує винятково в електронній формі;

- надання користувачам якісно нових можливостей роботи з великими обсягами електронних документів;
- цілеспрямоване інформаційне забезпечення різних галузей науки, культури, освіти за допомогою створення й надання повнотекстових баз даних [7, с.19-22].

Воловенко Т. у дослідженні «Реферативна база даних як інформаційний ресурс бібліотеки» розглядає ключові характеристики та переваги використання баз даних як електронного інформаційного об'єкта. Відповідно, у структурі електронного інформаційного ресурсу автор виокремлює три складові (рис. 1.1.) [8, с.3-7].

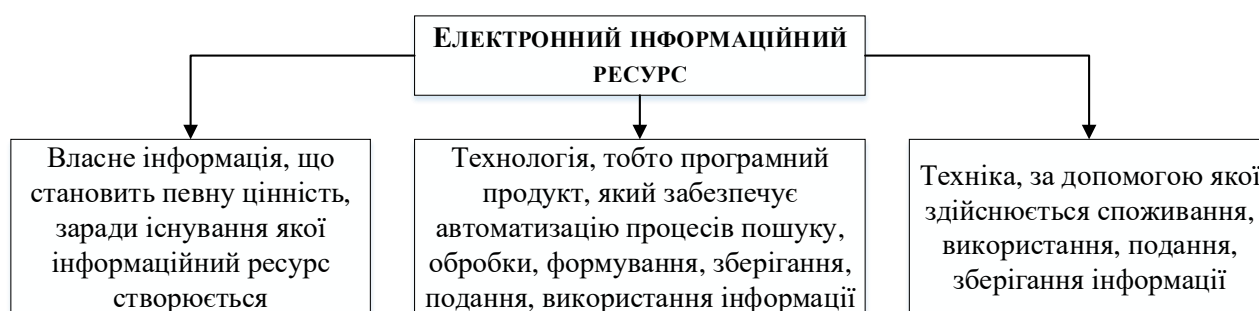

Рис. 1.1. Структура електронного інформаційного ресурсу

Копняк К., досліджуючи електронні бібліотеки, визначає таку мету їх створення:

- забезпечення користувачів можливістю роботи з документами з обмеженим доступом (рідкісних і рукописних книг, фотоальбомів, дисертацій, архівів, яких немає у більшості бібліотек);
- забезпечення доступу до інформації, що існує лише в електронній формі;
- надання користувачам більш якісних можливостей роботи з електронними документами великих обсягів;

• інформаційне забезпечення користувачів повнотекстовими базами даних у режимі віддаленого доступу [9, с.45-54].

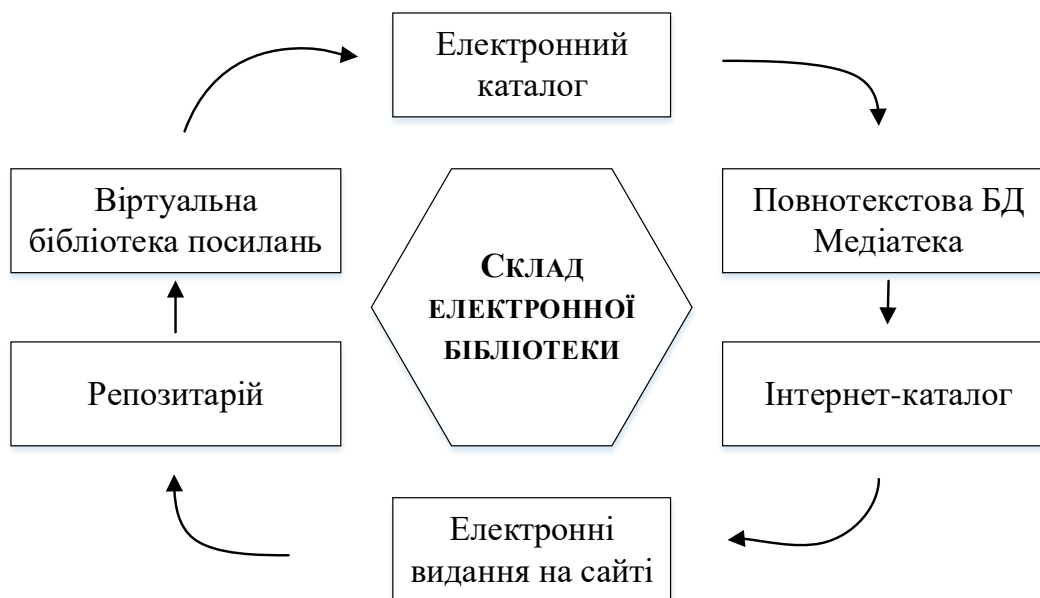

Рис. 1.2. Структура електронної бібліотеки

Як показують результати досліджень, переваги електронних бібліотек у порівнянні з традиційними очевидні [9, с.45-54]:

- доступність (як правило – на безоплатній основі) широкому колу користувачів;
- необмежений термін зберігання величезних масивів документів, переведених у електронну форму;
- висока інтегрованість інформаційного змісту з інструментами високошвидкісного пошуку.

Рис. 1.3. Функціональні можливості електронної бібліотеки

Наукова бібліотека визнається прогресивним співтовариством як центр соціальної комунікації, інформаційно-ресурсний потенціал якого спроможний комплексно забезпечити потреби суспільства у доступі до знань та інформації для розвитку науки, освіти, культури і виробництва на сучасному етапі та у перспективі [5, с.26].

За роки незалежності Українські бібліотеки зазнали великих змін. На сучасному етапі розвитку бібліотека виглядає дедалі більш гібридною. Її складниками, що утворюють медійне середовище, стають відділи розвитку інновацій, електронні читальні зали, інтернет-центри, електронні бібліотеки, бази даних та репозиторії в цифровому середовищі, створюються науково-дослідні та інформаційно-аналітичні підрозділи. Бібліотеки нині перетворюються на багаторівневі структури з якісно організованим технологічним середовищем, де інформація представлена на різних носіях сучасними засобами аудіо-телевізуальних і електронних комунікацій [10, с.3-6].

Важливе значення для розвитку бібліотеки як закладу культури, розв'язання багатьох її актуальних проблем мають укази Президента та

постанови Кабінету Міністрів України. За період незалежності на державному рівні урядом було розроблено і прийнято ряд важливих нормативно-правових документів, затверджено комплекс цільових програм (укази Президента України «Про національні заклади культури» (1994 р.), «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України» (2000 р.) тощо.

На рис. 1.4 зображено основні нормативні акти, які регулюють діяльність бібліотек.

НОРМАТИВНІ АКТИ УКРАЇНИ В БІБЛІОТЕЧНІЙ І СУМІЖНИХ ГАЛУЗЯХ

ЗАКони УКРАЇНИ

- Про авторське право і суміжні права
- Про бібліотеки і бібліотечну справу
- Про видавничу справу
- Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні
- Про інноваційну діяльність
- Про інформаційні агентства
- Про інформацію
- Про концепцію Національної програми інформатизації
- Про культуру
- Про науково-технічну інформацію
- Про наукову і науково-технічну діяльність
- Про національний архівний фонд і архівні установи
- Про національну програму інформатизації
- Про обов'язковий примірник документів
- Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки
- Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів господарювання, пов'язаної з виробництвом, експортом, імпортом дисків для лазерних систем зчитування, матриць
- Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні
- Про телекомунікації

ПОСТАНОВИ ТА РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБМІНУ УКРАЇНИ

- Про затвердження Державної програми "Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці" на 2006-2010 роки
- Про затвердження Державної програми розвитку культури на період до 2007 року
- Про затвердження Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека - XXI"
- Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів
- Про затвердження переліку бібліотек, до яких надсилаються документи у рамках міжнародного документообміну, що звільняються від сплати мита
- Про затвердження переліку завдань (проектів) Національної програми інформатизації на 2006 рік, їх державних замовників та обсягів фінансування
- Про затвердження Положення про Національний реєстр електронних інформаційних ресурсів
- Про затвердження Положення про Національну юридичну бібліотеку
- Про затвердження Порядку виплати доплати за вислугу років працівникам державних і комунальних бібліотек
- Про затвердження Програми поповнення бібліотечних фондів на період до 2005 року
- Про затвердження Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000-2005 роки
- Про мінімальні соціальні нормативи забезпечення населення публічними бібліотеками в Україні
- Про порядок доставляння обов'язкових примірників документів
- Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми створення єдиної інформаційної бібліотечної системи "Бібліотека - XXI"
- Про утворення Державної патентної бібліотеки

НОРМАТИВНІ АКТИ МІНІСТЕРСТВ І ВІДОМСТВ УКРАЇНИ

- Інструкція про організацію передачі та обміну документами між бібліотеками України
- Інструкції про порядок відбору рукописних книг, рідкісних і цінних видань з бібліотечних фондів до Державного реєстру національного культурного надбання
- Інструкції про порядок застосування в бібліотеках України грошової застави за особливо цінні книги та об'єкти користування
- Інструкція про порядок переміщення через державний кордон текстових, аудіо- та аудіовізуальних матеріалів
- Про затвердження Положення про електронні наукові фахові видання
- Про затвердження Порядку внесення електронних наукових фахових видань до Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
- Про затвердження Типових норм часу на основні процеси бібліотечної роботи
- Про організацію мережевого інформаційного забезпечення наукових досліджень
- Положення про систему депозитарного зберігання бібліотечних фондів України
- Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України
- Типові правила користування бібліотеками в Україні

Рис. 1.4. Класифікація нормативних актів в Україні в бібліотечній і суміжних галузях

Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 затверджено Державну цільову національно-культурну програму створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI». Метою Програми було підвищення ефективності використання і забезпечення доступу до документів, які зберігаються у бібліотечних, архівних та музейних фондах, шляхом створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI». Виконання Програми дало змогу підвищити рівень інформаційної культури населення та ввести в науковий обіг унікальні документи, що становлять історичну і культурну цінність не тільки для України, а і для світової спільноти [11].

Для забезпечення успішного переходу вітчизняних бібліотек на використання нових національних стандартів України, гармонізованих із міжнародними нормативними документами, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського ініціювала створення міжвідомчої робочої групи, до складу якої увійшли фахівці провідних бібліотек різних систем і відомств. З 01.09.2016 р. набули чинності нові національні стандарти України, зокрема ДСТУ ISO 16439:2016 (ISO 16439:2014, IDT) «Information and documentation – Methods and procedures for assessing the impact of libraries. Інформація та документація. Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек». Цей міжнародний стандарт розроблений з метою стратегічного планування та менеджменту якості бібліотек; для полегшення порівняння бібліотечного впливу в часі між бібліотеками подібного типу і призначення; для підвищення цінності бібліотек для навчання і наукових досліджень, освіти та культури, соціального та економічного

життя; для підтримки політичних рішень щодо стратегічних цілей бібліотек.

Визначення термінів, понять, методик збирання статистичних даних подано в ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) «Information and documentation – International library statistics. Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика». На основі кількісних показників діяльності бібліотеки розробляється система статистичних показників з оцінювання якості послуг та економічної ефективності виконуваних робіт, які зафіксовано в міжнародному стандарті ДСТУ ISO 11620:2016 (ISO 11620:2014, IDT) «Information and documentation – Library performance indicators. Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек». Систему статистичних показників бібліотеки мають вибудовувати на основі комплексного збалансованого та інтегрального підходів у тісному взаємозв'язку кількісних та відносних показників, з урахуванням місії, поточних та стратегічних завдань бібліотеки [12].

Дослідження впливу бібліотек на особу, за ДСТУ ISO 16439:2016, може виявити такі позитивні результати як зміна навичок і компетенцій, зміни у відносинах і поведінці, успіх у навчанні чи кар'єрі. Наприклад, бібліотечні послуги можуть сприяти успіху в наукових дослідженнях, навчанні або в своїй професії. У всіх цих сферах можливі такі результати: заощаджений час у пошуку інформації; вдосконалення дослідницьких навичок і критичного мислення; вміння вибирати релевантну інформацію; кращі можливості для кар'єрного зростання за рахунок підвищення інформаційної грамотності. Через вплив на

окремих осіб або групи, сфера впливу бібліотеки може поширюватися на установу або спільноту (наприклад університет, громада, регіон). Ці впливи сприятимуть позитивній ролі бібліотеки в установі чи спільноті; збільшенню інституційного фінансування, дослідницьких грантів, донорів; залученню кращих дослідників, викладачів, науковців, студентів; залученню інших науково-дослідних установ, підприємств, неурядових організацій, нових груп населення [13, с.82].

Соціальним впливом бібліотек, згідно зі стандартом ДСТУ ISO 16439:2016, є вплив діяльності бібліотеки на населення навколишньої спільноти або суспільство в цілому. Бібліотеки допомагають соціальній інтеграції та соціальній згуртованості, а саме: сприяють адаптації маргінальних груп та особам з особливими потребами; зміцнюють зв'язки між людьми і групами та підтримують міжкультурну комунікацію і розуміння між генераціями. Надаючи доступ до політичної, соціальної, наукової, економічної, культурної та правової інформації, бібліотеки допомагають людині здійснювати усвідомлений вибір у політичному і громадському житті.

В узагальненому розумінні наукова бібліотека університету характеризується як науково-інформаційний і культурно-освітній центр, навчально-допоміжна структура, що забезпечує розвиток науки, освіти, культури; задовольняє інформаційні потреби наукових установ, навчальних закладів та окремих осіб, пов'язаних з дослідницькою, освітньою та культурно-просвітницькою діяльністю. У зв'язку з чим постає питання, наскільки точним є застосування поняття

«інформаційна потреба» в аспекті діяльності наукової бібліотеки, коли звернення користувачів до наукової бібліотеки, насамперед, зумовлені отриманням доступу до конкретних знань. Бібліотеки відіграють ключову роль щодо надання кожному можливості підвищувати свій освітній рівень та навчатися упродовж усього життя, а також сприяють розвитку місцевої культури та популяризації історії за допомогою виставок та інших соціокультурних заходів, надають інформацію про місцеві спільноти. Таким чином, вони позитивно впливають на громадянську свідомість та ідентичність спільнот. Особливої значущості набуває соціальний вплив, який здійснюють бібліотеки щодо майбутніх поколінь, зберігаючи документальну та культурну спадщину.

В час інформаційних змін, переорієнтації бібліотек на сучасного «віддаленого» користувача, важливим є представлення бібліотекою бібліографічних продуктів та послуг у віртуальному просторі. Для повного забезпечення потреб користувача, сучасні бібліотеки використовують не лише власні фонди, а й фонди світових та провідних вітчизняних електронних книгозбірень. Поява інформаційних продуктів, які містять повнотекстові документи, дозволяє розкрити малодосліджені проблеми, які мають наукове, соціальне значення, допомагають отримати відповіді на поставлені завдання.

Найзручнішим засобом інформування користувачів про продукти, послуги, надання повнотекстових документів в онлайн-режимі, швидкого обслуговування та обміну досвідом є веб-сайт бібліотеки, який повинен бути простим для використання та

наповнення, створювати інформаційний комфорт, нову якість обслуговування, вирішує проблему ефективного використання власних інформаційних ресурсів.

Створення і підтримка бібліотечних веб-сайтів це пропагування закладеної індивідуальності та філософії кожної сучасної книгозбірні. Веб-сайт бібліотеки є своєрідною візитівкою установи та сприяє формуванню відповідного іміджу, який закладається визначеним підходом до концепції сайту [14, с.9].

Актуальним питанням є його інформаційне наповнення, адже завдяки цілодобовому доступу до сайту бібліотеки, користувач в будь-який зручний час, з будь-якого місця можуть знайти інформацію про видання, сформувати бібліографічний список, здійснити електронне замовлення чи отримати електронну копію документу [15, с.153-166]. Використання інформаційних ресурсів, представлених на веб-сайті бібліотеки сприяє розширенню можливостей книгозбірні.

Окрім сайту, важливу роль для ефективної роботи бібліотеки, формування її іміджу відіграє активне використання всього різноманіття та можливостей соціальних мереж, які стрімко увійшли до життєдіяльності кожної людини. Можливості соціальних мереж допомагають реалізації нової маркетингової концепції щодо активізації послуг книгозбірні.

Створена на сторінці Фейсбук сторінка бібліотеки забезпечує цікаве і постійне наповнення контенту. Постійне оновлення та наповнення цих рубрик вимагає певних зусиль та часу бібліотекарів для їх створення.

Якщо розглядати публічну бібліотеку як соціокультурну інституцію через призму її розвитку як складової системи соціальних комунікацій, в умовах становлення інформаційного суспільства і суспільства знань, то слід зазначити, що як теоретично, так і практично ця проблема є недостатньо вивченою, зокрема напрями актуалізації ресурсів бібліотек, участь їх в реалізації державної комунікативної політики, чинники інтеграції (в т. ч. організаційно-функціональні) документних ресурсів з іншими соціокомунікативними інституціями (архівами, музеями, театрами); поширення в суспільстві засобами розширення діапазону бібліотечних форм, засобів, каналів роботи, культивування нових культурних смислів (як ідентифікація, самоідентифікація та ін.); створення і використання електронних ресурсів бібліотек задля ефективного електронного комунікування не лише з користувачами, задоволення їх запитів, а й представлення в інтересах іміджу держави у світі інформації про Україну та ін. Актуалізація документних ресурсів бібліотек є складним завданням як бібліотек, наукових інституцій, видавців, так і органів влади. Різноманітні за змістом і формою дії в цьому напрямі (оновлення національного законодавства щодо книжкової галузі, бібліотечної зокрема; формування експертного, громадського середовища; творення національних бібліопродуктів для користувачів, оснащення новітніми технологіями, нові підходи в підготовці фахівців нової генерації на основі отримання компетентностей з врахуванням викликів часу; нових підходів, видів професійної комунікації і міжнародних контактів; збереження традиційних 13 (випробуваних часом) форм і пошук

альтернативних (як скажімо самопрезентація бібліотекаря і бібліотеки в соціальних мережах; широке використання дистанційних діалогічних методів в роботі з користувачами, що поглиблює розуміння не лише процесу надання суспільно-значущої інформації, а й процесу структурованості читацької аудиторії з тим щоб розширювати соціокомунікаційний простір бібліотеки і означувати потенційних користувачів [16, с.12].

РОЗДІЛ II

БІБЛІОТЕЧНИЙ СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ - СОЦІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ

Бібліотека – один з найдавніших культурних інститутів. Термін "бібліотека" походить від грецького слова "biblioth" де "biblio"- книга, "th"- сховище.

Зміст цього терміну змінювався разом із зміною уявлення про місце і роль бібліотеки в житті суспільства.

Пройшовши шлях від глиняних табличок, знайдених в храмі вавилонського міста Ніппур (2500 років до н.е.), папірусів Стародавнього Єгипту, через середньовічні монастирі до зібрань перших шкіл, публічних бібліотек нашого часу, бібліотека "потерпіла" великий і довгий шлях змін, кожна із яких була обумовлена потребами суспільства. Перші бібліотеки виконували функцію сховищ документованих знань рукописів. Здебільшого вони були закритого типу, соціокультурна функція була мінімальною. Процеси, які відбувалися в суспільстві істотно впливали на роботу бібліотек, їх соціальні функції. Проте, слід відмітити, що у всі часи функція бібліотеки як книгосховища була незмінною.

Бібліотека — це необхідний у суспільній структурі соціальний інститут, одна з форм регулювання суспільного життя, що має два аспекти: конкретний зміст своєї діяльності, зумовлений соціально-економічними умовами, й внутрішню незмінну якість, незалежну від соціальних умов сутність бібліотеки.

З точки зору соціології, соціальний інститут є фундаментальним поняттям, однак теоретичного узагальнення цієї теми немає понині.

Згідно з дослідженнями соціологів, бібліотека як соціальний інститут виникла в результаті процесу диференціації суспільства (Г. Спенсер). У контексті цілісності суспільства бібліотека є суспільним інститутом, який відіграє свою функціональну інформаційно-комунікаційну роль, хоча за радянської доби виконувала також ідеологічну функцію. Феномен бібліотеки — її здатність впливати на сучасну суспільну культуру, зберігаючи у своїх фондах соціальну пам'ять людства та відображаючи соціально значущі ознаки культурної реальності. Функції бібліотеки визначаються під час соціальної взаємодії суспільства. Такі соціальні функції бібліотеки, як виховна, освітня, виробнича, кумулятивна, класифікаційна, трансляційна, меморіальна, ціннісно-орієнтаційна та пізнавальна, поступово виявляються й трансформуються [17].

В Законі України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" надано визначення сучасної бібліотеки: "Бібліотека - це бібліотечно-бібліографічний, культурно-просвітницький і науково-допоміжний соціальний інститут, що забезпечує акумуляцію і загальнодоступність документально-інформаційних ресурсів (книг, періодичних видань документів та інших носіїв інформації), які містять і зберігають знання, набуті в процесі розвитку людства, сприяють піднесенню інтелектуального та культурного потенціалу суспільства" [18]. Формування бібліотечного соціального інституту відбулося на початку ХХ ст. коли пріоритетного значення набула просвітницька ідеологія. В цей період бібліотеки становляться загальнодоступними, на них покладено такі функції соціокультурної діяльності: інформаційно-

просвітницька, культурно-виховна. Поступово бібліотеки з елітних, закритих для простих людей трансформуються в публічні - доступні для всіх членів суспільства. Їх соціальна функція визначається характером розвитку цивілізації, традиційні функції бібліотеки збагачуються новим змістом, розширюються можливості їх реалізації.

Сьогодні важко уявити будь-яку організацію, яка б могла функціонувати, не спираючись на бібліотеку. Бібліотеки відрізняються одна від одної за цільовим призначенням, контингентом користувачів, тематично-видовим складом, обсягом фондів, приналежністю, масштабом діяльності, юридичною самостійністю, ступенем доступності та ін. По кожному з цих ознак можна виділити ряд типів, видів, підвидів бібліотек. При цьому одна і та ж бібліотека може бути охарактеризована кількома ознаками, тобто займе своє місце одночасно в різних класифікаціях, виконує різні соціальні функції.

Загальними функціями соціокультурної діяльності бібліотек є: інформаційно-просвітницька, пізнавальна, культурно-виховна, комунікативно-організаційна, практично-дієва, розважальна, естетична, творча, релаксаційна. В рамках цих домінантних комплексних функцій бібліотека як соціальний інститут реалізовує низку інших, не менш важливих функцій. Серед них найголовнішою є меморіальна що покладає на книгозбірні завдання бути джерелом інтелектуальних ресурсів суспільства, забезпечуючи їх збереження, організацію і доступ користувачів. Інформаційна функція передбачає надання бібліотеками широкого спектру сучасних послуг, зручного доступу до інформаційних потоків, задоволення запитів користувачів. Освітня

функція пов'язана із засвоєнням систематизованих знань, котрі змінюють людину і визначають її світогляд. Дозвіллева функція, що висвітлюється в бібліотеках у різних формах, сприяє змістовному відпочинку користувачів, задоволенню їх естетичних потреб. Функцію соціалізації індивіда спрямовано на забезпечення процесу засвоєння людиною певної системи знань, суспільних норм, культурних цінностей [19].

Сучасна бібліотечна діяльність зазнала ґрунтовних змін, які позначилися на всіх аспектах реалізації бібліотекою її соціальних завдань. Формування соціально-комунікаційної парадигми дослідження феномену бібліотечної діяльності створило умови для всестороннього охоплення та вивчення трансформаційних процесів доби інформатизації. Крім того, розгортання соціально-комунікаційних функцій бібліотек надає можливості для теоретичних і практичних узагальнень діяльності бібліотек як інтегрованих до соціально-комунікаційної системи суспільства структур.

Соціальні функції сучасної бібліотеки обумовлені її сутнісними особливостями як культурної інституції, які проявляються у збереженні та трансляції документованого знання, що забезпечує стійкий суспільний розвиток, в тому числі соціальних норм і цінностей культури, стабілізуючих суспільство. Однак вони мають динамічний характер: ступінь їх розвиненості та наповнення конкретним змістом, пріоритет окремих з них в конкретні історичні періоди часу різні. Не змінивши назви, функції змінюють свій зміст в залежності від того, яку

соціальну роль покладає на них суспільство. Такими функціями є меморіальна, комунікаційна, інформаційна, освітня і культурна.

Меморіальна функція є родовою функцією бібліотеки. Збір та зберігання документів, в яких зафіксовані накопичені людством знання, зразки і цінності світової, національної та місцевої культури, було і залишається соціальним призначенням бібліотеки. Бібліотека зберігає суспільне знання, об'єктивувати у конкретних документах як першоеlementів інформаційних і знанневих ресурсів, які, в свою чергу, є елементами сучасного інформаційного простору.

У фондах багатьох сучасних бібліотек, крім книг, зберігаються твори мистецтва: картини і гравюри, плакати та листівки, грамплатівки, касети та диски з записами творів літератури, музичного та кіномистецтва. Рідкісні та цінні рукописні та друковані книги, які становлять гордість бібліотечних фондів, - книжкові пам'ятники відносяться до об'єктів культурної спадщини. Унікальні фонди регіональних і національних бібліотек різних країн світу також відносяться до числа об'єктів культурного надбання [20].

Бібліотекарі споконвіку займалися збиранням, організацією і розповсюдженням документу, задоволенням інформаційних потреб суспільства. Сучасне становище бібліотек в інформаційному суспільстві змушує шукати нові шляхи для заохочення читача, задоволення його запитів [21]. Бібліотеки перетворюються із сховищ знань на центри глобальних інформаційних та наукових комунікацій. Статус бібліотеки нині визначається не лише кількістю фонду друкованих видань, обсягом передплати, а й тим, яким електронним ресурсом вона

володіє, чи готова надати доступ до світових інформаційних ресурсів. Інформаційна соціальна функція сучасної бібліотеки передбачає надання широкого спектру сучасних послуг, вільного доступу до інформаційних потоків та задоволення запитів користувачів.

Щоб слідувати в сучасних умовах зростаючим інформаційним потребам, щоб бути затребуваними суспільством бібліотеки можуть і повинні розвивати свої інформаційні ресурси і служби. Роль бібліотек набуває і соціальний сенс, коли ми говоримо про це історично сформованому демократичному інституті, забезпечує, як правило, безкоштовний доступ до інформації будь-якого громадянина незалежно від його положення в суспільстві.

Сучасний світ вражає великою кількістю і різноманітністю інформаційних каналів, домінування електронної та комп'ютерної технології стає все очевиднішою. Бібліотекарі і бібліотеки, здійснюючи свою місію розповсюджувачів інформації і знань зобов'язані розуміти і розвивати ці ресурси.

Розвиток електронних інформаційних технологій веде до необхідності вироблення принципових рішень, які дадуть імпульс у вдосконаленні інформаційної інфраструктури. Бізнес і промисловість, комунікації (кабельні та телефонні компанії), виробники баз даних, федеральна влада, армія, бібліотеки, вчені, академічні інститути і прості громадяни, всі піддаються впливу цієї інфраструктури і пов'язані з нею. Необхідно вирішити такі питання, як відкритий доступ до інформації, захист авторського права, і в той же час, захист цивільного права,

інформаційна безпека, право на приватну інформацію, ціна інформаційного доступу. Вирішення цих питань особливо важливо для бібліотек як інститутів, які відображають суспільний зріз інтересів до інформації, відіграють особливу роль в інформаційній політиці суспільства.

Впровадження нових форм обслуговування користувачів - не данина моді, а необхідність, продиктована часом.

Сучасна бібліотека є важливим осередком культури, що безоплатно надає користувачам не лише інформаційні послуги, але й сприяє розвитку інтелектуального та творчого потенціалу особистості, організації спілкування, відпочинку та розваг. Виховна функція бібліотек полягає в активному сприянні процесу підготовки висококваліфікованих фахівців, гармонійному розвитку особистості, а також виховання почуття патріотизму на державному, регіональному й університетському рівнях. Бібліотеки, організовуючи літературно-музичні масові заходи: вітальні, естетичні студії, кружки і клуби за інтересами, диспути, презентації, читацькі конференції, тематичні вечори, творчі зустрічі, круглі столи сприяють створенню оптимальної інфраструктури для організації відпочинку в бібліотеках різних типів, а також задовольняють запити користувачів з урахуванням потреб сучасного українського суспільства. Водночас бібліотека організовує читання художньої літератури, прививає любов до друкованого слова, допомагає читачу у пошуках фундаментальних цінностей, закладених у книзі.

Специфіка вузівських бібліотек полягає в тому, що значна частина користувачів - студенти віком від 17 до 25 років. Ці молоді люди прагнуть нового, сучасного, для них важливим є доступ до максимально інформації в комфортних умовах. Щоб утримати такого користувача, зацікавити, бібліотеки змушені шукати нові форми обслуговування віртуального читача - дистанційне обслуговування. З впровадженням електронних ресурсів та послуг, бібліотека пропонує користувачу новий віртуальний вхід в бібліотеку через веб-сайт, на якому підключено онлайн-послуги: віртуальна довідка, віртуальна виставка, електронна доставка документу, електронний читальний зал, електронний каталог, доступ до світових електронних бібліотек. Впровадження віртуальних послуг змінило уявлення про бібліотеку та надало більше можливостей користувачам.

Бібліотека - це адаптивна багатофункціональна, відкрита культурно-цивілізаційна інституція. Вона збирає, організовує і зберігає документоване знання, гарантуючи стійкість суспільного життя в разі соціальних потрясінь. Організуючи доступ до накопичених інформаційно-знаннєвих ресурсів, забезпечуючи навігацію в них, вона формує і задовольняє інформаційні, освітні та культурні потреби індивідів, забезпечуючи інтеграцію їх прагнень, дій та інтересів, а також сталий розвиток людського суспільства. Сучасна бібліотека транслює культурні норми і цінності від покоління до покоління, сприяючи соціальній адаптації та соціалізації індивідів протягом усього життя. Вона стає не тільки активним учасником інформаційного виробництва,

але і необхідним інструментом управління знаннями, культурним центром [22, с.101-106].

Отже, бібліотека виконує важливу роль в суспільному житті, вона створює умови для віртуальних і реальних колективних комунікацій.

1. МУКАЧІВСЬКА МІСЬКА ЦЕНТРАЛЬНА БІБЛІОТЕКА ім. О. ДУХНОВИЧА – ІНФОРМАЦІЙНИЙ, КУЛЬТУРНИЙ, ОСВІТНІЙ ЗАКЛАД

Публічна бібліотека як невід'ємна складова повноцінного життя громади, може бути корисна усім її верствам. Надаючи різні освітні матеріали та забезпечуючи доступ до інформації, публічна бібліотека може приносити економічну і соціальну користь окремим громадянам і громаді в цілому; може стати в нагоді при реалізації потреб жителів громади в розвитку місцевого туризму та креативних індустрій, що буде стимулювати економічний розвиток громади. Вона спроможна допомагати дітям в навчанні та отриманні належної освіти; старшим жителям – в доступі до інформаційного суспільства і цифрових технологій, навчити їх користуватись комп'ютером, Інтернетом і скористатись набутим вмінням; оперативно отримати інформацію для вирішення безлічі соціально-побутових питань, таких як дистанційне банківське обслуговування, покупка через Інтернет; оформлення субсидії, пошук можливостей працевлаштування; розвитку власної справи; дізнатися про умови медичної реформи, знайти медичних працівників і записатись на прийом, оцінити варіанти медичного страхування; відпочити, поспілкуватися з друзями, всією сім'єю змістовно провести час. Бібліотека може посприяти соціальній інтеграції (задовольняти потреби незахищених верств населення), стати центром спільноти, де акумулюється інформація про рішення місцевої влади, нові соціальні пільги, продаж чи купівлю житла, робочі місця тощо. Надаючи якісні послуги бібліотека сприяє розвитку

інформованого демократичного суспільства, допомагає людині реалізувати свої можливості, творчі здібності, підвищити рівень та якість життя. Вона має бути складовою інфраструктури громади, майданчиком соціального партнерства, зручним і комфортним для всіх верств населення, а бібліотечний простір – функціональним і орієнтованим на потреби її жителів [23, с.8].

У XXI ст. зусилля бібліотек спрямовані на забезпечення безперешкодної доступності їх інформаційних ресурсів та сервісів, розширення видавничої діяльності в традиційному поліграфічному й веб-форматі, розвиток мережевої корпоративної співпраці з іншими суб'єктами культурно-мистецької галузі, створення власних електронних інформаційних продуктів та послуг і надання доступу до них на веб-сайтах бібліотек. Ці проблеми послідовно вирішуються в усіх бібліотеках регіону, причому кожна з них з урахуванням регіональних умов і сформованих традицій обрала власну стратегію підвищення якості бібліотечно-інформаційного обслуговування. Оскільки кожний регіон України має свої неповторні етнічні та національно-культурні особливості, зміст і склад інформаційних ресурсів ЦБ є майже унікальними. Окрім вичерпного комплектування краєзнавчих фондів та фондів місцевого друку, наукові бібліотеки створюють різноманітні електронні проблемно-тематичні ресурси про регіон (повнотекстові, фактографічні, бібліографічні), зокрема й культурно-мистецького спрямування. Таким чином провідні ЦБ України активно впроваджують нині нові форми обслуговування користувачів, спрямовані на соціокультурну, галерейно-виставкову,

екскурсійну, інформаційно-просвітницьку діяльність. Досвід їх роботи свідчить, що в сучасній ЦБ є потужні інформаційні, організаційно-технологічні, кадрові ресурси для того, щоб стати базовим елементом сучасної соціокультурної інфраструктури регіону, активним провідником державної культурної політики. Сервісна функція бібліотеки буде успішно реалізованою лише за умов встановлення постійного зворотного зв'язку з користувачем, системного відстеження ступеня задоволеності ним рівнем бібліотечно-інформаційного обслуговування [24, с. 447–451].

Мукачівська міська центральна бібліотека ім. О. Духновича – одна з найстаріших в області. Бібліотека є центром інтелектуального спілкування, змістовного дозвілля, актуальної інформації, словом, місцем, де знаходить поживу розум і серце.

Метою діяльності Центральної бібліотеки є реалізація прав громадян на бібліотечне обслуговування, забезпечення загальної доступності до інформації та культурних цінностей, що збираються, зберігаються у бібліотеках і надаються у тимчасове користування громадян, надання консультативних послуг з питань електронного оформлення звернень до органів державної влади.

Необхідність облаштування бібліотеки в Мукачеві була визнана чеським урядом ще в 1919 році. Але брак коштів відклав це питання на 10 років. В 1929 році уряд та мерія міста серйозно взялася за цю роботу. Бібліотечна рада, до якої входили найповажніші мужі міста, вивчала серед населення попит на літературу і турбувалася коштами, які необхідні були для цього. Спочатку вона керувала всією діяльністю

бібліотеки. Йосип Хром'як, директор державної учительської гімназії, Ігнацій Дейч, директор єврейського кредитного товариства, Євген Кроо, директор лікарської каси робітників, Алдадар Р. – Вохзарі, редактор газети, опікувалися тим, щоб 26 листопада 1929 року читальня публічної бібліотеки Мукачева відкрила свої двері широкому загалу. Решту відділів абонементу – руський, чеський, мадярський і єврейський планувалося відкрити в міру їх облаштування. За два неповних місяців в читальню записалося 327 читачів. В своєму розпорядженні вона мала 90 газет та журналів: кожна значна партія Чехословацької республіки була представлена в читальні своїм виданням, а преса Підкарпатської Русі – повністю. Асигнування міста на бібліотеку – 85,337 чеських крон (вступні внески, продаж періодики і оплати за «бланки» – читацькі формуляри). Хочеться особливо підкреслити, що «устроители публичной библиотеки» дбали і про «приятное эстетическое впечатление и удовлетворение требований, предъявляемых законом к читальному залу». Поставлена в залі, дякуючи щедрості міста, біла кахельна піч виділяла в холодні дні тепло, а світлом читальню забезпечували чотири електричні лампочки.

З приходом радянської влади прийшло і варварське знищення книг, коли за «ворожу ідеологію» можна було потрапити і за ґрати. Так бібліотека втратила твори В. Винниченка, Б. Грінченка, Ш. Алейхема (мовою оригіналу), твори закарпатських вчених і просвітителів, твори світової класики.

Комплектування літератури стало своєрідним і відображало радянську епоху і «найбільш читаючу епоху в світі». Щороку книги українською мовою надходило все менше й менше.

У 1958 році в бібліотеці утворено партійну і профспілкову організацію. Із 63-х тисячного книжкового фонду лише 10 тисяч - українською мовою. Читачів, завдяки пересувкам у Паланку, Росвигові, Підгорянах стало майже 5 тисяч.

Відлига 60-х відкриває нові можливості для письменництва – у тому числі закарпатців. Заняття літоб'єднання «Полум'я» проходять у читальному залі бібліотеки. Серед учасників занять: В. Пагіря, Й. Жупан, Л. Дем'ян, Ю. Мейгеш, В. Ковач. Перша книга Василя Пагірі «Сім років» була представлена читачам в стінах бібліотеки. Частими гостями книгозбірні стають Ф. Кривін, В. Басараб, В. Вовчок, В. Поп, М. Томчаній, І. Чендей та інші письменники, які згодом стали окрасою красного письменництва нашого краю та України. Щороку кількість читачів зростала, і наприкінці 60-х постало питання про реконструкцію бібліотеки. Будувало її все місто. В 1975 році ошатна будівля прикрасила центр міста. На першому поверсі розмістилася дитяча бібліотека, на другому – абонемент, на третьому – читальний зал для дорослих. З 1945 року завідувачем бібліотекою було призначено В. Ф. Гаврилова. Спеціальної освіти він не мав, однак 2 рази закінчив вищу партійну школу, був гарним організатором і очолював бібліотеку 13 років.

У 1977 році розпочалась централізація бібліотечної мережі – були утворені міські та районі централізовані бібліотечні системи (ЦБС).

Отже міська бібліотека стала головною і для семи бібліотек, що розташовані в мікрорайоні міста.

Після виходу на пенсію В. Ф. Гаврилова директором бібліотеки була призначена М. К. Трухманова, яка згодом, одна з перших бібліотечних працівників області, отримала звання «Заслужений працівник культури». Кілька років посаду директора ЦБС обіймала Н. О. Клейменова, а з 1986 року міську ЦБС очолює О. А. Стадник, яку у 2008 році нагороджено орденом княгині Ольги III ступеня.

З 1987 року бібліотеки щораз менше фінансуються державою. Постає питання про потрібність бібліотеки як інституції в не дуже здоровому державному організмі. Багато бібліотек скорочується. Однак в Мукачеві бібліотеки перші в області почали розшукувати і застосовувати нові форми роботи: ділові ігри, презентації, круглі столи, зустрічі з видатними людьми, які добре прижилися поруч із старими, традиційними формами роботи. Недофінансування галузі потребує якихось кроків до поліпшення ситуації. І Мукачівська міська ЦБС перша в області організовує платні клуби та гуртки.

У 1993 році, в рік ювілею О. Духновича, центральній міській бібліотеці присвоєно його ім'я.

У серпні 2003 року завдяки зусиллям Закарпатської обласної універсальної наукової бібліотеки в рамках конкурсу проектів «Інтернет для читачів публічних бібліотек», організованого Посольством США в Україні, бібліотека відкрила Інтернет-центр, який є зараз невід'ємною і надзвичайно активною структурною ланкою ЦБС. У 2007 році завдяки міській владі Мукачева відкрито Інтернет-центр для людей з

обмеженими фізичними можливостями. Внаслідок відкриття Інтернет-центру збільшився потенціал бібліотеки в наданні різноманітної оперативної інформації, покращився доступ до інформації користувачів бібліотеки.

2007 рік відзначився ще однією подією – відкриття сайту бібліотеки – www.muklib.mk.uz.ua, який сьогодні не працює.

На базі бібліотеки проводяться навчання директорів центральних, районних та міських ЦБС, за досвідом приїжджали директори бібліотек інших систем і відомств.

Відповідаючи на вимогу часу, книгозбірня намагається постійно впроваджувати інновації, поєднуючи їх з набутими традиціями, впроваджувати свою назву та розташування – в самому центрі міста, а також місію покладену на нас громадою Мукачєва та ім'ям великого просвітителя краю – Олександра Духновича.

ПОСЛУГИ МУКАЧІВСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. О.ДУХНОВИЧА		
Документально-інформаційні: • користування друківаними та електронними виданнями (читальний зал абонементи), бук кросинг; • доступ до інформаційних ресурсів Інтернет; • вільна Wi-Fi зона; • книжкові виставки, перегляди; • інформаційні огляди; • екскурсії по бібліотеці; • індивідуальне та групове інформування; • пошук інформації в Інтернет на замовлення користувачів; • бібліотечні уроки; • консультації.	Довідково-аналітичні: • система каталогів та картотек ЦБС; • доступ до електронних каталогів інших бібліотек в режимі онлайн; • дайджести; • аналітичні огляди; • бібліографічні та фактографічні довідки (усні та письмові), в т.ч. для віддалених користувачів.	Сервісні: • надання ПК для самостійної роботи; • надання попередньо індивідуальної або колективної консультації користування ПК та Інтернетом; • ксерокопіювання; • роздрукування документів; • сканування.
	Комунікативні: • масові заходи; • клуби	Людам з особливими потребами: • голосні читання книжок і періодичних видань; • користування книгами, надрукованих шрифтом Брайля; • користування фондом аудіокниг; • Інтернет-центр обладнаний пандусами та спец столи для інвалідів-візочників.

Рис. 2.1. Послуги бібліотеки

Інформаційне забезпечення бібліотеки здійснюється лише засобами сторінок у соціальній мережі Facebook та блогу бібліотеки на сайті Blogger.

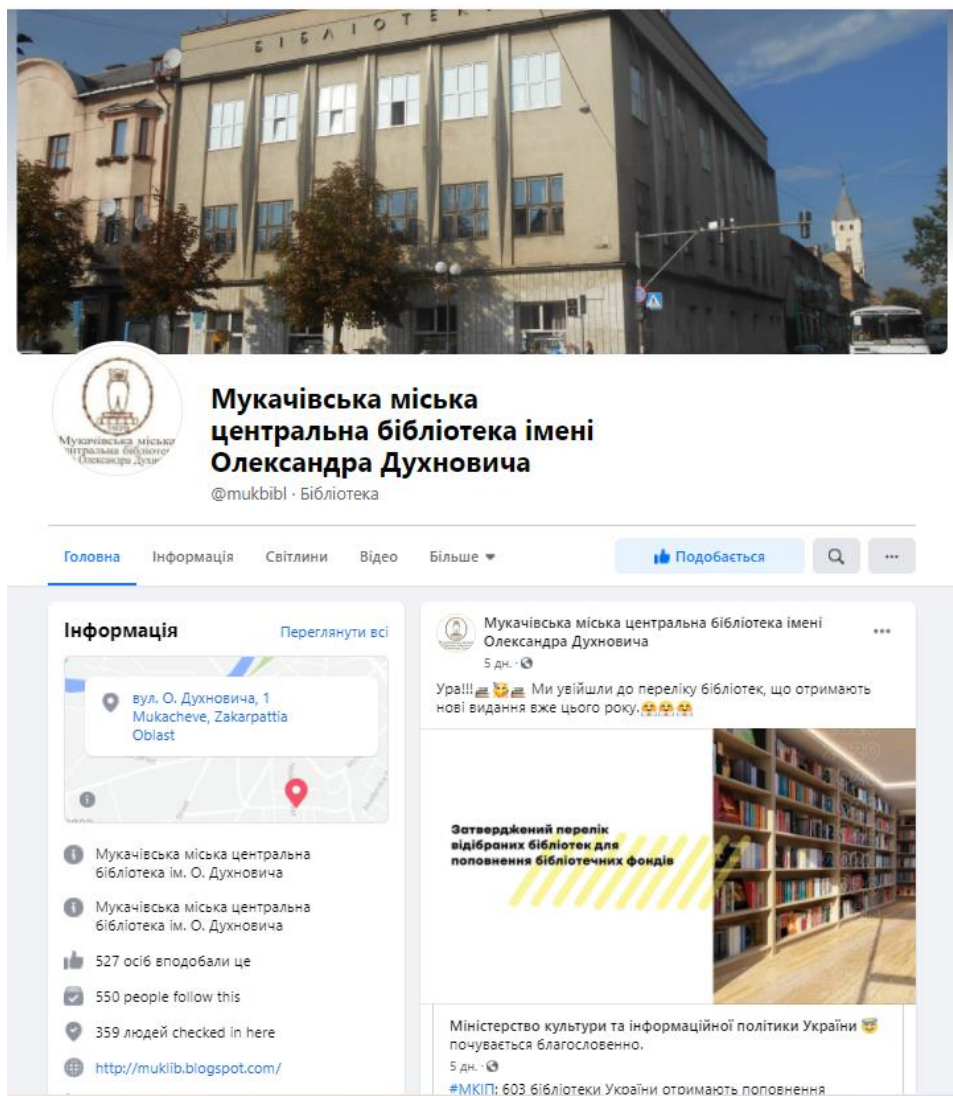

Рис. 2.2. Сторінка бібліотеки у соціальній мережі Facebook

Згідно статистики станом на вересень 2020 року сторінку вподобали 527 осіб, 550 осіб за нею стежать і 359 осіб відміtilися у ній.

В середньому дописи на сторінці з'являються один раз на 5-10 днів. Аналізуючи стрічку новин, бачимо дописи за такі дати: 7 вересня, 22 серпня, 21 серпня, 10 серпня, 28 липня і т.д. Дописи на сторінці носять інформативний, довідковий характер.

Блог Мукачівської міської центральної бібліотеки ім. О. Духновича існує з лютого 2013 року. За цей час сторінку переглянули лиш 103 рази.

Рис. 2.5. Блог бібліотеки

Блог складається з шести розділів:

- Головна сторінка
- Історія нашої бібліотеки
- Наші працівники
- Наші послуги
- Контакти
- Режим роботи.

На рис. 2.9. зображено перелік основних нормативних документів Мукачівської міської центральною бібліотеки ім. О. Духновича.

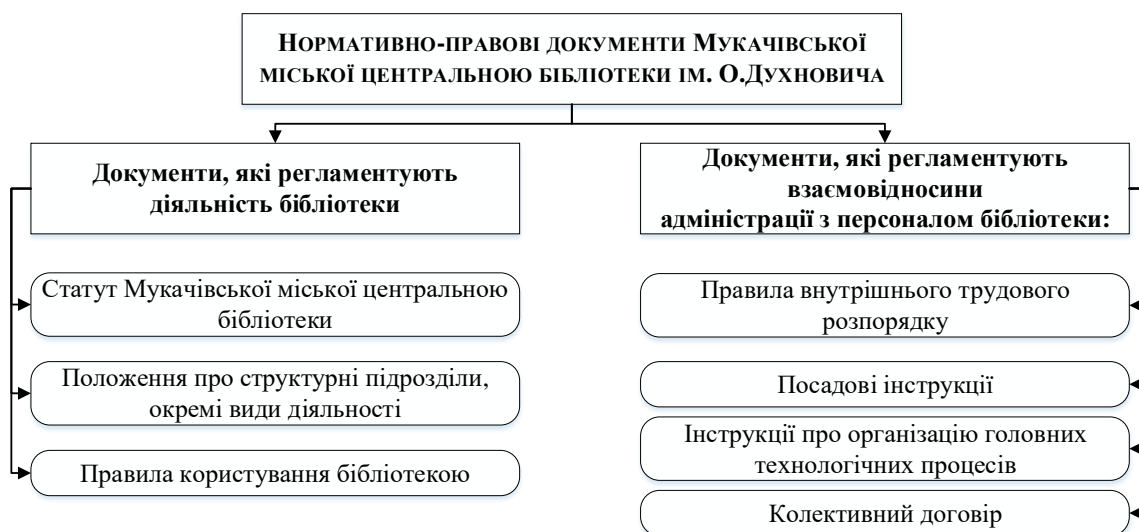

Рис. 2.9. Нормативні документи Мукачівської міської центральною бібліотеки ім. О. Духновича

Основним нормативним документом, який регулює діяльність Мукачівської міської центральною бібліотеки ім. О. Духновича є Статут бібліотеки.

Статут Мукачівської міської центральною бібліотеки (далі – Статут) розроблений відповідно до чинного законодавства України і є документом, який регулює діяльність центральною бібліотеки. Згідно Статуту, Центральна бібліотека є неприбутковим закладом, який утворений та зареєстрований в порядку визначеному законодавством. Публічна бібліотека має штат працівників, єдиний бібліотечний фонд, з централізованим комплектуванням, обробкою документів, єдиний довідково-пошуковий апарат зі зведеними каталогами (обліковий, алфавітний, систематичний).

Відповідно до Статуту основним завданням центральною бібліотеки є забезпечення права громадян на доступ до інформації, здійснення сервісного обслуговування користувачів шляхом надання широкого спектру бібліотечних, інформаційних послуг з метою

розповсюдження знань та інформації, розкриття культурних надбань, вирішення соціально-економічних та соціально-культурних завдань, що сприятимуть успішному розвитку особистості.

Для створення сайту медіатеки Мукачівської центральної міської бібліотеки ім. О. Духновича було обрано систему WordPress. Для розробки сайту на основі будь-якої CMS необхідний веб-сервер. Створення таких сайтів з доступом через Інтернет потрібно купити веб-хостинг (послуга розміщення сайту Інтернеті). А для навчання, тестування і розробки веб-сайтів можна скористатись локальним сервером. Локальний сервер дає можливість створювати та перевіряти веб-проекти на персональному комп'ютері перед завантаженням їх в Інтернет на веб-хостинг. Завдяки локальному серверу можна переглянути власний сайт, як саме він буде виглядати та функціонувати в Інтернеті.

Для реалізації локального сервера оберемо збірку ХАМРР (<http://apachefriends.org/>) – це дуже популярний за кордоном пакет програм. В основному його популярність зумовлена надійністю збірки, наявністю портативної версії та кросплатформенністю.

Завантажити ХАМРР можна як з офіційного сайту, так і зі сторонніх ресурсів. Останнє вкрай небажано, так як можливі проблеми у вигляді вірусів, кейлогерів і додатково встановлених програм. Встановлення ХАМРР відбувається аналогічно до встановлення більшості програм для OS Windows, за допомогою встановлювача програм (рис. **Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..1**).

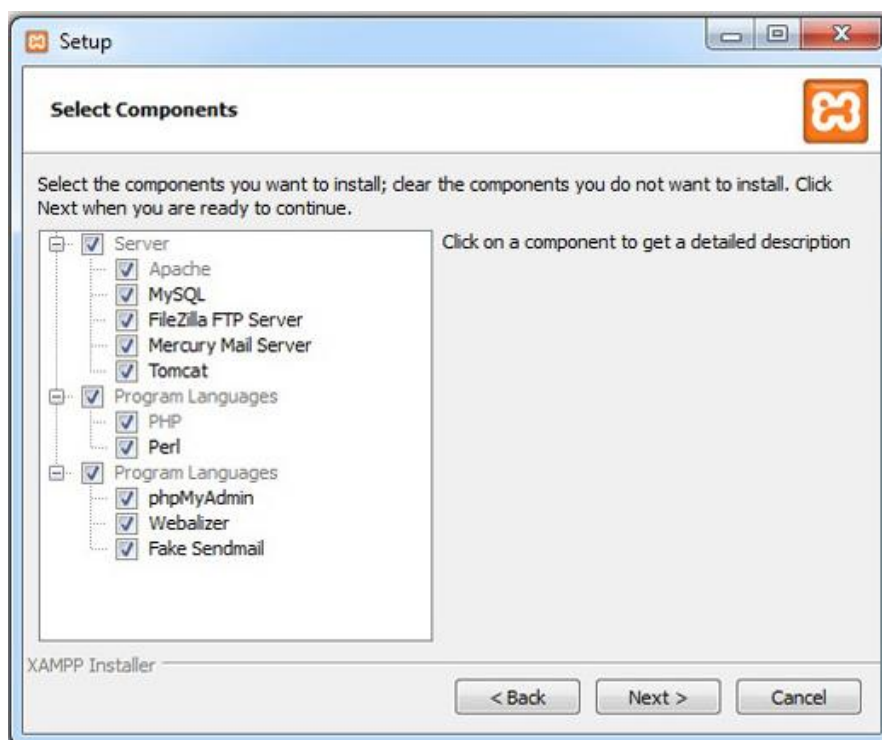

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..1. Інсталяція програми XAMPP

Головна сторінка сайту (рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..2) містить загальну інформацію про переваги використання медіатеки Мукачівської центральної міської бібліотеки ім. О. Духновича. Як вже було описано, розроблений сайт містить чотири розділи. Розділ “Мій акаунт” відображає інформацію про користувача (рис. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**), або сторінку входу та реєстрації (рис. **Ошибка! Источник ссылки не найден.**). Не зареєстрований користувач може переглядати опис наявного контенту, але не отримує доступ до самих матеріалів (перегляд відео, прослуховування аудіо чи читання книг). Після реєстрації користувач отримає доступ до ресурсів лише після підтвердження його особи адміністратором бібліотеки.

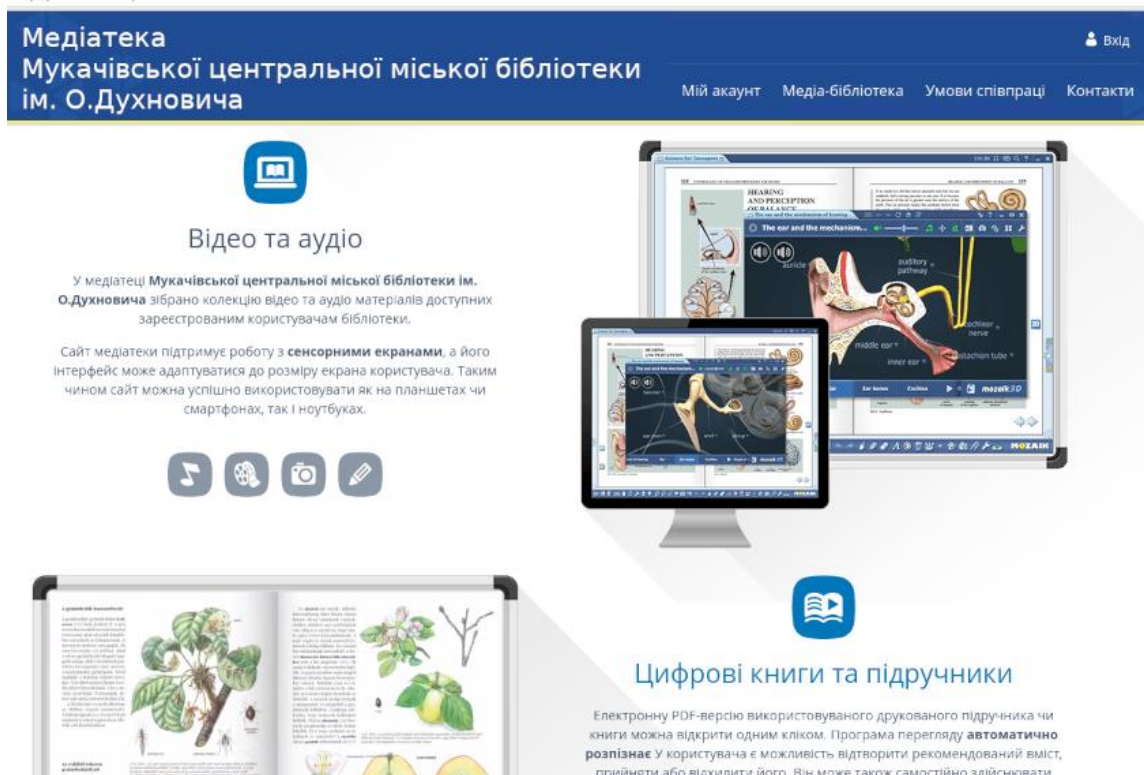

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..2. Головна сторінка сайту

Розділ медіатеки розділений на три частини: Книги (рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..3), Відео (рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..4), Аудіо (рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..5). У кожній частині відображається перелік матеріалів, які розділені за категоріями. Також передбачене поле для пошуку, біля якого міститься напис із загальною кількістю матеріалів (якщо поле пошуку порожнє) або з кількістю матеріалів, які містять шукане слово.

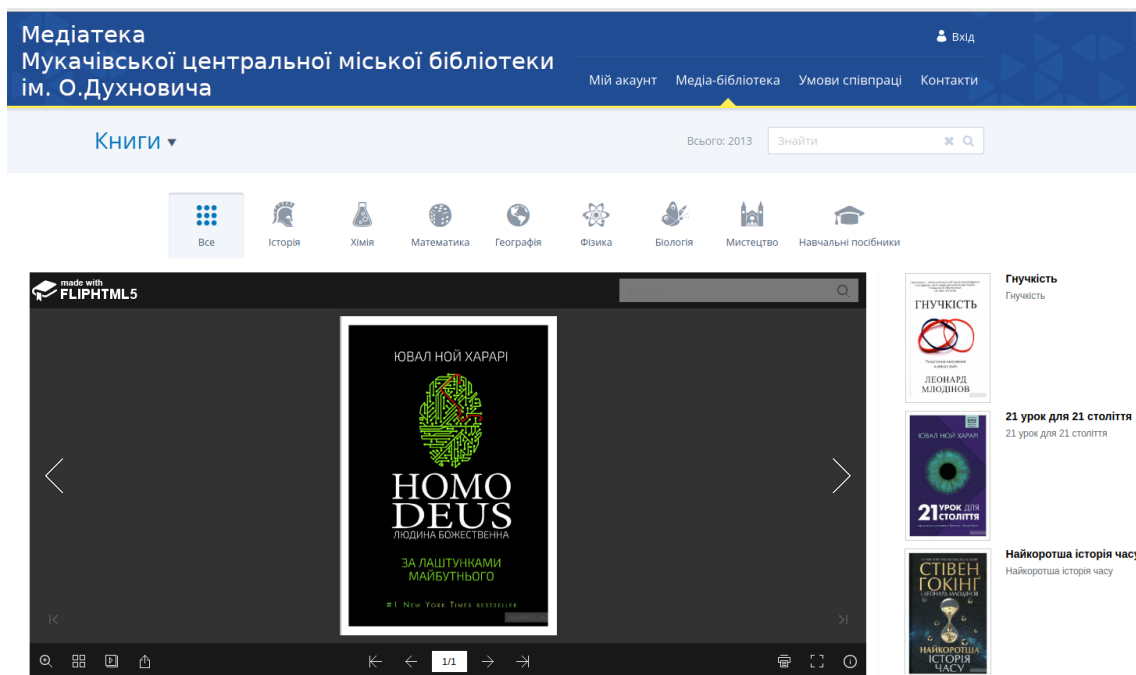

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..3.Розділ “Медіа-бібліотека – Книги”

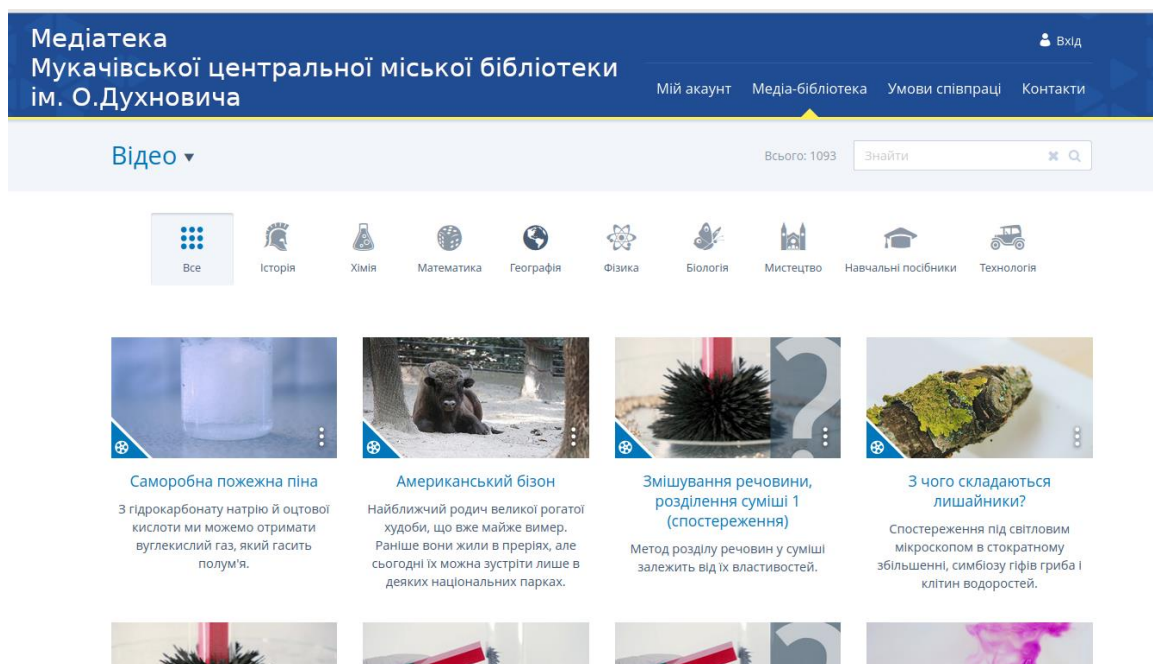

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..4.Розділ “Медіа-бібліотека – Відео”

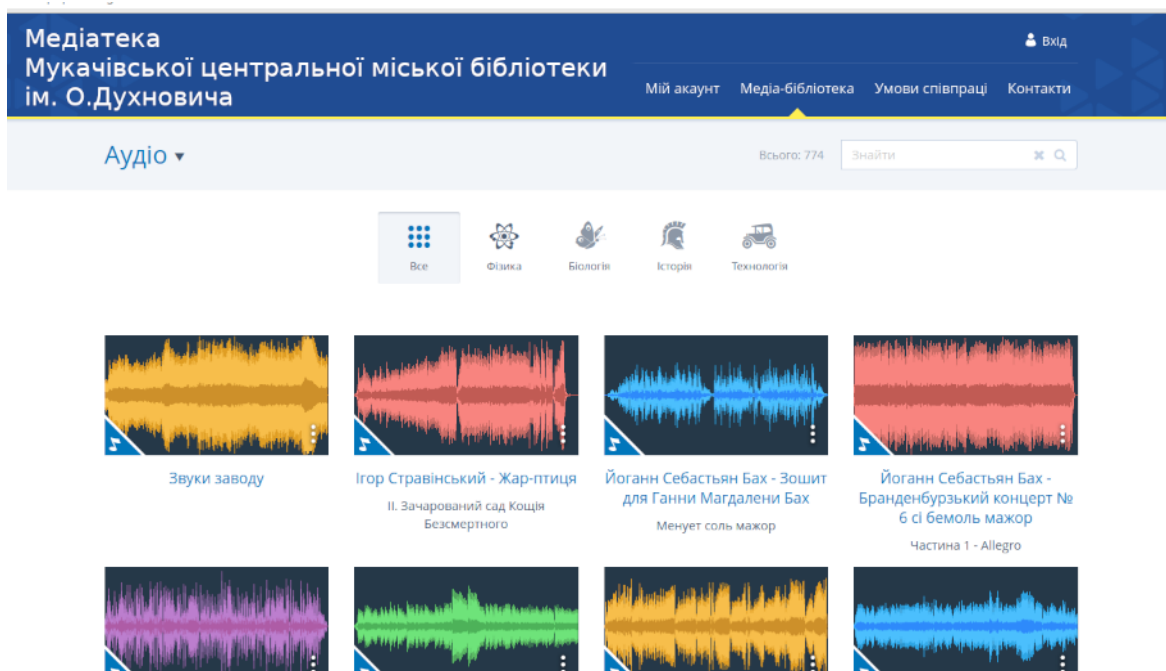

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..5. Розділ “Медіа-бібліотека – Аудіо”

Як видно зі знімків екрану, розділ з книгами відрізняється від розділів з відео та аудіо, оскільки модулі для відео та аудіо розроблені однією компанією, а книг – іншою.

Для успішного існування бібліотеки як соціального інституту потрібен розумний вибір оптимальних моделей її розвитку та партнерства. Роль і місце сучасної бібліотеки у системі цивілізаційного розвитку зумовлено її здатністю бути інформаційною базою для усього людства та сприяти розвитку людського потенціалу. Отже, бібліотека відповідає за збереження, примноження та розповсюдження знань; об'єднання громад та окремих людей; забезпечення комфортного та безпечного простору для навчання, спілкування і розвитку. У свою чергу, громадськість та суспільство відповідає за збереження та розвиток бібліотеки як унікальної складової цивілізації.

В плані розвитку, сучасні бібліотеки повинні здійснити перетворення у багатофункціональний заклад, який поєднує багато функцій:

- науково-інформаційний центр;
- культурно-освітній центр;
- громадський освітній центр;
- інформаційно-аналітичний центр;
- центр дозвілля;
- соціально-комунікаційний центр.

Ці функції можуть поєднуватися або бути пріоритетними на певному етапі розвитку закладу.

Вибір оптимальної моделі для розвитку бібліотеки значною мірою залежить від її потенціалу: якості її документних та інформаційних ресурсів; рівень використання комунікаційних технологій; компетентність працівників; відповідність матеріально-технічної бази новому завданню закладу.

Одним з основних завдань розвитку бібліотеки передбачає активне використання партнерства, серед основних його видів: галузеве партнерство (бібліотека-бібліотека); міжгалузеве партнерство (бібліотека та заклади культури, науки, освіти, бізнесу, громадські об'єднання, творчі спілки тощо); міжнародне партнерство (галузеве та міжгалузеве); партнерство з державними органами (законодавчою та виконавчою владою), особливо з міністерствами та відомствами, які мають у своєму розпорядженні бібліотеки.

У своїй основі бібліотеки мають потужний потенціал для консолідації суспільства, дотримання європейських цінностей, інтеграції України до європейської спільноти, покращення якості життя, рівного доступу до інформації, знань та культурної спадщини. Для цього бібліотекам потрібно оновлювати документально-інформаційні ресурси, зміцнювати матеріально-технічну базу та технологічну інфраструктуру, підвищувати рівень інформатизації та розвитку нових компетентностей персоналу.

2. НАУКОВА БІБЛІОТЕКА МУКАЧІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ПРОВІДНИЙ, НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСВІТНИЦЬКИЙ ЦЕНТР ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Відомий американський письменник Шелбі Фут сказав, що «Університет – це лише група будинків, зібраних навколо Бібліотеки...Бібліотека – це Університет» [25]. Пріоритетним напрямом роботи бібліотеки університету на сучасному етапі є підвищення якості обслуговування читачів засобами новітніх інформаційних технологій, удосконалення віртуального середовища для користувачів, надання доступу до світових інформаційних ресурсів.

Історія бібліотеки розпочалася в 1995 році з 115 підручників фонду Хмельницького університету «Поділля», філіалом якого з самого початку був Мукачівський університет.

Змінювалась назви вузу, і відповідно назва бібліотеки. У 1997 році був створений Мукачівський технологічний інститут, в його структуру входила бібліотека технологічного інституту, бібліотека розміщена в гуртожитку 1 (вул. Філатова, 16), де користувачів обслуговував читальний зал та абонемент, штатним розписом було передбачено дві посади бібліотекаря.

2008 рік – на базі двох вузів: Мукачівського технологічного інституту та Мукачівського гуманітарно-педагогічного інституту створено Мукачівський державний університет. Відповідно бібліотека значно розширилась і, як наслідок, змінилась її назва – бібліотека Мукачівського державного університету.

У 2015 році за активну участь в науковій діяльності університету бібліотеці Мукачівського державного університету надано статус наукової.

Пріоритетними напрямками в роботі Наукової бібліотеки Мукачівського державного університету на сучасному етапі є підвищення якості обслуговування читачів засобами новітніх інформаційних технологій, удосконалення віртуального середовища для користувачів, надання доступу до світових інформаційних джерел, всебічне сприяння науковій, навчальній, виховній діяльності університету.

У бібліотеці працюють чотири читальні зали, два абонементи, бібліотечно-інформаційний центр з 34 автоматизованими робочими місцями, які мають доступ до мережі Інтернет. Два читальні зали бібліотеки підключено до мережі Інтернет через WI-FI.

Основні завдання бібліотеки:

- забезпечення доступності документів, інформації для ефективного розвитку освітньої та наукової діяльності університету;
- поповнення фонду науковою та навчальною літературою відповідно до напрямків навчальної, наукової діяльності університету;
- підвищення рівня інформаційної грамотності студентів усіх форм навчання і наукових працівників з урахуванням сучасних вимог і нових інформаційних технологій;
- створення інституційного депозитарію;

- підвищення комфортності обслуговування всіх категорій користувачів; активізація онлайн-обслуговування читачів;
- удосконалення системи взаємодії бібліотеки з професорсько-викладацьким складом університету, запровадження онлайн-спілкування;
- підвищення професійної компетентності працівників бібліотеки;
- забезпечення ефективного функціонування сайту бібліотеки;
- закріплення за бібліотекою позиції та іміджу сучасної бібліотеки інноваційного типу.

Ефективну роботу бібліотеки забезпечують 17 працівників.

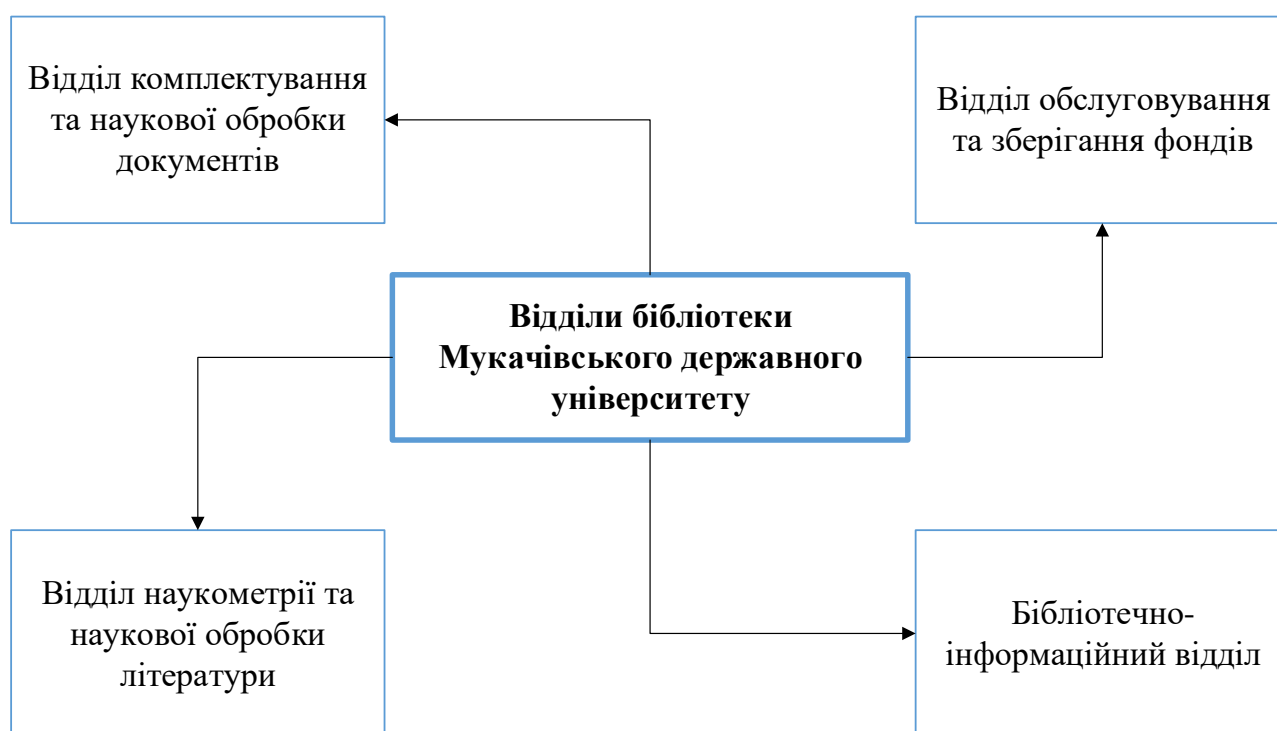

Рис. 2.1. Структура бібліотеки

Відділ комплектування та наукової обробки документів складається з двох секторів: комплектування та обліку документів; каталогізування.

Відділ здійснює комплектування фонду бібліотеки відповідно профілю ВНЗ та інформаційним потребам користувачів, проводить облік документів, які надходять і вибувають з фонду бібліотеки, забезпечує статистично-фінансовий облік фонду, проводить передплату періодичних та інформаційних видань. В цьому ж відділі здійснюється систематизація всіх видів документів, що надходять до бібліотеки, займається організацією каталогів, поповнює електронний каталог бібліотеки.

Відділ обслуговування – один із найбільших структурних підрозділів бібліотеки та складається з 2 секторів: абонементів та читальних залів; культурно-просвітницької роботи. До складу сектору абонементів та читальних залів входять 2 абонементи, 4 читальні зали. Абонемент видає літературу на короткий термін користування (до 30 днів). Залежно від кількості примірників термін користування може продовжуватися або зменшуватися. Послугами абонементу можуть користуватися студенти (денної та заочної форми навчання), викладачі вузу. Фонд періодичних видань включає більше 350 назв журналів та газет. Ведеться алфавітний каталог періодичних видань, які зберігаються в бібліотеці. Пошук можна здійснювати в електронній версії систематичної картотеки статей.

Відділ здійснює обробку документів: УДК, авторський знак, список використаних джерел; здійснює оформлення списку використаних джерел за міжнародними стилями. Відділом здійснюється реєстрація профіля вченого в Google Scholar, Web of Science, Scopus, ORSID; проводиться статистичний аналіз щодо друку

науково-педагогічними працівниками статей в журналах, збірниках, включених до провідних наукометричних баз. Здійснюється реєстрація (перереєстрація) наукових видань МДУ в наукометричній базі Scopus та інших провідних наукометричних базах.

Діяльність бібліотечно-інформаційного відділу спрямована на довідково-бібліографічне обслуговування користувачів бібліотеки на базі сучасного довідково-бібліографічного апарату, гармонійного поєднання традиційних та електронних інформаційних ресурсів. В цьому відділі ви можете отримати довідку про наявність необхідного видання в бібліотеці чи за її межами, скласти список літератури до наукової роботи згідно з загальноприйнятими правилами, установити точні бібліографічні дані тієї чи іншої публікації. Електронний каталог є основою для довідково-бібліографічного обслуговування користувачів та дає їм можливість одержати вичерпну інформацію про видання і публікації в періодичних виданнях. В складі відділу функціонує Інформаційно-аналітичний сектор.

У комплектуванні фонду значна увага приділяється створенню фонду документів на електронних носіях інформації. База повнотекстових документів постійно поповнюється. Бібліотечний фонд комплектується літературою з питань педагогіки, психології, філософії, природничих наук, музики, фізичного виховання, філологічних наук тощо. На допомогу користувачам у фонді: журнали, газети, електронні періодичні видання. Запровадження в 2003 році в роботу бібліотеки інформаційної системи «УФД/Бібліотека» дало змогу вивести всі

бібліотечні процеси (комплектування, обслуговування) на сучасний рівень.

Традиційні каталоги замінені на електронні, що постійно оновлюються та забезпечують вільний доступ до них з будь-якого куточка світу. На основі програмного забезпечення автоматизовано основні технологічні процеси від комплектування документів до їх видачі. Обслуговування за допомоги штрих-кодів стало швидким, комфортним, а пошук літератури – повним, знаннєво-місткішим.

Значні зміни в освітній діяльності університетів, інформатизація суспільства поставила перед бібліотеками освітніх закладів завдання трансформації в сучасні інформаційні центри.

Оперативний доступ до нормативних законодавчих документів забезпечується наявністю в бібліотеці електронної версії журналу «Офіційний вісник України», «Вища освіта в Україні». В рамках навчально-виховної роботи науковою бібліотекою проводяться літературні та тематичні вечори, презентації, екскурсії, благодійні акції.

З метою вдосконалення роботи бібліотечних працівників бібліотека приймає участь у вебінарах, проводить семінари для співробітників, приймає активну участь у конференціях. Проведення семінарів – практикумів для науково-педагогічних працівників університету «Профіль вченого в Google Академія», «Scopus та Web of Science: на допомогу науковцю», запроваджене у 2017 році, сприяло покращенню інформаційно-методичної роботи в університеті. З метою вдосконалення інформаційної роботи бібліотека на сайті створила «Консультаційний центр».

Отже, пріоритетними напрямками в роботі Наукової бібліотеки Мукачівського державного університету на сучасному етапі є підвищення якості обслуговування читачів засобами новітніх інформаційних технологій, удосконалення віртуального середовища для користувачів, надання доступу до світових інформаційних джерел, всебічне сприяння науковій, навчальній, виховній діяльності університету.

Для забезпечення якісної підготовки фахівців в науковій бібліотеці університету налагоджена робота з організації інформаційного забезпечення освітнього процесу. Пріоритетом роботи наукової бібліотеки університету є використання новітніх бібліотечно-інформаційних технологій: база даних «УФД/Бібліотека», доступ до власних ресурсів: інституційний репозитарій «MSU Repository», електронний каталог; доступ до світових електронних бібліотек, баз даних та каталогів через електронний читальний зал, який підключено до мережі Інтернет через WI-FI. З метою покращення роботи з інформаційними ресурсами віддаленого доступу працівники бібліотеки беруть активну участь у вебінарах.

В бібліотечно-інформаційному центрі та читальній залі розміщено 12 комп'ютерів, які підключені до внутрішньої мережі університету та Інтернет. Для задоволення потреб учасників освітнього процесу бібліотека забезпечує вільний доступ до навчальної та наукової інформації на різних носіях (друковані, електронні документи, CD-ROM, диски, оцифровані видання).

Моделі інформаційних процесів, наприклад онлайн-замовлення книг, містять конкретні дані, які виникають як в процесі здійснення самого замовлення, так і під час управління бібліотекою. Для реалізації таких моделей використовують певні атрибути та зображення.

Для вдосконалення інформаційного забезпечення наукової бібліотеки Мукачівського державного університету створено веб-сайт, через який користувачам надають можливість здійснювати замовлення книг онлайн. Для того, щоб краще зрозуміти процес створення сайту потрібно зобразити інформаційну модель даної задачі (рис. 3.1).

Інформаційна модель включає в себе текстові та графічні елементи.

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..6. Інформаційна модель он-лайн замовлення через веб-сайт

Створюємо дерево цілей для відображення реалізації головного процесу (рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..7)

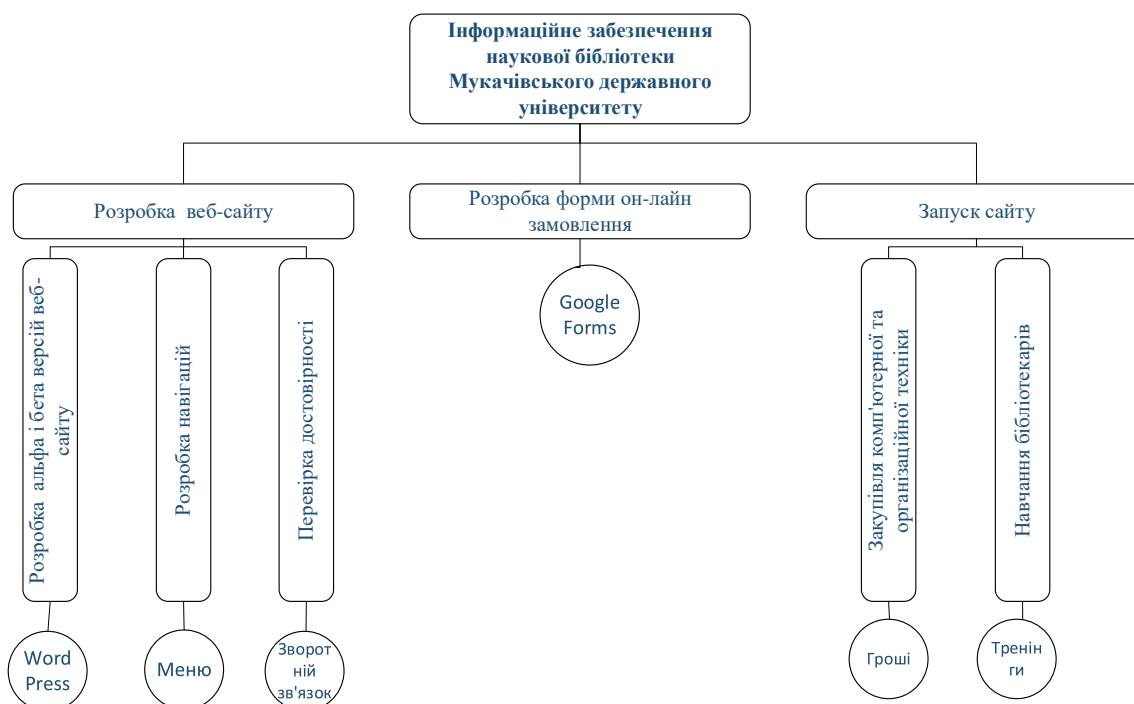

Рис. Ошибка! Текст указанного стиля в документе отсутствует..7. **Дерево цілей**

Бібліотеки закладів вищої освіти швидко реагують на нові виклики і «перетворюється на безпосереднього суб'єкта освіти, який не тільки забезпечує інформаційну підтримку всіх напрямів діяльності вищого навчального закладу, а й безпосередньо бере участь в освітньому процесі». Бібліотеки стають партнерами у виробництві, збереженні та поширенні знань.

Серед великої кількості сучасних інформаційних продуктів у користувачів найбільшої популярності набув електронний каталог, доступ до якого здійснюється за допомогою автоматизованої бібліотечної інформаційної системи «УФД/Бібліотека» та доступний потенційним і віддаленим користувачам. Електронний каталог забезпечує оперативний пошук за всіма елементами бібліографічного опису: автор, назва, місце та рік видання, інші вихідні дані; за тематикою документів. Завдяки доступності електронного каталогу у

віртуальному просторі, студенти, сторонні відвідувачі в будь-який зручний час, з будь-якого місця можуть скористатися каталогом. Користувачі, обравши літературу в каталозі, мають можливість переглянути повнотекстовий документ скориставшись гіперпосилання [26, с.12].

За допомогою сайту віддалений користувач має можливість скористатись послугами «Віртуальна довідка» (визначення індексу УДК, різноманітних запитів), «Електронна доставка документу» – зручний та оперативний засіб надання повнотекстових документів.

«Віртуальні виставки» – актуальний засіб розкриття бібліотечного фонду, задоволення інформаційних потреб користувачів. За допомогою засобів веб-технологій, спеціально підібраних і систематизованих творів друку та інших носіїв інформації, віртуальні виставки стали загальнодоступними [27, с.18].

На сайті бібліотеки університету розміщено інституційний репозитарій, який є основою професійної комунікації, збільшення видимості та цитованості, сприяє престижу закладу освіти.

Репозитарії використовують безкоштовне програмне забезпечення DSpace, яке підтримує протокол обміну метаданими OAI-PMH, що дозволяє інтегрувати електронний репозитарій у міжнародні реєстри. В репозитарії розміщені навчальні і наукові матеріали працівників університету. Університетський інституційний репозитарій – це архів, який не тільки зберігає результати наукової діяльності, а і активно сприяє якості освітнього процесу.

Саме комерційно незаангажовані бібліотекарі здатні повернути освіту в систему цінностей користувачів, вони здатні відігравати важливу роль у питаннях мережевої безпеки та етики, сприяти формуванню компетентностей, актуальність яких активізується у майбутньому, враховуючи новітні технологічні розробки, які вже почали або тільки починають упроваджуватися в економічній, освітній та інформаційній галузях. Разом із тим, для здійснення бібліотечно-інформаційної діяльності в сучасних умовах працівникам бібліотек важливо адаптуватися до них, системно набуваючи необхідних компетентностей. Професійний розвиток бібліотекаря є невід'ємною частиною професійної діяльності, що визначає її якість. Система підвищення кваліфікації персоналу бібліотек потребує забезпечення безперервності процесу, залучення підтримки міжнародних інституцій, відповідних державних програм, окремих ініціатив спеціалістів із розвитку персоналу тощо.

Забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти та підвищення кваліфікації – серед найбільш пріоритетних напрямів Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», реалізація яких передбачає актуалізацію системи знань, умінь і навичок персоналу бібліотек і трансформацію системи їхньої безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів. Розвиток професійних компетентностей бібліотекарів через розбудову безперервної освіти –

одна зі стратегічних цілей діяльності Української бібліотечної асоціації (УБА).

Зважаючи на те, що важливим складником стратегії навчання протягом життя є огляд потреб у навчанні, Секцією університетських бібліотек УБА було прийнято рішення провести розвідувальне дослідження, з метою подальшого сприяння доступу бібліотекарів до адекватних ресурсів, ефективному наданню освітніх послуг та сервісів для професійного навчання працівників університетських бібліотек, формуванню культури навчання впродовж життя.

Реформування бібліотечної освіти повинно включати: професійне зростання як запоруки успіху у формуванні позитивного іміджу бібліотеки і бібліотекаря, обов'язкові умови раціональної організації роботи з підвищення кваліфікації, діяльності методичних центрів бібліотек вищів в організації безперервної бібліотечної освіти, координування професійної комунікації для розвитку, професійного нетворкінгу, навчання персоналу шляхом створення професійних комітетів із розвитку персоналу в університетах, створення консультативних груп із розвитку персоналу бібліотеки, забезпечення стійкого процесу, за допомогою якого періодично можна переглядати розвиток персоналу та розробку відповідних програм розвитку на основі матриці компетентностей, опанування навичок XXI століття тощо.

Очевидним є задоволення саме таких актуальних потреб, що продиктовані викликами професійного «вигоряння», «виснаження», «банкрутства». Бібліотекарі ж, які чітко усвідомлюють це, ще мають всі

шанси на «оздоровлення» і можливість бути актуальними в динамічності техніко-технологічних змін. Сучасна бібліотека як комунікативна платформа створена для того, щоб фахівці різних галузей користувалися її сервісами, водночас саме релевантні запити таких користувачів є додатковим чинником розвитку наповнення бібліотечно-інформаційних сервісів. Тому залучення фахівців із галузей поза межами бібліотечного професійного кола матиме позитивний вплив на процес якісного оновлення знаннєвої бази та комплексу навичок і умінь тих бібліотечно-інформаційних фахівців, хто справді цього прагне і бачить себе в системі взаємодії між читачем та бібліотечно-інформаційним ресурсом. А провідну роль у можливості професійного зростання кожного бібліотекаря окремо та великих колективів у цілому однозначно займає професійне середовище, де синергія думок трансформується у практичні проекти в умовах реального часу.

Мукачівський державний університет має власний сайт (<https://msu.edu.ua/>), отже сайт бібліотеки розміщено в доменній зоні університету за посиланням <https://msu.edu.ua/library/>.

Університетська бібліотека має низку особливостей, що впливають на її основні технологічні процеси. Відзначимо найістотніші з них. Університетській бібліотеці необхідний постійний зворотній зв'язок з користувачами при формуванні фонду й організації навчального процесу, оскільки бібліотека є структурним підрозділом вищого навчального закладу, що забезпечує інформаційну підтримку його навчальної і науково-дослідної діяльності. Інша особливість

університетської бібліотеки – територіальна розгалуженість фонду, пов'язана з тим, що університет є складною структурованою інституцією, до складу якої входять навчальні, наукові, інформаційно-видавничі підрозділи тощо. Враховуючи ці особливості, актуальність створення веб-сервера в університетській бібліотеці для застосування Інтернет-технологій у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні різко зростає [28].

Значна увага в роботі бібліотеки приділяється віртуальному користувачу. Сайт бібліотеки – це віртуальний вхід. На сторінці розміщено ряд онлайн-послуг для віртуального користувача: «Віртуальна довідка», «Електронна доставка документу», «Віртуальна виставка», «Електронний каталог», «Електронний читальний зал», «Дистанційний відділ комплектування», «Центр європейської інтеграції», «Інституційний репозитарій», «Академічна доброчесність». Віртуальна бібліотека розкриває структуру, основні завдання бібліотеки та надає інформаційні матеріали, нормативно-правову документацію, яка регламентує роботу бібліотеки.

Сайт бібліотеки рухливий і поновлюється постійно, що надає змогу користувачу бути завжди проінформованим про події, які відбуваються в бібліотеці, мають прямий доступ до каталогу бібліотеки, який нараховує 124964 документів.

Про ефективність роботи сайту, його високу результативність свідчить те, що з кожним роком бібліотека має більше тисячі нових користувачів. За рік на сайті бібліотеки було зафіксовано більше 30 тисяч звернень.

3. ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ: ТРАНСФОРМАЦІЯ БІБЛІОГРАФІЧНИХ ВІДОМОСТЕЙ ПЕДАГОГІЧНИХ ПЕРСОНАЛІЙ

Розгляд передумов, динаміки, тенденцій, інституційної бази, інших аспектів розвитку сучасної педагогічної біографістики в Україні наприкінці 80-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. становить підґрунтя для предметного осмислення її історіографії. Зважаючи на накопичені історіографією значні обсяги різновидних джерельних матеріалів, за результатами аналітичного огляду їх розподіляють на три категорії, що охоплюють праці, у яких здійснюється персоніфікація розвитку української педагогічної думки та студії про педагогічні персоналії України і зарубіжжя. Виходячи з того, що бібліографія, як відповідний галузевий ресурс, становить пошукову інфраструктуру, тому вбачається потреба розгляду можливості використання цифрової бібліографії. Тобто прогнозується трансформація бібліографії персон історії освіти і педагогічної думки в Україні в цифрову інфраструктуру державного та всесвітнього рівня, відповідно до цифровізації (діджиталізації) суспільства.

Свого часу сутність категорій базових термінів біографістики визначено вченими-педагогами: Н. Дічек, О. Сухомлинською, В. Чишко, Н. Попик; ученими-філософами: О. Валевським, І. Голубовичем, В. Менжулінти ін.; ученими-психологами: Б. Ананьєвим, Н. Логіною, С. Рубінштейном та ін.; ученими-історіями: І. Беленькою, Л. Репіною, П. Попик, В. Чишко, О. Ясь та іншими.

Актуальність дослідження трансформації бібліографічних відомостей персоналій обумовлена низкою соціокультурних, освітніх, педагогічних, наукових чинників.

Теоретичну основу дослідження складає доробок учених: І. Аносова, Л. Артамошкіна, М. Берулава, Б. Бім-Бада, А. Закірова, І. Зязюна, Н. Іпполітова, М. Кагана, В. Г. Кузьменка, В. Кремена, В. Лаппо, О. Новікоав, В. Онищенко, А. Сбруєва, С. Сисоєва, Н. Скотної, Н. Ткачова, Г. Айзенк, Г. Вільсона, С. Рубіштейна та ін.

Трансформація бібліографічних відомостей персоналій відкриває можливості ефективного використання представленого в ньому фактографічного матеріалу, теоретико-методологічних положень і висновків, фахових і міжгалузевих наукових студій і різновидних джерельних матеріалів у професійній підготовці майбутніх фахівців, здатних керувати потоками інформації.

Осмислення і використання доробку суспільно-історичного напрямку персонології, наданого переважно радянськими вченими, цікаве і корисне своєю орієнтованістю на вивчення життєдіяльності персоналій ХХ ст., бо саме вони є потенційними носіями цінного емпіричного і теоретичного матеріалу у царині психології особистості.

Зважаючи на складність і багатогранність персонології, її феномен розглядається як інтегральний напрям психології особистості, що ґрунтується на міждисциплінарних дослідженнях людини в її гносеологічних, онтологічних і культурних вимірах. Її засновником виступив американський психолог Г. Мюррей (1893 – 1988). Відтак вона

отримала розвиток у другій половині ХХ ст. у західних країнах, а в 90-х рр. ХХ ст. - і на пострадянському просторі.

Отже, аналітичний огляд наукових праць дослідників дозволив виявити, що широко уживане базове поняття історико-педагогічної науки як «педагогічна думка» фактично ще не стало предметом спеціального всебічного термінологічного аналізу. Про це також свідчить його відсутність в академічних довідникових виданнях [29, с. 498-599], [30, с. 27-43], [31, с. 646-647], [32]. У науковій і навчальній літературі воно часто вживається досить довільно, з прив'язкою до певного періоду (епохи), країни, теми дослідження тощо. У конкретно-педагогічних студіях науковці, як правило, обмежуються його стислим трактуванням відповідно до предмету свого дослідження.

У процесі дослідження особистим внеском А. Гуржія є уточнення та опис зарубіжного досвіду збирання бібліографій відомих постатей – платформ вшанування пам'яті видатних людей і виокремлення потреби формування цифрової інфраструктури в Україні; здійснення огляду відповідних зарубіжних цифрових платформ; проведення та опис глибокої предметно-пошукової роботи зарубіжного досвіду з проблеми роботи та виявлення того, що засвідчує появу в 2008-2009 рр. практики підготовки й представлення бібліотечними установами календарів знаменних і пам'ятних дат на веб-сайтах Інтернету.

Розман І. здійснено вивчення наукових праць дослідників в українській історико-педагогічній науці; обґрунтовано проблему персоналізації української педагогічної думки шляхом наукових опрацювань низки праць науково-дослідницького, дидактичного,

довідкового, просвітницького спрямування; обґрунтовано потребу пошуку нових підходів до висвітлення історії розвитку національної освіти і педагогічної думки.

Бахмат Н. глибоко проаналізовано зарубіжні дослідження щодо персоніфікації історії освіти і педагогічної думки; доведено, що оцифровування інформації про відомі постаті, їхню діяльність і життя є потребою для освітніх і наукових закладів й установ; обґрунтовано принципові підходи зарубіжних учених щодо розроблення системи бібліографістики в умовах сучасного динамічного цифрового середовища.

Зайчуком В. проведено розвідки та описано результат розвитку педагогічної бібліографії, що відбулися за доби розвитку України (30-х рр. – 80-ті рр. ХХ ст.), і проведено аналіз історіографії педагогічної біографістики у хронологічному, регіональному й інших вимірах.

Карташова Л. здійснила аналітичний огляд розвитку педагогічної бібліографії, що відбулися за доби державної незалежності (90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.); обґрунтувала потребу оновлення підходів персоніфікації за використання цифрових технологій; уточнила можливості створення галузевих бібліографічних ресурсів на цифровій основі; окреслила узагальнення принципових положень щодо створення світових інформаційно-освітніх ресурсів; виявила перспективні шляхи презентації освітньо-педагогічних феноменів окремих періодів та генерацій педагогів і науковців.

Сорочан Т. проведено аналітичний огляд методичних підходів і прийомів та їх врахування у вивченні окремих генерацій, груп,

категорій та інших сегментів педагогічної думки й персоніфікації освітнього процесу України; акцентовано й описано статус пам'ятних календарів як різновиду навчально-методичного забезпечення, біобібліографії, що сприяє розвитку педагогічної біографістики.

Доробок українських і зарубіжних вчених дає важливі методологічні орієнтири для розуміння суті феномену «педагогічна думка». Так, О. Сухомлинська відзначає, що національна педагогічна думка – широке поняття духовної, культурної сфери, до якої, окрім педагогіки, входять і філософія, і релігія, й ідеологія, мораль, етика та низка інших складників. Вона завжди персоніфікована, бо віддзеркалює особистість носія з притаманними йому поглядами, віруваннями, вподобаннями. У центрі уваги педагогічної думки перебувають наукове пізнання й онтологічний пошук – знаходження, опис, систематизація педагогічних фактів, їхнє оцінювання [33, с. 3-8].

Дослідницею Т. Усатенко розкрито важливий українознавчий аспект педагогічної думки як множинного, багатогранного явища, яке доцільно аналізувати крізь призму головних педагогічних теорій, змісту і парадигм освіти, типів наукового знання, українознавчих орієнтацій. Вона доводить, що педагогічна думка становить окремий напрям історико-педагогічних досліджень, має власний науково-пошуковий простір, свої об'єкт, предмет дослідження і дидактичні основи. Її розвиток в історико-педагогічному процесі XIX – XX ст. зумовлений суспільно-економічними й політичними чинниками, а провідну роль відіграли педагогічні ідеї і течії [34].

Методологічний аспект щодо відмінностей між поняттями «педагогічна думка» та «історіографія» пояснюється І. Стражніковою. На думку дослідниці, перше з них є «ширшим», бо охоплює коло феноменів духовної культури (філософія, ідеологія, мораль, етика) та поряд із науково-педагогічними знаннями спирається на народну педагогіку. Спільним для них є спрямованість на персоналізацію освітньо-педагогічного процесу, адже вони відображають погляди авторів, які детерміновані різними особистими й суспільними чинниками [35, с. 41 – 44].

В українській історико-педагогічній науці на сьогодні ще не напрацьовано спеціального методологічного інструментарію для дослідження розвитку педагогічної думки. За таких умов апелюємо до науково-теоретичного досвіду просопографії – міждисциплінарної галузі знань, яка визначає принципи, засади, методи вивчення колективних біографій певних груп людей, об'єднаних за спільними ознаками. Виходимо з позиції, згідно з якою здійснення просопографічного опису має (може) включити виявлення та зіставлення компонентів, що стосуються:

а) шляхів і чинників їхнього формування (родинне і соціальне середовище, сфери діяльності, місця перебування тощо);

б) особистісні характеристики (походження, психофізіологічні стани, стосунки з оточенням, приватне життя та ін.);

в) внутрішній особистісний світ, зокрема ставлення до культурно-наукового простору, громадського життя;

г) шляхи самореалізації особистості тощо.

Аналітичний огляд напрацьованих ученими (М. Петрова [36]; І. Петровська [37]; І. Старовойтенко [38]; Ю. Юмашева [39] та ін.) методичних підходів і прийомів та їх врахування є важливим аспектом для вивчення окремих генерацій, груп, категорій та інших сегментів педагогічної думки та персоніфікації освітнього процесу України. Важливо підкреслити, що виявленні характеристики передусім є необхідними для осмислення спільного й особистісного у колі педагогічних ідей і поглядів як окремих персон, так і груп.

Для розв'язання цього завдання також доволі дієвим вважаємо запропонований В. Курило критеріально-комплексний підхід, що передбачає використання комплексу критеріїв, які відображають сукупність суттєвих характеристик педагогічної думки та забезпечують багатовимірний аналіз і оцінювання поточних результатів [40]. У нашій інтерпретації вони орієнтують на з'ясування і врахування:

- а) методологічних засад наукових студій та їх тематичну спрямованість;
- б) механізмів формування дослідницької проблематики;
- в) особливостей процедури педагогічних пошуків;
- г) рівня розвитку науково-педагогічної комунікації;
- г) новизни, оригінальності результатів наукових студій;
- д) взаємозв'язку і відповідності внутрішньої логіки розвитку педагогічної науки, педагогічної думки і освітньої практики;
- є) рівня підготовки наукових досліджень і характеру наукової продукції;
- ж) особистісних характеристик носіїв педагогічної думки.

Переходячи до з'ясування проблеми персоніфікації історії розвитку освіти і педагогічної думки в Україні, відзначимо важливу тенденцію, що характеризує процес нагромадження присвячених їй студій. Зокрема виявлено, що із середини 90-х рр. ХХ ст. їх потік набув стрімкого зростання – як наслідок впливу піднесення педагогічної біографістики. Тобто повернення із небуття українських педагогів та введення до наукового обігу й освітнього процесу діячів зарубіжної педагогіки сприяло розширенню кола персоналій, що входили у різновидові видання. Попри об'єктивно обумовлену суб'єктивність цього процесу все-таки, вимальовувалася загальна картина пантеону постатей, які презентують розвиток української і зарубіжної освіти та педагогічної думки.

У рефлексіях сучасної педагогічної науки його структуру презентують академічні довідникові й енциклопедичні видання, що, згідно з думкою укладачів, презентують перелік діячів, які зробили найвагомійший внесок у розвиток української і світової освіти й педагогіки. Як приклад для аналізу нами обрано два авторитетні видання: «Український педагогічний словник» (1997 р.) С. Гончаренка [32] та «Енциклопедію освіти» (2008 р.) за редакцією В. Кременя [31, с. 646-647], у яких відображаються пострадянська та нова проєвропейська освітньо-наукові парадигми.

В «Українському педагогічному словнику», згідно з нашими підрахунками, уміщено близько 765 статей про персоналії, які, за баченням автора, досягли вагомих здобутків у «галузях освіти й педагогічної науки» та заслуговують на «позитивне оцінювання» своєї

діяльності громадськістю [32]. Частина з них присвячується українським діячам, що класифіковані за певними критеріями (дійсні члени і члени-кореспонденти АПН України, українські педагоги, обрані до АПН СРСР і Росії та відзначені званнями Героя Соціалістичної Праці, народного учителя, заслуженого діяча освіти; авторів педагогічних концепцій і підручників; керівники закладів освіти; вчителі-новатори). Інша частина статей презентує імена зарубіжних учених педагогів, представників різних галузей знань та державних і культурних діячів, які зробили вагомий внесок у розвиток і реформування освіти.

В українській педагогічній науці надто складно знайти аналогічне видання, яке б систематизувало інформацію про таку велику кількість персоналій. У структурному плані статті реферованого словника складаються з блоків, що розкривають їх біографічні дані (місце і дати народження та смерті; етнічна приналежність); відомості про фах, вчені ступені і звання, професійну діяльність; перелік основних наукових доробків; визначення сутності особистої педагогічної концепції або наукового досвіду тощо.

Укладачі «Енциклопедії освіти» у відборі персоналій опиралися на методологічну позицію, згідно з якою пріоритетами їхньої діяльності і творчості мали бути засади демократії і гуманізму, плюралізму трактування наукових ідей і концепцій тощо. Відповідно до наших підрахунків, у ньому вміщено близько 130 статей про діячів, які, за думкою авторського колективу, найбільше спричинилися до розвитку теорії і практики вітчизняної і зарубіжної освіти [31]. Це

видання увиразнює притаманну носіям педагогічної думки, починаючи від доби Античності й до сьогодення, інтелектуальну та діяльнісну особливість, що полягає в інтегруванні ними ідей, досвіду, інновацій, нагромаджених у різних галузях знань і суспільних сферах. Наукова цінність, зібраних в енциклопедії матеріалів, полягає у концептуалізації розроблених персоналіями теоретичних ідей і поглядів та ініційованих освітніх реформ й апробованих освітніх технологій.

Сучасні науковці акцентують на кардинальних зрушеннях у царині педагогічної бібліографії, що відбулися за доби державної незалежності, хоча її формування в Україні має глибші традиції. Попри певну невиразність цього процесу, у його розвитку можемо виокремити два основні періоди. Перший охоплює середину 30-х рр. – 80-ті рр. ХХ ст. та визначається появою першої спеціальної праці Є. Пеленського й спробами складання бібліографії відомих українських педагогів радянської доби. Другий період припадає на 90-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст., коли за умов повернення із небуття сотень імен педагогічних персоналій та використання інноваційних комп'ютерних технологій почав створюватися галузевий бібліографічний ресурс на принципово новій основі.

Виходячи з окреслених науково-теоретичних і конкретно-тематичних позицій, з'ясування проблеми формування і розвитку педагогічної бібліографії в Україні здійснюємо за логікою переходу від загального до конкретного. Ідеться про те, що саме вона є складником загальнонаціонального бібліографічного поля, яке цілковито

виявляється у метабібліографії. Поточний облік бібліографічних посібників в Україні започаткувала поява 1924 р. «Літопису українського друку», а в 1926–1928 рр. виходив щорічник «Бібліографічна робота на Радянській Україні». Однак, неперервного системного характеру цей процес набуває лише з 1971 р. завдяки виданню щорічника «Бібліотекознавство і бібліографія Української РСР». Продовженням останнього стало видання «Бібліотекознавство і бібліографія України» (до 2007 р.), відтак «Метабібліографії України». На такому тлі розвивалася галузева метабібліографія [41].

На початку ХХІ ст. увиразнилися основні контури персоналізації тисячолітньої історії розвитку української педагогічної думки. Винятково важлива роль у цьому відводиться знаковому двотомнику «Українська педагогіка в персоналіях» (2005 р.), що підготовлений колективом авторитетних науковців за редакцією О. Сухомлинської. Видання є вагомим внеском у розроблення науково-методологічних засад з вивчення педагогічної думки. Йдеться про предметне з'ясування аспектів, що стосуються: а) принципів добору персоналій (представники минулого, які зробили «вагомий, помітний або певний» внесок у вітчизняну педагогічну науку та/або були вилучені з історико-педагогічного процесу з ідейно-політичних і класово-партійних міркувань); б) зосередження уваги на постатях, які своєю діяльністю, світоглядною позицією вплинули сучасників та подальший розвиток науки і освіти; в) наголосу на ідею соборності України, яка через творчу біографію дозволяє відтворити «єдиний педагогічний простір»; г)

нового прочитання життєдіяльності педагогів завдяки переосмислення їхньої спадщини та використання маловідомих фактів тощо [33, с.3-8].

Виходячи з методологічно обґрунтованого просторово-часового підходу було означено три основні періоди, за якими здійснювалася персоналізація розвитку української педагогічної думки:

- 1) Княжа доба і Козаччина (X – XVIII ст.);
- 2) педагогіка Просвітництва (XIX ст.);
- 3) педагоги України у XX ст.

Слід визнати її «умовність», адже, згідно з концептуальним задумом, уміщені в праці статті мають скомбінувати життєпис і рефлексії педагогів теоретиків і практиків, що здійснювали науково-практичну діяльність за різних суспільно-політичних умов розвитку Російської і Австро-Угорської імперій, а також персоналій українського зарубіжжя, що становлять окреме явище національної педагогічної думки. Це потребувало врахування відмінностей у їх типі мислення, самоідентифікації, самосвідомості, які визначали зміст і напрями дій та наукових інтересів [33, с. 3-8].

Статті-нарис реферованого видання побудовані за чіткою схемою, що передбачає наступне: фіксацію біографічних даних персоналії; визначення сутності її діяльності й громадянської позиції; подачу основних творів діяча та наукових студій про нього тощо. Усього, згідно з нашими підрахунками, у ньому представлено 164 педагогічні персоналії. Їхня ідентифікація за окремими періодами та основним соціальним статусом (фахові педагоги, діячі літератури,

державні, громадські, церковні діячі, представники різних галузей знань) представлено у Таблиці 1.

Таблиця 1.

Кількісні показники про соціальний статус діячів, представлених у нарисах двотомника «Українська педагогіка в персоналіях» (2005 р.)

Основний соціальний статус персоналії	Княжа доба і Козаччина (IX-XVIII ст.)	Доба Просвітництва XIX ст.	Педагогіка України XX ст.
Педагоги	–	13	44
Діячі літератури	8	15	8
Державні і громадські діячі	3	3	9
Церковні і діячі	17	–	1
Представники різних галузей знань	7	17	15

Визнаємо умовність критерію «основний соціальний статус», але він, усе-таки, відображає основну, домінуючу ідентифікаційну ознаку, відповідно до якої, передусім, персоніфікується у загальній довідниковій літературі та суспільній свідомості. У розрізі нашого дослідження можна говорити про «подвійну», навіть «множинну» ідентифікацію педагогічних персоналій, адже, приміром, для доби Козаччини більшість церковних діячів (основний соціальний статус) водночас виступали і як письменники-полемісти, і як представники різних галузей знань тощо.

Попри означені вище та інші умовності, представлені у Таблиці 1, відомості увиразнюють основну тенденцію, згідно з якою, власне, педагоги як носії педагогічної думки почали виокремлюватися із соціального середовища лише у XIX ст., а щодо XX ст. вони вже

складають близько половини діячів, чії життя і творчість вивчаються з позицій педагогічної біографістики. Водночас, доволі високим за цих двох періодів залишався неохопленим певний відсоток представників різних галузей знань та діячів літератури (чимало з яких у такому розрізі також розмежовуються умовно). Зростання кількості державних і громадських діячів пояснюється інтересом до їхньої діяльності з реформування системи освіти тощо.

Поряд зі згаданим виданням проблемі персоналізації української педагогічної думки присвячено низку інших праць науково-дослідницького, дидактичного, довідкового, просвітницького спрямування. З-поміж них, як приклади, відзначимо три видання: перше – це «Літопис педагогічної думки в Україні» (Д. Луцик, Т. Логвиненко, 2000), що став однією з перших спроб представити у систематизованому вигляді життєвий шлях і творчі ідеї її відомих представників різних періодів: Г. Сковороди, О. Духновича, Т. Шевченка, К. Ушинського, Х. Алчевської, Т. Лубенця, І. Франка, С. Русової, Б. Грінченка, М. Грушевського, Лесі Українки, Я. Чепіги, Г. Ващенка, А. Макаренка, В. Сухомлинського, О. Савченко. Друге – це «Персоналії в історії національної педагогіки», що репрезентують творчість 20 і 22 видатних українських педагогів (2002, 2004) [42], [43]. Приходимо до висновку, що при відборі персоналій укладачі намагалися поєднати, з одного боку, «найбільш знакових» для розвитку української культури і науки діячів, до прикладу, Т. Шевченка, М. Грушевського, В. Вернадського, Лесі Українки тощо, внесок яких у розвиток української освіти, педагогіки і просвітництва також є

незаперечним. З іншого боку, до них увійшли імена десятків «менш відомих» учених-педагогів, які виступили творцями оригінальних педагогічних концепцій і дидактичних систем.

Зазначені характеристики певною мірою стосуються третього видання – «Нариси з історії розвитку педагогічної думки», що, відмежувавши персоналії зарубіжжя, в єдиному просторі «створення національної системи освіти» представило діячів і української, і російської педагогічної думки (М. Ломоносов, Г. Сковорода, О. Духнович, К. Ушинський, М. Корф, Л. Толстой, І. Франко та інші) та в такому ж ракурсі 24 діячі, що персоніфікували історію розвитку «вітчизняної педагогіки» ХХ ст. [44]. Спільним для трьох означених доволі змістовних праць стало намагання узагальнити і сконцентровано продемонструвати основні здобутки української педагогічної біографістики кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Також заслуговує на відзначення інформаційний довідник «Видатні українські педагоги», у якому біографічні відомості про життєвий шлях і творчу діяльність Г. Сковороди, Г. Ващенка, С. Русової, В. Сухомлинського та М. Стельмаховича доповнюють добірка стрижневих ідей учених з проблем виховання і розвитку особистості, бібліографія їхніх основних праць і публікацій про них, а також розроблені й апробовані автором методичні розробки навчальних і виховних заходів, що ґрунтуються на ідеях педагогів [45]. Такий формат підвищує затребуваність книжки, що може використовуватися у бібліографічно-пошукових, науково-дослідницьких і дидактичних цілях.

Об'єктивно обумовлена зосередженість сучасних науковців і освітян на педагогічних персоналіях ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. витіснила повоєнні радянські десятиліття, коли за умов панування тоталітарного режиму продовжувалася самовіддана праця зі збереження й розвитку національних культурно-освітніх цінностей. За таких обставин зростає науково-пізнавальний інтерес до видань на кшталт біографічного збірника «Герої-освітяни і науковці України» [46], що презентує плеяду діячів, які за бойові вчинки та трудові і творчі здобутки були відзначені званнями Герой Радянського Союзу, Герой Соціалістичної Праці, Герой України. Ця меморіальна праця умовно претендує на статус «колективної біографії», адже за спільними ознаками відтворює життєвий шлях кількох генерацій діячів та демонструє їхній духовний зв'язок. Вона доводить потребу ретельного вивчення життя й здобутків непересічних постатей, що визначають обличчя освіти і педагогіки недавнього минулого.

Аналіз зарубіжних досліджень [47], [48, с. 1695–1719.], [49], [50], [51, с. 94-97] показав, що щодо здійснення персоніфікації історії освіти й педагогічної думки у розвинутих країнах світу відбувається формування цифрової інфраструктури. Так, в on-line режимі можна знайти велику кількість платформ, які є доступними для дослідників цього напрямку. Цікавим є дослідження [48, с. 1695–1719], у якому зібрання бібліографій відомих постатей називають платформами для вшанування пам'яті видатних людей зі світу науки та зазначається, що «незважаючи на стільки важливу роль для наукового співтовариства, дослідження біографічних статей є обмеженими».

Оцифровуванням Google Books і Open Content Alliance (OCA) здійснено прорив у доступі до цифрових ресурсів, що є надзвичайно важливим для користувачів, однак доступ до ресурсів є дещо обмеженим з технічної точки зору створення придатних аналогів друкованих видань [50].

Сьогодні оцифровування інформації про відомі постаті, їхню діяльність і життя визнається освітніми та науковими закладами й установами, оскільки це покращує доступ до основної інформації про відомих людей, збільшує її використання й актуальність. У мережі Інтернет існують й активно поповнюються оцифровані колекції бібліографій, зокрема на сайті <https://bookauthority.org/> розміщено найбільш рекомендовані книги про бізнес, технології та науку, зокрема у вкладці наукові біографії викладено найкращі наукові біографічні книги усіх часів [52].

Найбільша в світі американська компанія Amazon є платформою електронної комерції, яка розміщує оцифровані книги-бестселери біографій освітян [47].

В енциклопедії Нового Світу в галузі біографії представлено список статей [53]. Вибір предметних галузей на цьому ресурсі є загальним орієнтиром та одним з багатьох способів знайти статтю. Нова Світова Енциклопедія впорядкована в алфавітному порядку за статтями та пов'язана гіперпосиланнями з однієї статті в іншу. Ресурс також має потужний інструмент для швидкого пошуку статей – біографій відомих педагогів та учених США за ключовими словами.

На цьому веб-сайті можна переглядати статті за алфавітним порядком, вибрати матеріал іншої предметної галузі або натиснути на гіперпосилання, щоб переглянути необхідний матеріал про категорію «Біографія».

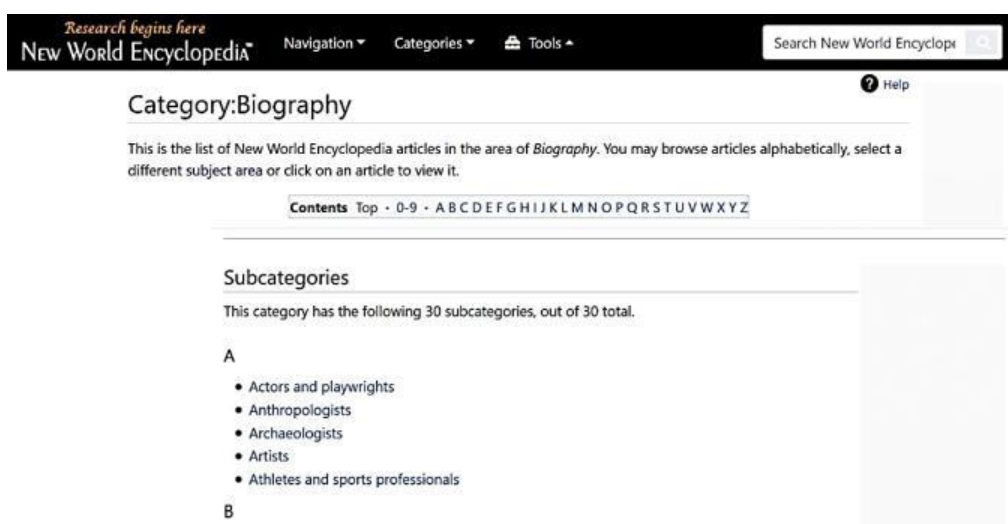

Рис. 1. Категорія «Біографія» Енциклопедії Нового Світу

У цій категорії є 30 підкатегорій, які містять гіперпосилання на персоналії відомих науковців, педагогів, філософів, психологів тощо.

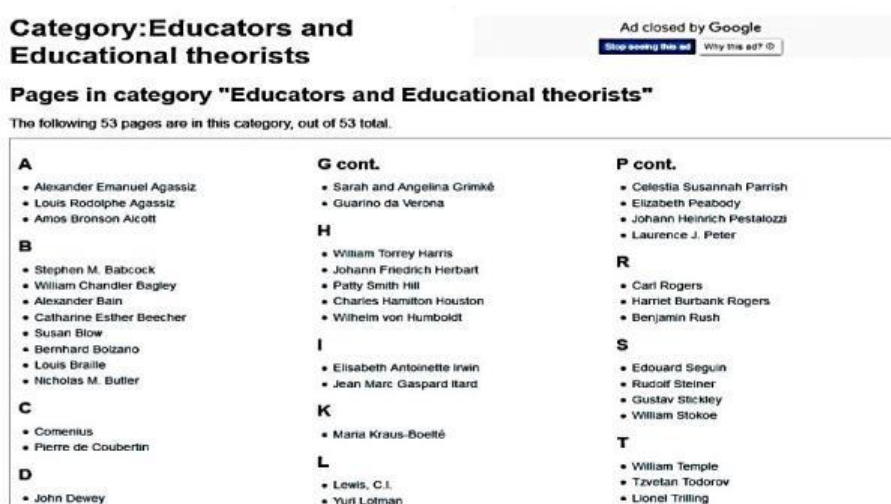

Рис. 2. Сторінки в категорії «Педагоги та теоретики освіти» Енциклопедії Нового Світу

Сайт Національної біографії Фінляндії [54] є збірником біографій 6500 фінів, починаючи з давніх часів, які були підготовлені в якості одного з найбільших історичних проєктів для фінського історичного товариства в 1993-2001 роках.

Національна біографія Фінляндії містить не лише приклади великих людей країни, а й безліч менш відомих фігур, які були представниками своєї галузі чи декількох з них, всіх періодів і різних верств суспільства.

Рис. 3. Головна сторінка Національної біографії Фінляндії

Виходячи з основної професії видатних людей, варто зазначити, що останні представляють такі галузі: правителі, міністри, члени парламенту (13%), учені, педагоги (14%), письменники, журналісти, видавці (10%), державні посадові особи, судді (10%) тощо.

Національна біографія Фінляндії публікується як у вигляді книги, так і в мережі Інтернет.

Biography Online була заснована в 2006 році Тейваном Петтінгером як інформація про людей у різні історичні епохи та сьогодення, їх права, релігійну толерантність, твори мистецтва, найбільш видатних учених [55].

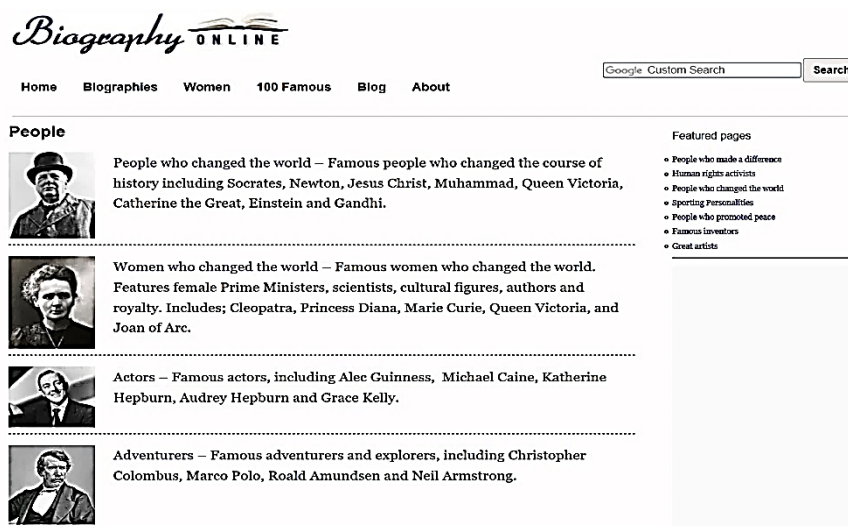
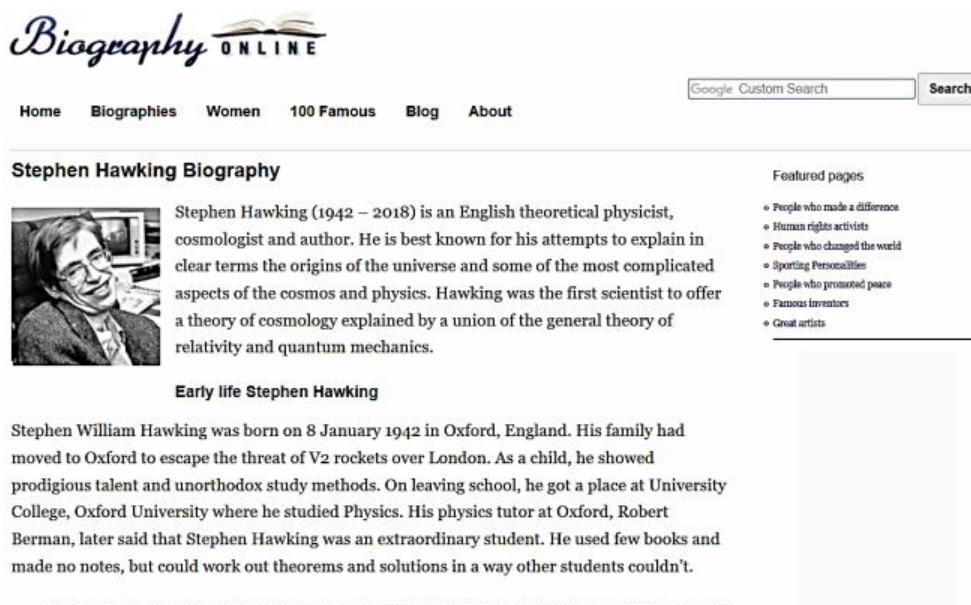

Рис. 4. Головна сторінка Biography Online

Біографії на цьому ресурсі розміщено за такими галузями: люди, що надихають, чинні сторони, працівники мистецтва, підприємець, гуманіст, письменник, військовий, музикант, поет, політика, королівська влада, учений, спорт, релігійний лідер.

Категорія учені містить біографії за розділами: відомі вчені, вчені 17-21 ст.

Biography ONLINE

Home Biographies Women 100 Famous Blog About

Google Custom Search Search

Stephen Hawking Biography

 Stephen Hawking (1942 – 2018) is an English theoretical physicist, cosmologist and author. He is best known for his attempts to explain in clear terms the origins of the universe and some of the most complicated aspects of the cosmos and physics. Hawking was the first scientist to offer a theory of cosmology explained by a union of the general theory of relativity and quantum mechanics.

Early life Stephen Hawking

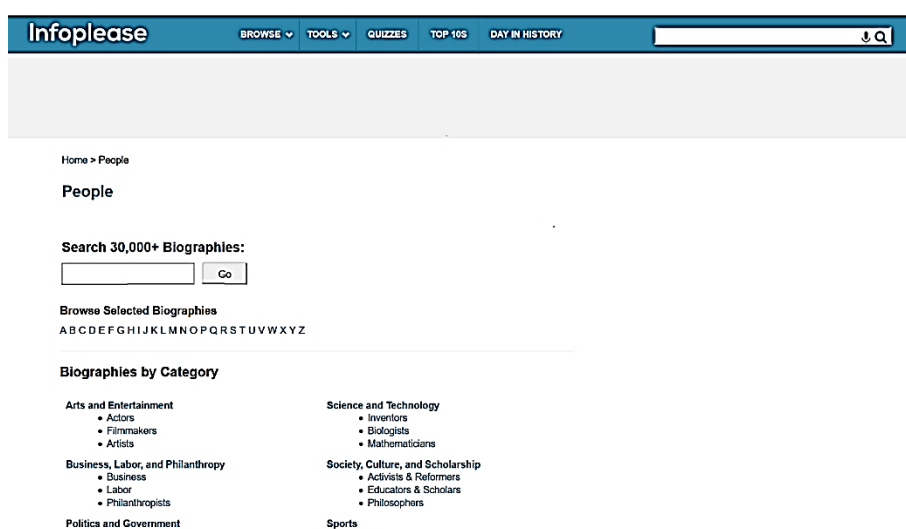
Stephen William Hawking was born on 8 January 1942 in Oxford, England. His family had moved to Oxford to escape the threat of V2 rockets over London. As a child, he showed prodigious talent and unorthodox study methods. On leaving school, he got a place at University College, Oxford University where he studied Physics. His physics tutor at Oxford, Robert Berman, later said that Stephen Hawking was an extraordinary student. He used few books and made no notes, but could work out theorems and solutions in a way other students couldn't.

Featured pages

- People who made a difference
- Human rights activists
- People who changed the world
- Sporting Personalities
- People who promoted peace
- Famous inventors
- Great artists

Рис. 5. Біографія Стівена Хокінга на ресурсі Biography Online

Енциклопедії, словники, атлас і декілька альманахів, які включають статистику, факти та історичні записи, ресурси всього довідкового інформаційного центру, розміщено на ресурсі Infoplease [56]. Він призначений для батьків, учителів та бібліотекарів для отримання фактичної інформації з різних тем, включаючи актуальні події, поп-культуру, науку, уряд та історію.

Infoplease BROWSE TOOLS QUIZZES TOP 100 DAY IN HISTORY

Home > People

People

Search 30,000+ Biographies:

Browse Selected Biographies

ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTUVWXYZ

Biographies by Category

Arts and Entertainment • Actors • Filmmakers • Artists	Science and Technology • Inventors • Biologists • Mathematicians
Business, Labor, and Philanthropy • Business • Labor • Philanthropists	Society, Culture, and Scholarship • Activists & Reformers • Educators & Scholars • Philosophers
Politics and Government	Sports

Рис. 6. Головна сторінка сайту Infoplease

У меню ресурсу в категорії «Люди» розміщено розділ «Наука», який включає біографії астронавтів і авіаторів, дослідників математики і статистики, учених у галузі прикладних наук і технологій, наук про Землю, наук про життя, фізичних наук, про афро-американських учених і винахідників, азіатсько-тихоокеанських американських і латиноамериканських учених, жінок-учених тощо.

У меню категорії «Суспільство, культура та гуманітарна освіта» здійснено персоналізацію педагогів та вчених з гіперпосиланням на їх біографію.

Рис. 7. Категорія «Видатні педагоги та вчені» на сайті Infoplease

Компанією Ahlul Bayt DILP створено найбільшу в світі цифрову ісламську бібліотеку в Інтернеті [57]. На ресурсі, окрім біографій здійснено порівняльне дослідження загальних поглядів мусульманських і немусульманських учених на філософію й освіту.

Рис. 8. Головна сторінка сайту Al-islam.org

На сайті The famous people у категорії пропагандисти розміщено список відомих педагогів з їхніми біографіями, що містять незначну інформацію, цікаві факти, дати та життєві події [58]. Тут можна здійснити вибір потрібних осіб за професією, національністю, статтю, днем народження тощо.

Рис. 9. Сайт The famous people: педагоги

Узагальнення досвіду створення світових інформаційних та інформаційно-освітніх ресурсів дозволяє зробити висновок, що в

багатьох країнах розроблена потужна система бібліографістики, яка функціонує в умовах сучасного динамічного середовища та забезпечує високий рівень якості розширення світогляду людей та здобуття доступної загальної середньої та вищої професійної освіти загалом.

Недостатньо з'ясованим, тому невиразним у науково-інформативному полі української історико-педагогічної науки, залишається статус пам'ятних календарів, які видаються у книжковому або статейному форматах та розглядаються як різновид навчально-методичного забезпечення, біобібліографії тощо. За будь-яких підходів вони сприяють розвитку педагогічної біографістики та мають попит у науково-педагогічних працівників, вчителів, просвітян, студентів тощо.

Таким прикладом слугує започаткований у 2002 р. Державною науково-педагогічною бібліотекою України ім. В.О. Сухомлинського у форматі бібліографічного посібника «Календар знаменних і пам'ятних дат у галузі освіти і педагогічної науки». Його щорічні випуски мають усталену структуру: у розділах «Визначні дати року», «Визначні й пам'ятні дати за місяцями», «Науковці НАПН України – ювіляри 20** року» тощо у хронологічному порядку подається інформація про важливі події розвитку української і зарубіжної освіти та педагогічної думки; біографічні нариси про видатних педагогів, освітян, громадських діячів, учителів-новаторів та ін.

Про значний науковий і навчально-пізнавальний ресурс цього календаря свідчить, до прикладу, випуск на 2018 р., який містить дані

про близько 570 подій і пам'ятних дат, з них понад 340 присвячено персоналіям. Використанню такого обсягу інформації сприяє допоміжний апарат, що складається з іменного покажчика, списків скорочень і використаної літератури. Наукову і навчально-методичну цінність має бібліографічна частина, де анонсуються нові педагогічні і освітянські видання.

За результатами предметно-пошукової роботи було виявлено, що за період 2008–2009 рр. активізувалася практика підготовки і представлення бібліотечними установами календарів знаменних і пам'ятних дат на сайтах Інтернету. Зберігаючи властивий цим виданням формат, вони мають різну змістову спрямованість. Так, календарі Національної бібліотеки України ім. Ярослава Мудрого, публічної бібліотеки ім. Лесі Українки м. Києва у традиційному стилі, за місяцями, фіксують дні народження відомих і ювілеї уродин менш знаних діячів історії, культури, освіти, а також знамені події української історії і культури. Щільним, майже щоденним, форматом такої фіксації вирізняються календарі бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського. Календарі різного рівня бібліотек і регіональних вишів, поряд із загальнонаціональними, фіксують пам'ятні дати і події, пов'язані з місцевими постатями і подіями. Чимало таких видань, як, наприклад, календар Івано-Франківської обласної бібліотеки для юнацтва, мають виразну навчально-методичну спрямованість, що проявляється у вміщенні матеріалів і рекомендацій для улаштування виховних заходів із вшанування пам'яті знаних діячів, використання їхньої творчості у

навчальному процесі. Такий доволі ефективний для персоніфікації освітнього процесу підхід заслуговує на поширення його в освітніх закладах різного типу.

Інше змістове наповнення мають неперіодичні календарі знаменних і пам'ятних дат Кам'янець-Подільського державного університету, які у вигляді статей подають інформацію про діяльність вишу та ювілеї його працівників у вигляді біобібліографічних нарисів [59]. Такі видання розглядаємо як ще одне нове явище у розвитку педагогічної біографістики України.

Значним сучасним ресурсом є «база даних «Науковців Хмельниччини» – краєзнавчий інформаційний ресурс, який максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність учених, що мають звання «доктор наук», «професор». Персональні рубрики розміщені за абеткою прізвищ і містять коротку біографічну довідку, список наукових праць та список літератури про діяча (Рис.10).

Науковці Хмельниччини

А Б В Г Г Д Е Є Ж З И І Ї Й К Л М Н О П Р С Т У Ф Х Ц Ч Ш Щ Ю Я

База даних «Науковці Хмельниччини» – красназничий інформаційний ресурс, який максимально повно розкриває життєвий шлях та наукову діяльність вчених, які мають звання «доктор наук», «професор». **Персональні рубрики розміщені за абеткою прізвищ** містять коротку біографічну довідку, список наукових праць та список літератури про діяча.

База даних є корпоративним проектом бібліотек Хмельницької області, який створено з метою популяризації наукових досягнень вчених Хмельниччини.

До формування БД «Науковці Хмельниччини» (проекту) можуть долучатися науковці Хмельниччини: вихідці з регіону, випускники Подільських ВНЗ, доктори та професори вишів області, які мають вчені звання «доктор наук», «професор».

Для участі у проекті необхідно звернутись до наукової бібліотеки Хмельницького національного університету, або надіслати інформацію за адресою library_HNU@ukr.net

Прізвище

Всього в базі даних 125 науковців

Рис. 10. База даних «Науковці Хмельниччини» (головна сторінка)

База даних є корпоративним проектом бібліотек Хмельницької області, який створено з метою популяризації наукових досягнень учених Хмельниччини.

До формування БД «Науковці Хмельниччини» (проекту) долучаються науковці Хмельниччини: вихідці з регіону, випускники Подільських ЗВО, доктори та професори вишів області, які мають вчені звання «доктор наук», «професор».

Розмаїття підходів, трактувань, формату презентації, інших аспектів персоналізації історії розвитку освіти і педагогічної думки в Україні відображають підручники і навчальні посібники з історії педагогіки. Після ознайомлення з двома десятками таких видань для предметного аналізу в означеному контексті були відібрані праці Л. Артемової [60], І. Зайченка [61], О. Любара [62], [63], М. Стельмаховича [62] і навчальні видання за редакцією О. Дубасенюк, В. Кременя [29, с.27-43], [30, с.646-647], Г. Троцько [64] тощо.

Попри відмінності у структурно-змістовому наповненні, вони відображають спільну тенденцію, коли з відновленням державного суверенітету України у 90-х рр. ХХ ст. активізувався пошук нових підходів до висвітлення історії розвитку національної освіти й педагогічної думки. Важливим засобом утвердження національно-орієнтованої парадигми стала персоніфікація цього процесу, яка ставала щільнішою у проекції наближення до сучасності. Поступово окреслився неформальний пантеон знакових постатей, що персоніфікують окремі періоди: Польсько-Литовський XIV – XV ст. (П. Русин, Ю. Дрогобич та ін.); національного відродження XVI – XVIII ст. (Г. Сковорода, О. Духнович та ін.); імперський XIX – початку ХХ ст. (Т. Шевченко, М. Костомаров, П. Куліш, М. Пирогов, К. Ушинський, М. Драгоманов, Б. Грінченко, І. Франко, Леся Українка та ін.); добу УНР (І. Огієнко, М. Грушевський, С. Русова, Г. Ващенко та ін.); міжвоєнний період 20 – 30-х рр. ХХ ст., з якого в окремих виданнях [60], Троцько Г. [64] «випадають» західноукраїнські землі (А. Макаренко, П. Блонський, С. Шацький, Я. Чепіга, А. Мамонтов, О. Залужний, О. Музиченко, Т. Лубенець, І. Соколянський та ін.); радянський період 50-80-х рр. ХХ ст. (О. Сухомлинський та ін.).

Формат презентації персоналій обирався залежно від її ролі та впливу на розвиток освіти й педагогічної думки. Як правило, найбільш повно розкриваються життєвий шлях та напрями, зміст професійної, творчої і громадської діяльності найбільш значущих постатей з акцентом на доведенні новизни і значущості їхніх ідей та практичного досвіду. Намагання охопити якнайширше коло діячів і розкрити їхню

творчість нерідко призводило до описового стилю подачі матеріалу у вигляді розташованих у хронологічному порядку нарисів. До прикладу, у книзі за редакцією О. Любара розділ «Національна школа і педагогіка в Українській Народній Республіці» фактично подається через призму життєдіяльності І. Стешенка, І. Огієнка, М. Грушевського [62]. Вважаємо, що такий підхід призводить до нівелювання загального історико-педагогічного контексту розвитку освіти і педагогічної думки.

Можемо констатувати, що на початку ХХІ ст. науковці представили загальний літопис тисячолітнього розвитку української педагогічної думки. Одним з виявів цього є фундаментальна праця І. Зайченка, яка презентує творчу спадщину і освітню діяльність кількох сотень педагогічних персоналій [60]. Нагромадження фактологічних і теоретичних матеріалів актуалізує потребу синтезу та зіставлення педагогічних ідей та біографій, зокрема на рівні створення колективних портретів, які б презентували освітньо-педагогічні феномени окремих періодів та генерацій педагогів і просвітян.

Як один із таких прикладів відзначимо підготовлені за редакцією О. Сухомлинської «Нариси історії українського шкільництва. 1905–1933». Через призму громадсько-педагогічного руху за національну освіту кінця ХІХ – початку ХХ ст. та боротьби за українську школу за доби визвольних змагань 1917 – 1920 рр. і утвердження радянського режиму у 1920 – 1933 рр. у праці представлені життєписи С. Русової, Бориса і Марію Грінченків, С. Черкасенка, Г. Гринька, О. Шумського, Я. Ряппо, М. Скрипника, О. Залужного, Я. Чепіги, І. Соколянського, О. Музиченка,

Т. Лубенця [44]. Вони достатньо цілісно відображають розвиток педагогічної науки й освіти означеного періоду.

Нагромаджена у різних галузях знань емпірична база біографічної інформації стимулює створення колективних біографій представників окремих освітньо-педагогічних осередків не лише за сучасних умов, а й в історичній ретроспективі. З огляду на це, варто відзначити працю В. Микитася «Давньоукраїнські студенти і професори» (1994) [65], у якій у контексті висвітлення наукової і просвітницької діяльності українських гуманістів, діячів Острозької школи-колегіуму, Києво-Могилянської академії, функціонування різного роду об'єднань інтелектуалів тощо, подаються розгорнуті біографічні характеристики.

Аналіз історіографії педагогічної біографістики у хронологічному, регіональному, інших вимірах підтвердив вияв активного розвитку персоніфікованих напрямів історико-педагогічної науки (ушинськознавство, пирооговознавство, макаренкознавство, сухомлиністика, русознавство, ващенкознавство); поступовий вихід за межі найпопулярнішого періоду історико-біографічних студій другої половини ХІХ – першої половини ХХ ст. (на нього припадає до 75-80 % усіх праць) в історичній ретроспективі та перспективі (вивчення педагогічних персоналій ХІІ – ХVІІІ ст. та радянського і сучасного періодів).

За сучасних умов увиразнилася така особлива риса педагогічної біографістики, як вивчення у її предметному полі широкого кола діячів, що представляють різні галузі знань і сфери суспільного життя

(література, філософія, історія, мистецтво, етнографія, медицина, економіка; вчені-енциклопедисти, державні, церковні, військові діячі тощо). Використання міждисциплінарного, структурно-типологічного, феноменологічного підходів дозволило з'ясувати та інтерпретувати у розрізі історико-педагогічної науки світоглядні, наукові, професійні, громадські аспекти їхньої життєдіяльності.

Умови сучасного оновленого суспільства, виокремлюючи персоніфікацію історії освіти і педагогічної думки в Україні як галузь, потребують розглядати цифровізацію як інструмент її розвитку. За умови їх системного використання буде значно стимулюватися розвиток динамічного інформаційного бібліографічного ресурсу як одного з істотних факторів розвитку персоніфікація історії освіти й педагогічної думки в Україні. Цифровізація цієї галузі в Україні спричинятиме та вмотивуватиме до появи нових форм партнерства і співробітництва дослідників персоналій. На підставі проаналізованих в роботі ресурсів та їхньої специфіки вирізнялася потреба у їх створенні у форматі структурованих цифрових просторів (веб-просторів), які мають бути відкритими для розгалуження, доповнення та коригування користувачами (за умови їх розширеної авторизації).

У перспективі розвиток галузі персоніфікації історії освіти й педагогічної думки в Україні завдяки цифровим технологіям відкриє можливість переміститися велетенськими кроками із традиційного, застарілого середовища до сучасних або надсучасних систем – цифрових інфраструктур.

РОЗДІЛ ІІІ

АРХІВИ – СКАРБНИЦЯ ДОКУМЕНТНОЇ ПАМ'ЯТІ НАЦІЇ

Перші спроби визначення критеріїв оцінки цінності документів здійснив у 1940 році старший співробітник Відділу незалежних архівних агентств Національного архіву США Філіп К. Брукс [66, с. 221–234.]. Він запропонував узяти за основу такі критерії: а) цінність документів для організацій, які утворили документи (важливий для оцінювання документів з точки зору відображуваних у них функцій організації – майбутнього фондоутворювача); б) джерельне значення для історії установи (орієнтований на завдання архівістів, які впорядковуватимуть фонд установи, та потреби дослідників історії установ);

в) історична цінність (важливий для всебічної оцінки значення документа для історії, незалежно від ступеня значущості відтворених у його інформації подій – унікальних чи фактів повсякденного життя).

Шлях поліпшення процесу оцінки Ф. Брукс вбачав у налагодженні співпраці архівістів із працівниками організацій з метою узгодженого вироблення схеми створення документів, якої б дотримувалася організація, та надалі використовували архівіст і дослідник. Наголошуючи на необхідності брати до уваги під час проведення оцінки документів майбутні фінансові витрати на їх зберігання, він обстоював тимчасове зберігання документів, потрібних організації, та заплановане знищення документів, що не мають архівної цінності. Ідеї Ф. Брукса мали істотний вплив на розвиток теорії оцінки в США. Важливу роль у розробленні наукових засад відбору документів на

зберігання відіграли також праці Теодора Шелленберга, який у професійних колах мав авторитет «батька архівної оцінки». У 1990-х рр. подібні ідеї з'явилися в російській архівній науці [67, с.8-10], [68].

Особливе значення у цьому контексті мала концепція К. Б. Гельмана-Виноградова, яку можна визначити як «ноосферна концепція архівів». Вона ґрунтувалася на вченні В. І. Вернадського про ноосферу та ідеї О. Л. Чижевського про стійкий взаємозв'язок історичних мікроявищ і конкретних позаземних процесів, постулатах синергетики як науки про самоорганізацію складних систем, їх розвиток і перехід у якісно вищий стан. Розпочавши на початку 1990-х рр. дослідження проблеми значного кількісного зростання документів, він дійшов висновку про плідність вивчення системи функціонування документів у процесі суспільно-історичної практики через призму розвитку інших макросистем, зокрема такої, як сфера розуму – ноосфера [67, с.29].

Для визначення фіксованих просторових результатів глобального поширення документів учений запровадив термін «документне середовище ноосфери», під яким розумів «простір, що включає всю множину документів, що існують і створюються» [67, с.31], і є основою утвердження документальної пам'яті у глобальному масштабі. Запроваджене К. Б. Гельманом-Виноградовим поняття «документальна пам'ять ноосфери» охоплювало сукупну інформацію, зосереджену в документному середовищі ноосфери. У межах «ноосферної» концепції він розглядав архів як інформаційну метасистему ретроспективного рівня, стверджуючи, що створення справжнього портрета земної цивілізації багато у чому залежить від реального стану архівів та

усвідомлення їх як планетарного явища, бази для мегаглобального наукового пізнання. Погляди К. Б. Гельмана-Виноградова поглибила відома російська дослідниця Т. І. Хорхордіна [69, с. 177–191], яка пропонувала розуміти архіви як сукупний банк даних усього людства, замкнуту загальнопланетну інформаційну багаторівневу систему, кожен елемент якої становить собою цінність для даної конкретної системи. При цьому доступність архівів для споживачів і широта списку їх фондоутворювачів розглядалися вченою як індикатор рівня цивілізованості й демократичності суспільства. Особливого значення Т. І. Хорхордіна надавала архівам особового походження як таким, що зберігають оригінальний, не заму́тнений механічними, повторними імпульсами заряд особистої духовної енергетики автора документа. З метою вивчення у контексті нової парадигми архівів «як інформаційної мегасистеми загальнопланетарного характеру», вона пропонувала виокремити субдисципліну архівознавства – архівософію. На початку 2000-х рр. проблема «архіви як установи пам'яті» набула значної актуалізації на тлі посилення міждисциплінарних тенденцій у європейському та північноамериканському архівознавстві та інтеграційних тенденцій серед установ документально-комунікаційного циклу (Бруно Дельмас, Рендал Джімерсон, Ерік Кетелаар, Річард Кокс, Террі Кук, Барбара Крейг та ін.). [70, с. 89–95], [71, с. 276–289], [72, с. 279–296], [73], [74, с.113–132], [75, с. 19–32], [76, с.25-37], [77, с.1-19], [78].

Так, відомий французький вчений Бруно Дельмас писав: «Сьогодні використання архівів виходить за рамки дисципліни,

оскільки вони стали основним джерелом наукових і технічних знань, коріння і пам'яті, а також джерелом ідентифікації людей і родин, соціальних груп, підприємств...» [76, с.29-30].

«Створення живої пам'яті історії нашого сьогодення», забезпечення джерельної бази для колективного «пам'ятання», вважав місією архівістів колишній канадський національний архівіст Жан-П'єр Валло. Саме йому належить визначення архівів як «будинків пам'яті», що зберігають «ключі від колективної пам'яті» націй і народів, дозволяють захищати їхні права і привілеї, тим самим відкриваючи двері до особистого і суспільного добробуту, який базується на відчутті зв'язку із минулим, усвідомленні своїх коренів, своєї належності та ідентичності [79, с.18]. Нові для «архівної пам'яті» види документів, що з'явилися з розвитком інформаційних технологій, – цифрові аудіовізуальні документи, Інтернет, вебсайти та інші форми комп'ютерної медіатизованої інформації, – пропонував розглядати як «первинне історичне джерело» Марк Мосс [80].

Оцифрування архівних документів та репрезентація архівної інформації у мережі Інтернет сприяли демократизації доступу до архівів та розширенню можливостей колективної пам'яті людства. Питання про роль архівів як установ пам'яті на міжнародному рівні було порушено під час XV Міжнародного конгресу архівів «Архіви, Пам'ять і Знання» (Відень, 2004). Спеціальне засідання конгресу – «Архіви і Пам'ять» – присвячувалося проблемам «Концепція пам'яті», «Ризик, втрати і відновлення», «Збереження віртуальної пам'яті», у ході обговорення яких до підсумкових документів конгресу було внесено

визначення архівів як Пам'яті націй і суспільств, що формує їхню ідентичність і є наріжним каменем інформаційного суспільства, фундаментом демократії, відповідальності і влади.

Місія сприяння збереженню й використанню архівів у світі покладалася на Міжнародну раду архівів. Інтеграційні тенденції у діяльності архівів, бібліотек і музеїв сприяли розширенню кола проблем, пов'язаних зі збереженням колективної пам'яті в інформаційному суспільстві. Їх обговоренню присвячувалися Міжнародна конференція «Пам'ять у цифрах. Зв'язок пам'яті в архівах, музеях і бібліотеках: взаємодія науки, політики і практики» (Вільнюс, Литва, 2007), Перша міжнародна конференція з африканських електронних бібліотек та архівів (Адис-Абеба, Ефіопія, 2009); Міжнародна конференція «Спогади про майбутнє» (Гент, Нідерланди, 2010).

Міжнародні, національні та регіональні реєстри документальної спадщини, що зберігається в архівах, музеях та бібліотеках світу («Культурна Мережа Австралії»; електронний каталог до всіх зібрань на базі Національного управління архівів і документів США; інтегрований інформаційний ресурс у межах концепції «Спільної спадщини Швеції»; «Цифрова пам'ять Судана», «Пам'ять Білорусі» (DMS) та ін.), які почали вестися з 1997 р., складають своєрідний постійно поповнюваний вибірково електронний банк архівної пам'яті світового масштабу. До цього напряму можна віднести й спроби реалізації концепції спільної архівної спадщини, пов'язаної з проблемою власності на документи, створені за межами національних територій

держав, народи яких тривалий час перебували під іноземним правлінням. Згідно із рекомендаціями XVII Конференції круглого столу архівів (Кальярі, 1977), спільною архівною спадщиною архіви як установи пам'яті вважають спірну групу документів, яка належить до національної спадщини двох і більше держав, і не може бути розділена без порушення юридичної, адміністративної та історичної цілісності. Така група документів повинна фізично зберігатися в одній із держав, а держави, що поділяють спільну архівну спадщину, повинні мати рівні з власником права на її використання та управління нею. Ідея спільної архівної спадщини склала правове і наукове підґрунтя міжнародних архівних проектів «Пам'ять Польщі», «Спільна архівна спадщина країн і народів Центральної і Східної Європи» (2001–2004), спрямована на виявлення і залучення до наукового обігу інформації про фонди, що є спільною архівною спадщиною країн регіону. Проблеми спільної архівної спадщини постсоціалістичних та пострадянських країн систематично розглядалися на Міжнародних конференціях архівів країн Центральної і Східної Європи (1997, 1999, 2001, 2004) та Загальних конференціях Євразійського регіонального відділення МРА (2008, 2010). Інший напрям розуміння змісту поняття «установи пам'яті» тісно пов'язаний із поглядами філософії, соціології, психології, зокрема висловленими в працях Яна Ассмана, Жака Дариди, П'єра Нора, Мішеля Фуко, Моріса Хальбвакса [77, с.1-19], [78], а також тлумаченням понять «колективна свідомість» (Еміль Дюркгейм), «колективна пам'ять» (Моріс Хальбвакс), «місця пам'яті» (П'єр Нора).

Філософи і соціологи поряд із такими типами пам'яті як персональна (індивідуальна), соціальна (колективна), історична виокремлюють новий тип – «архівна пам'ять», розуміння сутності якого має істотні розбіжності в архівознавстві та інших соціогуманітарних науках. Так, критична оцінка П'єра Нора впливу «архівної пам'яті» (чи «пам'яті-архіву») на суспільну свідомість як «вторинної пам'яті», «пам'яті-протезу», ґрунтується на оцінці діяльності архівів, що, на його думку, докладають зайвих зусиль для зберігання документів, «гіпертрофовано» розширюючи функції пам'яті, оскільки неможливо передбачити, що потрібно буде «згадувати» [81, с. 17-50]. Емоційно забарвлені синоніми до поняття «архівна пам'ять» – «вторинна пам'ять», «пам'ять-протез» П. Нора вживав свідомо, абстрагуючись від професійних архівних теорій і практик [81, с.29]. Проте, в його типології місць пам'яті архіви посідали одне із перших місць серед «абстрактних, інтелектуально сконструйованих», хоч і з застереженням, що архівосховище можна розглядати як місце пам'яті, якщо «уява наділить його символічною аурою» [81, с.40]. Національна та історична пам'ять зберігання є інструментом впливу на процес формування документальних фондів ще до передавання їх в архіви.

Зростання обсягів документопотоків на стадії діловодства із розвитком цивілізації в усіх країнах невідворотно ставили питання про удосконалення підходів до експертизи цінності, здатних забезпечити збереженість найважливішої частини пам'яті людства задля об'єктивного відтворення історичних фактів і подій у майбутньому. Ще на початку 1920-х рр. необхідність скорочення обсягів «сучасних» йому

документів задекларував видатний англієць сер Чарльз Хіларі Дженкінсон у своєму підручнику з архівознавства («Manuel of Archive Administration») [82].

Отже, підхід до розуміння сутності архівів як установ пам'яті має два аспекти: загальний (соціогуманітарний) і специфічний (архівознавчий). Архівознавчий аспект пов'язаний насамперед із місією архівних установ, що полягає у зберіганні та удоступненні архівної спадщини людства. Через усталені в соціогуманітарній сфері метафори – «скарбниці пам'яті нації», «будинки пам'яті», «сховища пам'яті», «суспільні інститути пам'яті» – суспільством оцінюється ефект діяльності архівів. Це особливо актуально у межах сучасної «феноменологічної за своєю основою, джерелознавчою за ключовою позицією» [83].

Генеалог Сергій Фазульянов стверджує, що працюючи в архіві, спілкуючись з іншими дослідниками, він дійшов висновку, що архівна сфера в Україні має потребу докорінної зміни в підходах до визначення доступності та наступності архівних документів. Ним було створено сайт, на якому висвітлюються питання проблем доступності Національного архівного фонду України. На превеликий жаль, ситуація, яка склалася в архівах України на сьогоднішній день, не дозволяє говорити про дотримання демократичних прав і свобод громадян. У сучасному суспільстві доступність інформації є однією з основних складових свободи слова. Для України, як для держав, яка дотримується курсу на європейську інтеграцію, дотримання

демократичних прав і свобод є головним вектором в роботі державного апарату, в тому числі і Державної архівної служби України.

Головна задача державної архівної служби є збереження архівних документів. Реалізація його відбувається через повне забезпечення, вивчення та популяризацію архівних фондів, через оприлюднення, публікації, копіювання наявних у Національному архівному фонді джерел, при обов'язковій роботі зі збереження першоджерела. Підхід, коли під збереженням документів розумілося їх складування в сховищах пішов разом з припиненням існування СРСР. Зараз головним є забезпечення доступності архівних фондів для їх дослідження і вивчення, а також забезпечення максимальної зручності в цьому. Для архівів Європи такий підхід давно став нормою.

Сукупність сотень тисяч фондів, що зберігаються в десятках архівів по всій території країни – є архівною спадщиною України. Працюючи з документами в архівах, легко розумієш яке джерело найважливішої інформації, яке багатство, зберігаються в архівах.

Документи, які стосуються генеалогічної або краєзнавчої тематики, акт про звірства німецько-фашистських загарбників, життєпис відомих і маловідомих особистостей у галузі педагогіки, історії, культури, археології – надзвичайно важливі для кожної окремо взятої країни. Кожен документ, кожне джерело має величезну цінність для кожного з нас, і тим ціннішим він стає зараз, коли ми живемо в інформаційному суспільстві.

Сьогодні, як ніколи раніше, стає важливим зберегти інформацію в тому вигляді, в якому вона спочатку з'явилася, не допустивши

спотворення і перекручування. Головним інструментом в цьому і є доступність інформації, можливість її отримання, вивчення, обробки, копіювання та публікації.

Сьогодні архівна сфера України все ще залишається неоднорідною зберігаючи відтінок радянського підходу до архівної справи, густота якої зменшується з просуванням зі Сходу на захід. Але в усіх архівах незмінно зберігаються загальноукраїнські тенденції, продиктовані центром в особі Державної архівної служби України.

Крім загальних для більшості архівів господарсько-просторових проблем (нестача персоналу і приміщень), в кожному архіві є свої індивідуальні проблеми доступу обумовлені людським фактором. Незважаючи на те, що Україна робить спроби приведення законодавства до європейських норм, проблем не тільки не зменшується, а й додається з кожним новим законом або зміною в законі. Неоднозначність трактувань понять Закону «Про захист персональних даних» призводить найчастіше до курйозних і парадоксальних ситуацій, що ускладнюють роботу дослідників. А зміни до Закону про архівну справу можуть призвести до знищення цілих масивів по своєму важливих для розуміння української історії та її збереження документів.

Архівна сфера України потребує громадського моніторингу. Існуючі проблеми архівів, проблеми необґрунтованої відмови в доступі, в отриманні копій (зокрема пов'язаних з неоднозначністю нових законів), завищені тарифи на архівні послуги вимагають виявлення на рівні всієї України, усвідомлення причин їх появи та усунення як таких.

На прикладі української педагогічної науки доведено, що наприкінці 80-х ХХ ст. особові фонди, архіви, як скарбниця документної пам'яті нації, існували фактично в усіх центральних і обласних державних архівах України, їхня загальна кількість становила 1227, а обсяг одиниць зберігання – 92,3 тис. [84, с. 201-202.]. Вони формувалися стихійно за рахунок передачі документів із приватних архівів та громадських і державних організацій. Попри розмаїття документів, ці фонди передусім є джерелом вивчення різних напрямів людської діяльності, де на перший план виступає індивідуальна творчість – письменників, істориків, митців, педагогів [85].

Масштаби цього явища засвідчують факти нагромадження в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України понад тисячі особових архівних фондів, а в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІР НБУВ) – 264 [86]. В Інституті архівознавства НБУВ зберігається близько 280 фондів академіків і членів-кореспондентів, серед яких є чимало відомих педагогів. У ЦДІАК України зосереджені родові фонди землевласників та відомих громадських діячів, учених, просвітян ХVIII – ХХ ст. [84, с. 202-203].

В облдержархівах чисельність родинних і особових фондів коливається, до прикладу, від шести у Херсонському [85] до 34 (6388 одиниць зберігання, що охоплюють період 1693–2010 рр.) у Полтавському [87, с. 94-104] тощо.

Питома вага особових фондів у центральних і обласних архівних і бібліотечних установах, які належать педагогам, є відносно невисокою.

При цьому, вони репрезентують величезний обсяг матеріалів, що відображають життя і творчість діячів, що досліджуються як педагогічні персоналії. Це, до прикладу, стосується багатьох матеріалів із понад півмільйона рукописних документів, зосереджених в особових фондах ІР НБУВ [88, с. 203-205]. Ідеться про відомих істориків (Д. Багалій, М. Біляшівський, М. Брайчевський, Д. Дорошенко, В. Іконніков, І. Луцький та ін.), математиків (Д. Граве, М. Остроградський та ін.), медиків, економістів, юристів, представників інших галузей знань, які зробили вагомий внесок у розробку навчально-методичного забезпечення цих галузей знань та відзначилися в царині просвітництва і розвитку національної освіти тощо. Тут зосереджені особові фонди відомих літераторів і громадських діячів (Б. Грінченко, М. Драгоманов, М. Костомаров, П. Куліш, О. Русов та ін.). Поряд із біографічними документами (автобіографії, облікові картки тощо), у них зберігаються рукописи маловідомих творів з теорії і практики навчання і виховання, а також конспекти лекцій, інші методичні матеріали [89].

Цікавим є дослідження, у якому зібрання бібліографій відомих постатей називають платформами для вшанування пам'яті видатних людей зі світу науки та зазначається, що «незважаючи на стільки важливу роль для наукового співтовариства, дослідження біографічних статей є обмеженими» [48].

Оцифруванням Google Books і Open Content Alliance (OCA) здійснено прорив у доступі до цифрових ресурсів, що є надзвичайно важливим для користувачів, однак доступ до ресурсів є дещо

обмеженим з технічної точки зору створення придатних аналогів друкованих видань [50].

Сьогодні оцифровування інформації про відомі постаті, їхню діяльність і життя визнається освітніми та науковими закладами й установами, оскільки це покращує доступ до основної інформації про відомих людей, збільшує її використання й актуальність. У мережі Інтернет існують й активно поповнюються оцифровані колекції бібліографій, зокрема на сайті <https://bookauthority.org/> розміщено найбільш рекомендовані книги про бізнес, технології та науку, зокрема у вкладці наукові біографії викладено найкращі наукові біографічні книги усіх часів [52].

Найбільша в світі американська компанія Amazon є платформою електронної комерції, яка розміщує оцифровані книги-бестселери біографій освітян [47].

В енциклопедії Нового Світу в галузі біографії представлено список статей [53].

Вибір предметних галузей на цьому ресурсі є загальним орієнтиром та одним з багатьох способів знайти статтю. Нова Світова Енциклопедія впорядкована в алфавітному порядку за статтями та пов'язана гіперпосиланнями з однієї статті в іншу. Ресурс також має потужний інструмент для швидкого пошуку статей – біографій відомих педагогів та учених США за ключовими словами.

На цьому веб-сайті можна переглядати статті за алфавітним порядком, вибрати матеріал іншої предметної галузі або натиснути на

гіперпосилання, щоб переглянути необхідний матеріал про категорію «Біографія».

Цифровізація архівних документів в Україні спричинятиме та вмотивовуватиме роботу щодо систематизації накопичених ресурсів у створенні структурованих цифрових просторів (веб-просторів), які мають бути відкритими для розгалуження, доповнення та коригування користувачами (за умови їх розширеної авторизації).

Отже, архіви – це збереження джерел інформації щодо історичних подій і суспільно-політичної діяльності людей. Вивчаючи архівні матеріали, люди дізнаються справжню історію і культуру свого народу. Завжди в умовах національного відродження, як ніколи раніше, стає відчутним прагнення суспільства зрозуміти духовні цінності минулого свого народу в органічному зв'язку з життєвою «біографією» своїх великих попередників. Особлива увага архівній пам'яті надає духовний пласт інформації, який відіграє важливу роль у формуванні світогляду людей і національної гордості нових поколінь. Пам'ять, совість, моральність, культура, факти – неповний перелік складових «архівних зберігань». Зберігати і берегти пам'ять – це національно-моральний обов'язок всіх народів. Тільки враховуючи, осмислюючи та пам'ятаючи, ми можемо і надалі продовжувати будувати майбутнє.

ГЛОСАРІЙ

Абетковий каталог – каталог, в якому бібліографічні записи розташовані за абеткою.

Абонент бібліотеки – читач бібліотеки чи установа, що користується бібліотечним обслуговуванням.

Автоматизована інформаційно-пошукова система – пошукова система, створена на базі електронно-обчислювальної техніки, призначена для автоматизованого пошуку в електронному каталозі.

Авторський архівний каталог – іменний каталог архіву, який містить вторинну документну інформацію архівів про авторів кіно-, фото-, фоно- та науково-технічних документів.

Авторський знак – умовна позначка прізвища автора книги чи першого слова назви документа (при відсутності індивідуального автора), що складається з першої літери даного прізвища (назви) і порядкового номера даного прізвища (назви) за авторськими таблицями. Він використовується у бібліотеках для спрощення розстановки книг у алфавітному порядку і входить до складу шифру книги.

Адміністратор баз(и) даних – особа, що відповідає за вироблення вимог до бази чи баз даних, її або їх проектування, реалізацію, ефективне використання та супроводження.

Адміністратор мережі, системний адміністратор – спеціаліст, що відповідає за нормальне функціонування і використання ресурсів автоматизованої системи та або обчислювальної мережі.

Алфавітний бібліографічний посібник – бібліографічний посібник, в якому бібліографічні записи розташовані в алфавітному порядку індивідуальних і колективних авторів і (або) заголовків документів.

Алфавітний каталог (АК) – бібліотечний каталог, в якому бібліографічні записи розташовуються в алфавітному порядку авторів, найменувань організацій або заголовків документів.

Алфавітно-предметний покажчик до систематичного каталогу (АПП) – допоміжний апарат до систематичного каталогу, що представляє собою алфавітний перелік предметних рубрик, що розкривають зміст відображених у систематичному каталозі документів із зазначенням відповідних класифікаційних індексів. Кожне слово АПП заноситься на окремі картки, які розставляються в алфавітному порядку в спеціально виділений ящик систематичного каталогу. АПП є свого роду "ключем" до систематичного каталогу. Він підказує, де, в якому розділі, і під яким індексом слід шукати потрібну книгу.

Аналітико-синтетичне опрацювання ретроспективної документної інформації - процес опрацювання інформації за методом аналізу і синтезу змісту документів з метою одержання необхідних відомостей, зіставлення й узагальнення їх в описовій статті архівного довідника або в інформаційному документі архіву.

Аналітичний бібліографічний опис – бібліографічний опис статті з книги або періодичного видання.

Анонімний автор – автор, який опублікував документ без вказівки свого імені.

Анотація – 1) короткий виклад змісту та відомостей про склад документів в архівних довідниках; 2) коротка характеристика найцінніших документів, зміст і особливості яких не охоплюються заголовком справи.

Анотований бібліографічний посібник – бібліографічний посібник, в якому всі або більшість бібліографічних записів включають анотації.

Антологія – неперіодичний збірник вибраних літературно-художніх творів (або витяг з них), переважно віршованих.

Аркушеве видання – (документ), виконане на одному боці аркуша паперу. До аркушів відносяться плакати, афіші, об'яви, репродукції, географічні карти і плани, учбові наочні посібники, естампи.

Архів – соціальна інституція (спеціалізована установа), що

забезпечує потреби суспільства у ретроспективній документній інформації через архівні документи, організуючи їхнє зберігання та використання.

Архівна довідка – вид інформаційного документа, який має юридичну силу і містить повідомлення про наявність у фондах архіву відомостей, що становлять зміст запиту, із посиланням на пошукові дані документів.

Архівна евристика – спеціальна дисципліна, що вивчає теорію і методику пошуку архівних джерел.

Архівна інформація – сукупність первинної та вторинної документної інформації архівів.

Архівна колекція – сукупність окремих, поєднаних за однією або декількома ознаками документів, що утворилися в процесі діяльності різних фондоутворювачів; є одиницею обліку архівних документів.

Архівна копія – письмове відтворення всього тексту документа, офіційно завірене архівом.

Архівна система – сукупність основоположних принципів організації і управління архівною справою, способів та технології її ведення, що забезпечують цілісність і скоординованість функціонування архівної галузі.

Архівна справа – галузь життєдіяльності суспільства, що охоплює наукові, політикоправові, культурологічні та техніко-економічні аспекти організації зберігання архівних документів та використання їхньої інформації.

Архівна україніка – архівні документи, що стосуються історії України й українського народу.

Архівна установа – спеціалізований заклад чи структурний підрозділ, що забезпечує збирання, зберігання архівних документів та організацію використання їхньої інформації або здійснює управління, науково-дослідну та інформаційну діяльність в галузі архівної справи.

Архівне описування – процес відбору репрезентативних інформаційних характеристик об'єкта описання для його адекватного відтворення в описовій статті (моделі) з метою ідентифікації архівного

матеріалу, виявлення змісту документів і документних систем, що утворили їх.

Архівний довідник – елемент системи науково-довідкового апарату, що містить вторинну документну інформацію; призначений для розкриття складу і змісту первинних архівних документів.

Архівний документ – документ, що зберігається або підлягає зберіганню в архіві з метою забезпечення потреби в ретроспективній документній інформації або через його значущість для власника.

Архівний маркетинг – вид діяльності архівної установи, спрямований на забезпечення її взаємозв'язків із споживачами архівної інформації, створення ринку архівних послуг та отримання прибутку, що включає вивчення кола реальних і потенційних споживачів ретроспективної документної інформації, стимулювання попиту і накопичення інформації про споживачів, рекламування інформаційних послуг архіву, вивчення наслідків їх надання, вироблення рекомендацій з тематики і форм використання архівної інформації, визначення конкретних цін на інформаційні послуги та їх відповідності реальному попиту, відстеження ефективності різних форм надання архівної інформації.

Архівний опис – тип архівного довідника, призначений для подиничного та сумарного обліку одиниць зберігання, розкриття їх змісту та закріплення систематизації документів у межах архівного фонду.

Архівний фонд – 1) комплекс документів, історично або логічно пов'язаних між собою, що утворилися в результаті діяльності певної установи або особи; 2) основний підрозділ класифікації архівних документів на рівні незалежного цілого, що має одного фондоутворювача; 3) основна одиниця обліку документів НАФ.

Архівні технології – сукупність методів виконання комплексу послідовних і взаємопов'язаних робіт з архівними документами, спрямованих на забезпечення їхньої збереженості й використання ретроспективної документної інформації.

Архівознавство – комплексна система знань, що вивчає теорію, історію і практику архівної справи, її правові та економічні засади.

Атрибуція архівних документів – встановлення авторів, часу, місця створення, редакції архівних документів.

Аудіовізуальний документ – документ, що містить образотворчу і (або) звукову інформацію, відтворення якої вимагає застосування відповідного обладнання. До аудіовізуальних документів відносяться грамплатівки, магнітні фонограми, діаматеріали і вузькоплівкові кінофільми, відеокасети, CD-Rom.

Багатотомне видання – неперіодичне видання, що складається з двох або більше нумерованих томів і станове єдине ціле за змістом і оформленням.

База даних (БД) – сукупність упорядкованих і представлених, як правило, у машинозчитуваній формі даних, що відносяться до даної проблеми, галузі, предмета тощо.

База знань – масив інформації у формі, придатній до логічної і смислової обробки відповідними програмними засобами.

Безкислотний папір (картон) – папір (картон) з ганчіркової макулатури чи хімічних деревних волокон або їхніх сумішей, оброблених реактивами, що нейтралізують кислотність.

Безоплатне комплектування – комплектування фонду документом чи множиною документів шляхом, відмінним від купівлі.

Бібліографічна довідка – відповідь на разовий запит, що містить бібліографічну інформацію про наявність і (або) місцезнаходження документа (адресна довідка), про зміст бібліографічної інформації з певної теми (тематична довідка); про відсутніх або перекручених у запиті елементах бібліографічного опису (уточнююча довідка).

Бібліографічна інформація – інформація про документи, необхідна для їх пошуку і використання.

Бібліографічна картотека – бібліографічний посібник, реалізований в картковій формі.

Бібліографічна послуга – результат бібліографічного обслуговування, що задовольняє потреби в бібліографічній інформації.

Бібліографічне видання – бібліографічний посібник, випущений у вигляді окремого документу у формі неперіодичного, серійного, періодичного або продовжуваного видання.

Бібліографічне обслуговування – забезпечення споживачів бібліографічною інформацією.

Бібліографічне посилання (посилання на використане джерело) – це бібліографічний опис того твору, який цитується, згадується або розглядається у конкретному тексті.

Бібліографічний запис – елемент інформації про документ, що фіксує в документальній формі відомості, що дозволяють розкрити його склад і зміст з метою бібліографічного пошуку.

Бібліографічний опис – сукупність бібліографічних відомостей про видання, наведених за певними правилами, що встановлюють порядок подання зон та елементів, призначених для ідентифікації документа. Бібліографічний опис є головною частиною бібліографічного запису.

Бібліографічний покажчик – бібліографічний посібник зі складною структурою, яка передбачає наявність допоміжних покажчиків, передмови, змісту, списку скорочень і т. д.

Бібліографічний посібник – впорядкована множина бібліографічних записів, об'єднаних за будь-якою ознакою.

Бібліографічний пошук – інформаційний пошук, здійснюваний в каталозі або картотечі на підставі бібліографічних даних.

Бібліографічний список – список документів, складений відповідно до правил бібліографічного опису.

Бібліотека – інформаційний, культурний, освітній заклад, що має упорядкований фонд документів і дає їх у тимчасове користування фізичним та юридичним особам;

Бібліотекар – співробітник бібліотеки, що має спеціальну бібліотечну освіту. Працює не тільки з користувачами, а й утримує в

порядку фонд джерел інформації. Одне з головних завдань допомогти читачеві під час його роботи в бібліотеці.

Бібліотека-філія – бібліотека, що знаходиться в підпорядкуванні у Центральної бібліотеки.

Бібліотечна обробка (опрацювання) – комплекс процесів підготовки творів друку та інших документів до подальшого використання та зберігання.

Бібліотечна послуга – результат бібліотечного обслуговування, що задовольняє певну потребу користувача бібліотеки (видачу та абонування документів, надання інформації про нові надходження, довідки, виставки, консультації і т. д.).

Бібліотечна система – сукупність взаємодіючих бібліотек, об'єднаних на певних договірних умовах з метою більш повного задоволення запитів користувачів і ефективного використання бібліотечно-бібліографічних ресурсів.

Бібліотечна справа – галузь ідеологічної, культурно-освітньої та науково-інформаційної діяльності, яка забезпечує задоволення потреб населення у творах, пресі та інших документах за допомогою бібліотек.

Бібліотечне обслуговування – діяльність бібліотеки по пропаганді та видачу творів друку та інших документів або їх копій, надання допомоги в їх виборі та використанні.

Бібліотечний абонемент – форма бібліотечного обслуговування, що передбачає видачу документів для використання поза стінами бібліотеки (наприклад, вдома або в інституті).

Бібліотечний каталог – перелік творів друку і інших документів, що є у фонді бібліотеки чи групи бібліотек, складений за певним принципом і що розкриває склад чи зміст бібліотечних фондів.

Бібліотечний пункт – форма нестационарного обслуговування – територіально відокремлений підрозділ, організовується за місцем проживання, роботи або навчання користувачів бібліотек.

Бібліотечний фонд – упорядковане зібрання документів, що зберігається у бібліотеці.

Бібліотечні ресурси – упорядковані фонди документів на різних носіях інформації, довідково-пошуковий апарат, матеріально-технічні засоби опрацювання, зберігання і передачі інформації.

Біобібліографічний посібник – посібник, що містить біографічні відомості про певний особу чи осіб, а також бібліографічну інформацію про їх твори та літературу про них.

Біографічний довідник – довідник, що містить відомості про життя і діяльність будь-яких осіб.

Буккросинг – це новий ідейний рух інтелектуальної молоді різних країн - вільний рух книг, організований за спеціальними правилами. Учасники руху залишають книги в громадських місцях (в кав'ярні, читальному залі, на лавці в парку, на полицях книжкових магазинів) для інших людей, котрі можуть їх підібрати, прочитати і також залишити іншим.

В галузі телекомунікацій іноді вживається у значенні ланки зв'язку - засіб зв'язку між суміжними вузлами мережі.

Вебліографія – рекомендаційний список сайтів, складений з метою полегшення орієнтації та ознайомлення з кращими електронними ресурсами мережі Інтернет.

Веб-сайт (сайт) – сукупність веб-сторінок, доступних в Інтернеті, що представляють організацію, приватну особу чи будь-яку інформацію, на які існують посилання на пошукових серверах і які об'єднані за змістом та навігаційно. Фізично сайт розміщується на одному сервері.

Веб-сервер – програмне забезпечення, що дозволяє управляти веб-сайтом і поповнювати його вміст. Веб-сервером також називають об'єднання електронних документів, з якими користувач взаємодіє за допомогою складних запитів, на які програмно-апаратний комплекс генерує відповідні результати (сервери баз даних, поштові сервери, файлові сервери, сервери групової роботи та ін.).

Веб-сторінка – складова частина веб-сайту. Являє собою файл HTML-формату. Може містити гіпертекст, зображення, JAVA-аплети й інші веб-елементи. Сторінка може бути статичною або генерована динамічно.

Видання – множина всіх примірників документа, віддрукованих з одного типографського набору чи з одного примірника, який використовувався як зразок;

Виключення документів – тимчасового зберігання з бібліотечного фонду та таких, що стали непридатними для подальшого використання: морально-застарілі, зношені, пошкоджені внаслідок аварії чи стихійного лиха (за умови, що їхнє відновлення є неможливим або економічно недоцільним), або передача як непрофільних, надмірно дублетних до інших бібліотек, виявлені як недостача у результаті переобліку.

Виконавський архівний каталог – вид іменного архівного каталогу, що містить вторинну документну інформацію про виконавців художніх творів.

Вилучення з фонду – процес відбору та виключення із складу фондів документів, що втратили свою значимість;

Виробниче видання – видання, що містить відомості про технологію, техніку, організацію виробництва і розраховане на спеціалістів різної кваліфікації, які зайняті в сферах практичної діяльності. Розрізняють виробничі видання для кадрів масових професій і для фахівців.

Вихідні дані – розміщені в кінці видання або на звороті титульного аркуша, відомостей, що містять прізвища та ім'я автора, назву книги, прізвища редактора, коректорів, художників, дати подання до набору та виходу з друку, наклад назви та адресу видавництва, друкарні тощо.

Відбір документів – операція прийняття рішення щодо комплектування фонду шляхом купівлі документів, обміну чи дарунку на підставі вивчення бібліографічних джерел, проспектів, тематичних планів видавництв та книготорговельних організацій,

самих документів тощо з метою досягнення збалансованого поповнення й оновлення фонду бібліотеки чи інформаційного центру.

Відеодокумент, відеофонограма – аудіовізуальний документ, що містить зображувальну та звукову інформацію, зафіксовану відповідно відео- та звукозаписом.

Відкритий доступ до фондів бібліотеки – система обслуговування, що дає можливість користувачам безпосереднього пошуку і відбору творів друку і інших документів у фонді бібліотеки.

Відкритий інституційний репозитарій – це публічно доступний архів науково-освітньої організації, у якому дослідники архівують свої друковані статті та інші дослідницькі матеріали.

Державна реєстрація документів Національного архівного фонду – реєстрація уповноваженими державними архівними установами усіх документів, які віднесені до НАФ, незалежно від місця їх зберігання і форми власності, здійснювана з метою забезпечення державного контролю за збереженістю документів.

Державний облік документів Національного архівного фонду – облік документів НАФ, що здійснюється державними архівними установами за встановленими єдиними формами облікових документів.

Джерела комплектування архіву – юридичні або фізичні особи, що безпосередньо передають документи в архіви відповідно до їх профілю або потенційно можуть стати такими.

Довідковий інформаційний фонд (ДІФ) – сукупність впорядкованого масиву документів та довідково-пошукового апарату до них, призначена для оперативного інформаційного обслуговування архівних установ.

Довідково-пошуковий апарат ДІФ – система каталогів, картотек (у тому числі фактографічних, які уможливають отримання безпосередньої відповіді на конкретний запит) та бібліографічних посібників, що забезпечує нагромадження і видачу інформації про склад і зміст матеріалів ДІФ, а також інформації про матеріали профільного для архіву характеру незалежно від місця їх зберігання.

Документ – запис інформації на матеріальному носії, основна функція якого – збереження і передавання інформації в просторі й часі.

Документи особового походження – документи, що утворилися впродовж життя, наукової, творчої, службової, громадської та іншої діяльності особи (сім'ї, роду), а також ті, що відклались у їхніх особистих (сімейних, родових) архівах.

Допоміжний покажчик – частина бібліографічного посібника, що відображає відомості про документи, з відсиланням до відповідних бібліографічних записів.

Допоміжні облікові документи – облікові документи, необхідність ведення яких визначає архівна установа.

Доступ до архівних документів – санкціонований повноважною посадовою особою дозвіл на ознайомлення користувача з потрібними йому документами архіву.

Доступ до інформації в системі – отримання користувачем можливості обробляти інформацію в системі.

Доступність інформації – захист від несанкціонованого утримання інформації і ресурсів.

Експертиза цінності документів (ЕЦД) – визначення наукової, історико-культурної та практичної цінності документів на підставі діючих принципів та критеріїв; див. також ЕК, ЕПК.

Експертна комісія (ЕК) – дорадчий орган в установах, який розглядає методичні і практичні питання експертизи цінності документів та організації документальної частини діловодства.

Експертно-перевірна комісія (ЕПК) – дорадчий орган в державних архівних установах для вирішення науково-методичних і організаційних питань комплектування та експертизи цінності документів; контролює роботу експертних комісій.

Електронний документ – сукупність даних у пам'яті обчислювальної системи, призначені для сприйняття людиною з допомогою відповідних програмних і апаратних засобів.

Електронний каталог (ЕК) – машиночитаних бібліотечний каталог, що працює в реальному режимі часу і наданий у розпорядження користувачів.

Забезпечення фізико-хімічної збереженості документів ~ створення й підтримання оптимальних умов зберігання документів, здійснення їх консервації, реставрації, відтворення, біозахисту.

Заголовок – елемент описання, що становить собою слово, фразу, характеристику або групу характеристик, якими називається одиниця описування.

Запит користувача бібліотеки – вимога користувача бібліотеки на надання бібліотечної послуги.

Засоби інформатизації – електронні обчислювальні машини, програмне, математичне, лінгвістичне та інше забезпечення, інформаційні системи або їх окремі елементи, інформаційні мережі і мережі зв'язку, що використовуються для реалізації інформаційних технологій.

Захист інформації в системі – діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в системі.

Збереженість документів – стан незмінності у часі фізико-хімічних характеристик матеріальної основи документів та їх інформації.

Зберігання архівних документів – утримання й забезпечення збереженості архівних документів.

Знищення інформації в системі – дії, внаслідок яких інформація в системі зникає; Інтернет (Internet) - глобальна комп'ютерна мережа світового масштабу. Інтернет не є новим видом фізичної мережі - це спосіб об'єднання розподілених різноманітних фізичних мереж і набір узгоджень (протоколів обміну) для їх взаємного використання в об'єднаній глобальній всесвітній мережі. Інтернет забезпечує комп'ютерну взаємодію для пересилки повідомлень електронної пошти, передачі файлів, підключення до віддалених Інтернет-серверів і одержання доступу до інформації, що існує в найрізноманітніших формах.

Зовнішні ознаки документа – сукупність ознак, що включає спосіб фіксації інформації, вид матеріальної основи документа, фізико-хімічний стан, форму та розмір документа, елементи його правового, діловодного, художнього оформлення та написання писемних знаків.

Іменний архівний каталог – різновид архівного каталогу, що містить вторинну документну інформацію архівів про осіб, які є авторами документів або згадуються в документах (авторський архівний каталог, виконавський архівний каталог, каталог документів з особового складу).

Інтранет (Intranet)- комп'ютерна мережа, що використовує технології Інтернет, але в той же час є приватною корпоративною мережею. Мережа підтримує сервіси Інтернет, наприклад, такі, як електронна пошта, веб-сайти, FTP-сервери і т.д., але в межах корпорації. Інтранет-мережа, підключається до зовнішніх мереж, у тому числі і до Інтернет, як правило, через засоби захисту від несанкціонованого доступу.

Інформатизація - сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки.

Інформатизація архівної справи – комплексна система організаційних, науковометодичних і технологічних заходів, які забезпечують створення єдиних методологічних та методичних основ функціонування архівної галузі із залученням комп'ютерних технологій.

Інформаційна (автоматизована) система - організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів.

Інформаційна діяльність - постійне і систематичне збирання та оброблення записаної інформації з метою її зберігання, пошуку, використання чи пересилання, що виконуються якою-небудь особою чи організацією; сукупність процесів одержання, збирання, аналізу, переробки, зберігання, пошуку та розповсюдження інформації (а також інших, допоміжних, процесів, які забезпечують ці основні процеси), що виконується комунікаційними посередниками.

Інформаційна послуга - дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами;

Інформаційна потреба - необхідність отримання інформації, яка відповідає характеру виконуваних дій або роботи;

Інформаційна система - організаційно впорядкована сукупність документованої у довільному вигляді інформації (фондів, бібліотек, баз та банків даних, архівів тощо) та інформаційних технологій, що забезпечує реалізацію інформаційних процесів. (процесів пошуку, збирання, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедур доступу до неї).

Інформаційна технологія - цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість оброблення даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування.

Інформаційне забезпечення – сукупність процесів забезпечення інформаційних потреб споживачів інформації (індивідів або підприємств, установ і організацій, суспільства в цілому), яка складається з підготовки інформації та її доведення до споживачів.

Інформаційне обслуговування – забезпечення споживачів необхідною інформацією, здійснюване інформаційними органами і службами шляхом надання інформаційних послуг.

Інформаційний бар'єр – відношення суперечності (протиріччя) між джерелом інформації та її споживачем; перешкода на шляху передачі інформації.

Інформаційний запит – записаний природною чи інформаційною мовою текст, що виражає деяку інформаційну потребу.

Інформаційний інтерес – усвідомлена інформаційна потреба чи форма її активного прояву.

Інформаційний потік – систематичний рух інформації визначеними шляхами та алгоритмами.

Інформаційний пошук – дії, методи та процедури для знаходження у фонді необхідної інформації.

Інформаційний продукт (продукція) – документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів.

Інформаційний ресурс – сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо).

Інформаційний ринок – система економічних, організаційних і правових відносин щодо продажу й купівлі інформаційних ресурсів, технології, продукції та послуг.

Інформаційний центр - організація чи її частина, головною функцією якої є здійснення інформаційної діяльності;

Інформаційно-пошукова система (ІПС) – сукупність довідково-інформаційного фонду та технічних засобів інформаційного пошуку в ньому.

Інформаційно-пошуковий тезаурус (ІПТ) – автоматизований словник, призначений для пошуку слів за смисловим змістом.

Інформаційно-телекомунікаційна система – сукупність інформаційних та телекомунікаційних систем, які у процесі оброблення інформації діють як єдине ціле.

Інформація – відомості про осіб, предмети, факти, події, явища і процеси незалежно від форми представлення.

Картка архівного фонду – обліковий документ, призначений для централізованого державного обліку документів НАФ, що містить назву і номер архівного фонду, відомості про кількість і склад його документів, а також місце його зберігання.

Карткове видання – аркушеве видання у вигляді картки устанавленого формату, надруковане на матеріалі підвищеної щільності.

Картковий архівний опис – попередня форма архівного опису, текст якого записується на картках для полегшення систематизації документів у ньому, редагування заголовків, друкування (листового) архівного опису.

Картотека персоналій – бібліографічна картотека, що відображає документи, пов'язані з життям та діяльністю окремих осіб, і організована в алфавітному порядку їх імен.

Картотека рецензій – бібліографічна картотека, що відображає рецензії, опубліковані в періодичних та продовжуваних виданнях, збірниках.

Каталог (бібліотечний) – множина каталогових записів документів фонду (-ів), впорядкованих відповідно до певних правил з метою наступного пошуку;

Каталог документів з історії установ – різновид предметно-тематичного архівного каталогу, в якому вторинна документна інформація з історії розвитку установ класифікована за галузевою ознакою.

Каталог документів з особового складу – різновид іменного архівного каталогу, в якому вторинна документна інформація про осіб систематизована за алфавітною ознакою.

Каталожний індекс – в систематичному каталозі класифікаційний індекс, який вказує розділ каталогу, в який повинна бути поміщена дана каталожна картка.

Кінодокумент – аудіовізуальний або зображувальний документ, зміст якого передано за допомогою кінематографічної техніки.

Класифікаційне індексування, бібліографічна систематизація, класифікаційна систематизація, систематизація – процес вираження змісту документа та або запиту інформаційно-пошуковою мовою.

Класифікаційний індекс – умовне позначення розподілу будь-якої системи класифікації, до якої стосується документ.

Класифікація архівних документів – віднесення документів на основі загальних принципів подібності і відмінності до комплексів архівних фондів, окремих архівних фондів, груп справ, окремих справ.

Книга державної реєстрації документів Національного архівного фонду – документ встановленого зразка, до якого вносяться записи номера, дати реєстрації та інших реквізитів реєстраційних свідоцтв на документи НАФ.

Книга обліку надходжень документів – основний обліковий документ, що послідовно у хронологічному порядку фіксує надходження документів до архіву.

Книга сумарного обліку бібліотечного фонду – документ, в якому фіксується рух фонду (надходження, вибуття, підсумки руху фонду).

Книжкова виставка – це реклама кращих творів з числа новинок або книг, пов'язаних спільною темою, шляхом їх безпосереднього показу читачеві. У бібліотеці існують традиційні бібліотечні виставки: персональні, тематичні, до знаменних дат і виставки нестандартні: виставка-кросворд, виставка-пошук, виставка-вікторина і т.д.

Книжкове видання – видання у вигляді блоку скріплених у корінці аркушів друкованого матеріалу будь-якого формату в обкладинці або палітурці.

Комплекс науково-технічної документації – науково-технічна документація, що виникає при проектуванні окремої споруди, при конструюванні одного виробу, розробці технології виготовлення або будівництва споруди (проект), при дослідженні наукової теми; є тобліковою і класифікаційною одиницею.

Комплектування архіву – систематичне поповнення архіву документами відповідно до його профілю й рангу.

Комплектування фонду – сукупність процесів виявлення, відбору, замовлення, придбання, отримання та реєстрації документів, що відповідають завданням бібліотеки, інформаційного центру.

Комп'ютерознавство – галузь знання, що займається різними аспектами розроблення і застосування комп'ютерної техніки.

Комунікація – передача значення шляхом пересилання сигналів.

Користувач архівними документами – юридична або фізична особа, яка користується послугами архіву для ознайомлення з архівними документами.

Користувач інформації в системі – фізична або юридична особа, яка в установленому законодавством порядку отримала право доступу до інформації в системі.

Короткий довідник по архіву – різновид путівника по архіву, що містить систематизований перелік найменувань фондів з довідковими відомостями про них.

Критерії цінності документів – система науково обґрунтованих ознак, на підставі яких визначається ступінь цінності документів.

Лінк - посилання в мережі Інтернет (виділений елемент гіпертексту), що дозволяє переміщення до іншої частини документу, а також процедура з'єднання з комп'ютерними системами, що зберігають гіпертекстові документи, на серверах мережі Інтернет, розміщених по всій території земної кулі/ В індустрії комп'ютерного програмування лінком називають створення готової до виконання програми шляхом об'єднання (компонування) окремо скомпільованих об'єктних програмних модулів.

Матеріальна основа документа (МОД) – сукупність матеріалів, що складають носій інформації, а також матеріалів, використаних для запису тексту (зображення, звуку).

Машиночитаний документ – закодований документ (магнітний диск, магнітна стрічка, перфокарта, перфострічка тощо), зміст якого доступний для

читання лише машині; у тому числі електронний документ, що “читається” за допомогою комп'ютера.

Медіатека - (термін вперше з'явився у французькому бібліотекознавстві) – сучасна бібліотека, яка відповідає світовим стандартам обслуговування на основі фонду, що включає різноманітні види документів (від друкованих до електронних та мультимедійних*), а також забезпечує доступ до інформаційних мереж, Інтернет включно.

Мережа архівних установ – структурна основа архівної галузі, до якої входять архіви, архівні підрозділи міністерств, відомств, підприємств, організацій, громадських об'єднань, що здійснюють постійне чи тимчасове зберігання документів.

Мережа архівних установ – структурна основа архівної галузі, до якої входять архіви, архівні підрозділи міністерств, відомств, підприємств, організацій, громадських об'єднань, що здійснюють постійне чи тимчасове зберігання документів.

Міжархівний довідник – архівний довідник, що містить відомості про документи кількох архівів.

Міжархівний довідник – архівний довідник, що містить відомості про документи кількох архівів.

Міжбібліотечний абонемент (МБА) – абонемент, заснований на використанні документів з фондів інших бібліотек при їх відсутності даному фонді.

Міжнародний обмін документами – обмін документами між організаціями різних країн чи міжнародними організаціями.

Міжфондовий довідник – архівний довідник, що містить відомості про документи кількох фондів одного архіву.

Міжфондовий довідник – архівний довідник, що містить відомості про документи кількох фондів одного архіву.

Мікологічне обстеження – комплекс заходів щодо виявлення в сховищах та на документах, які зберігаються, мікроскопічних грибів та їхніх спор для попередження їх подальшого поширення та біодеструкції документів.

Мікрофільм – носій інформації, в складі якого одне або декілька мікробразень, одержаних фотографічним шляхом і об'єднаних спільністю змісту.

Модем – скорочення від модулятор-демоулятор. Пристрій зв'язку, що дозволяє комп'ютеру передавати дані звичайною телефонною лінією. Виконує модуляцію/демоуляцію сигналу відповідно до переданих від комп'ютера цифрових даних. При передачі перетворює цифрові сигнали в аналогові, при прийомі – аналогові сигнали в цифрові.

Надходження (документа) – процедура залучення до фонду документа, отриманого тим чи іншим шляхом комплектування, після звіряння з замовленням і перевірки примірника на дублетність.

Наклад (тираж) – кількість одноразово віддрукованих примірників видання.

Наукова бібліотека – бібліотека, яка забезпечує розвиток науки; задовольняє інформаційні потреби наукових установ та окремих осіб, пов'язані з дослідницькою діяльністю на основі відповідного фонду та інформаційно-пошукового апарату.

Науково-довідковий апарат (НДА) архіву – комплекс архівних довідників, що створюється з метою розкриття складу та змісту документів архіву.

Науково-дослідна робота архівної установи – здійснення наукових досліджень для отримання теоретичних, методичних і практичних результатів, які забезпечуватимуть даліше удосконалення архівної справи та діловодства.

Науково-інформаційна діяльність архіву – діяльність, спрямована на забезпечення споживачів інформації необхідною їм первинною і вторинною документною інформацією.

Науково-технічне опрацювання документів – комплекс робіт, пов'язаних із систематизацією, формуванням справ, архівним описуванням, технічним обробленням документів та створенням довідкового апарату.

Національна бібліотека – бібліотека, яка в рамках національної (державної) бібліотечно-інформаційної системи виконує особливі функції: отримання обов'язкового примірника документів країни, її каталогізація та забезпечення збереження, надання централізованих інформаційно-бібліотечних послуг читачам, забезпечення збереження і пропаганда національної культурної спадщини, проведення державної політики в галузі інформаційної культури, керівництво національними компаніями з пропаганди книги та читання та участь у міжнародних програмах і проектах.

Національний архівний фонд України – сукупність архівних документів, незалежно від їх виду, місця створення і форми власності на них, що зберігаються на території України або за її межами і відповідно до міжнародних угод підлягають поверненню в Україну, відображають історію духовного й матеріального життя її народу та інших народів, становлять наукову, історико-культурну цінність, визнані такими відповідною експертизою і зареєстровані в порядку, передбаченому законодавством.

Неподільність архівного фонду – основне правило організації архівних документів, що впливає з принципу походження і потребує, щоб архівний фонд був збережений у своїй цілісності без поділу, вилучення або долучення документів для забезпечення його повної достовірності та інформаційної цінності.

Несанкціоновані дії щодо інформації в системі – дії, що провадяться з порушенням порядку доступу до цієї інформації, встановленого відповідно до законодавства.

Нестационарне (позастационарне) обслуговування – обслуговування читачів за межами бібліотеки з використанням пересувних бібліотечних пунктів, що забезпечують наближення книги до місця роботи, навчання. Тобто, якщо у вашому закладі немає бібліотеки, а вам необхідна література за профілем вашої роботи або просто хочеться почитати для душі, то можете скористатися послугами пересувної бібліотеки.

Номенклатура справ – систематизований перелік заголовків

справ, що заводяться у поточному діловодстві організацій. Друкується на бланку організації і передбачає такі графи: індекси справ, їх заголовки, кількість, термін зберігання документів з посиланням на відповідну статтю відомчого переліку.

Нормативна документація – сукупність уніфікованих офіційних актів виробничо-технічного чи виробничо-економічного характеру, обов'язкових чи рекомендованих для застосування в тій чи іншій діяльності. До неї відносяться стандарти та інші нормативно-технічні документи, техніко-економічні нормативи та норми.

Носій даних – матеріальний об'єкт, за допомогою якого можна зберігати та передавати дані.

Об'єднаний архівний фонд – архівний фонд, що складається з документів, які утворились у процесі діяльності двох або більше фондоутворювачів-установ з історично зумовленими зв'язками (однорідністю функцій, підлеглистю, місцезнаходженням, правонаступністю тощо) або фондоутворювачів-осіб, пов'язаних між собою родинними, професійними, творчими та іншими суттєвими стосунками.

Об'єктний каталог – різновид предметного каталогу в технічному архіві, в якому вторинна документна інформація систематизована за об'єктами (спорудами, виробами).

Облік бібліотечного фонду – комплекс операцій, що забезпечують фіксацію відомостей про обсяг, склад і рух фонду за встановленими правилами.

Облік документів архіву – комплекс заходів, що забезпечують фіксацію наявності архівних документів та отримання відомостей про їхній склад, обсяг і рух в одиницях обліку.

Обмін документами – передача документів за угодою в постійне користування із одних бібліотек, інформаційних центрів або різних організацій в інші.

Обмінний фонд бібліотеки – фонд, що призначений для обміну творами друку і іншими документами чи для безоплатної передачі їх іншим бібліотекам.

Обов'язковий примірник – примірник документа (безоплатний чи платний), який надсилається відповідним державним бібліотекам та інформаційним центрам згідно з правочинним депонуванням.

Оброблення інформації в системі – виконання однієї або кількох операцій, зокрема: збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрації, приймання, отримання, передавання, які здійснюються в системі за допомогою технічних і програмних засобів.

Огляд архівного фонду – вид архівного довідника, що включає систематизовані відомості про склад і зміст документів архівного фонду з джерелознавчим аналізом.

Одержання інформації – це набуття, придбання, накопичення відповідно до чинного законодавства України документованої або публічно оголошеної інформації громадянами, юридичними особами або державою.

Одиниця зберігання архівних документів – 1) базова одиниця систематизації, описування та обліку архівних документів; 2) фізично відокремлений документ або сукупність документів, які мають самостійне значення.

Одиниця обліку архівних документів – одиниця виміру кількості архівних документів: архівний фонд (архівна колекція, об'єднаний архівний фонд), одиниця зберігання тощо.

Одиниця обліку фонду – примірник, назва, підшивка, комплект, що приймається за облікову одиницю.

Онлайново-бібліотечний сервіс – віртуальні книжкові виставки, фотогалереї, віртуальні або он-лайн довідки, електронна доставка документів в мережі Інтернет.

Описова стаття – сукупність елементів описання, що містять у собі характеристику складу і змісту одиниці описання.

Організація бібліотечного фонду – сукупність процесів приймання, обліку, технічної бібліотечної обробки, розміщення і зберігання творів друку і інших документів.

Організація фонду – сукупність процесів прийому, обліку, технічної обробки, розміщення та зберігання документів.

Основні облікові документи архіву – комплекс облікових документів, що є обов'язковими для державного архіву.

Особливо цінний документ (ОЦД) – цінний документ, що не втрачає значення для державного управління, оборони, економіки, культури, міжнародних відносин і не може бути поновлений як з огляду на його юридичне значення, так і на зовнішні ознаки.

Паспорт архіву – основний обліковий документ періодичної звітності, що містить відомості про кількість, стан і умови зберігання архівних документів та їх мікрокопій, склад науково-довідкового апарату до них і про кадри архіву.

Перевірка фонду (переоблік) – звірка кожної одиниці бібліотечного фонду з документами індивідуального обліку з метою встановлення наявності у фонді документів, зареєстрованих в облікових формах.

Перетворення даних – перехід від однієї форми подання даних до іншої відповідно до заданих правил із повним збереженням значення.

Повнотекстова база даних – текстова база даних, що містить повні тексти документів.

Подokumentне описування – описування документа (або його частини), що стосується одного предмета (питання).

Позастаціонарне (нестаціонарне) обслуговування – обслуговування читачів за межами бібліотеки з використанням пересувних бібліотечних пунктів, що забезпечують наближення книги до місця роботи, навчання. Тобто, якщо у вашому закладі немає бібліотеки, а вам необхідна література за профілем вашої роботи або просто хочеться почитати для душі, то можете скористатися послугами пересувної бібліотеки.

Показчик – самостійний архівний довідник або елемент довідкового апарату видання, що є алфавітним, систематичним або складеним за іншою ознакою переліком назв предметів чи явищ.

згадуваних в архівних документах (виданні), із зазначенням пошукових даних цих документів.

Покажчик фондів архіву – міжфондовий архівний довідник, в якому інформація про фонди архіву подана в систематично-алфавітному порядку.

Порядок доступу до інформації в системі – умови отримання користувачем можливості обробляти інформацію в системі та правила оброблення цієї інформації.

Поточне комплектування – систематичне комплектування фондубібліотеки новими виданнями.

Поширення інформації – це розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації.

Предметний архівний каталог – вид архівного каталогу, в якому вторинна документна інформація систематизована а алфавітному порядку найменувань предметів.

Предметний каталог – бібліотечний каталог, в якому бібліографічні записи розташовуються в алфавітному порядку предметних рубрик.

Провайдери інформації – особи та організації, що займаються наданням інформаційних послуг, а також інформації для доступу населення в електронні інформаційні мережі.

Програмне забезпечення – сукупність програмних засобів, які управляють роботою ЕОМ та/або автоматизованої системи, а також документація, необхідна для експлуатації цих засобів.

Проект інформатизації – комплекс взаємопов'язаних заходів, як правило, інвестиційного характеру, що узгоджені за часом, використанням певних матеріально-технічних, інформаційних, людських, фінансових та інших ресурсів і мають на меті створення заздалегідь визначених інформаційних та телекомунікаційних систем, засобів інформатизації й інформаційних ресурсів, що відповідають певним технічним умовам і показникам якості.

Реєстр описів – допоміжний обліковий документ архіву, що

фіксує кількість архівних описів та деякі їхні характеристики (кількість справ, аркушів, примірників тощо).

Реєстраційне свідоцтво на документи НАФ – документ єдиного зразка, який видається власнику документів НАФ після проведення державної реєстрації їх і засвідчує: назву документа (документів), що реєструється, назву юридичної особи або прізвище громадянина, дату і номер запису у книзі державної реєстрації документів НАФ, адресу й умови місця зберігання, місце реєстрації, дату видавання, серію і номер реєстраційного свідоцтва.

Система бібліотечних фондів – сукупність взаємопов'язаних і доповнюючих одне одного бібліотечних фондів однієї чи декількох бібліотек.

Система науково-довідкового апарату – створений на єдиних методологічних і методичних засадах комплекс взаємопов'язаних архівних довідників, у т.ч. електрон-них, призначений для розкриття складу і змісту архівних документів на всіх рівнях системи й пошуку первинної документної інформації.

Систематична картотека статей – бібліографічна картотека, що відображає матеріали з періодичних видань, що продовжуються, збірників та організована відповідно до певної системою класифікації документів.

Систематичний архівний каталог – вид архівного каталогу, в якому вторинна документна інформація архіву згрупована за галузями знань і розташована в логічній послідовності відповідно до схеми єдиної класифікації документної інформації.

Систематичний каталог – каталог, у якому записи впорядковані відповідно до вибраної наперед класифікаційної системи.

Систематичний покажчик – вид покажчика, в якому назви предметів і явищ розташовані відповідно до певної схеми класифікації документної інформації.

Спеціалісти в галузі інформації – особи, які працюють з документами, бібліотекарі, архівісти, керівники інформаційних та

освітніх закладів і їх підрозділів, а також інші працівники, що здійснюють посередництво між створювачами інформації, провайдерами інформаційних послуг, користувачами інформації та інформаційними технологіями.

Список фондів архіву – основний обліковий документ, що містить перелік найменувань архівних фондів, розташованих у порядку їх номерів, призначений для обліку фондів архіву.

Справа – 1) група документів (документ), що стосуються одного питання або аспекту діяльності установи чи особи і зберігаються в окремій папці (палітурці); 2) одиниця зберігання писемних документів.

Стандартизація в архівній справі – встановлення визнаних державою єдиних норм, правил, вимог до різних об'єктів архівної справи.

Сумарний облік фонду – облік партій документів, які надходять до бібліотеки або вибувають з неї за єдиним супровідним документом (рахунком, актом тощо), що здійснюється з метою одержання загальних відомостей про склад фонду;

Схема систематизації документів архівного фонду – схема організації архівних документів, відповідно до якої розташовуються одиниці зберігання у межах архівного фонду.

Технічний захист інформації – вид захисту інформації, спрямований на забезпечення за допомогою інженерно-технічних заходів та/або програмних і технічних засобів унеможливлення витоку, знищення та блокування інформації, порушення цілісності та режиму доступу до інформації.

Технічні засоби захисту – технічні пристрої і (або) технологічні розробки, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права та (або) суміжних прав при сприйнятті й (або) копіюванні захищених (закодованих) записів у фонограмах (відеограмах) і передачах організацій мовлення чи для контролю доступу до використання об'єктів авторського права та суміжних прав.

Трансформація даних - перехід від одного носія даних до іншого відповідно до множини правил без суттєвої зміни значення. У деяких файлових системах – альтернативне ім'я файла.

Фонд користування архівними документами – сукупність копій архівних документів, призначених для користування замість оригіналів для запобігання їх зношенню.

Фотодокумент – документ, що містить зображувальну інформацію, зафіксовану фотографічним способом.

Хронологічний архівний каталог – вид архівного каталогу, в якому вторинна документна інформація архіву систематизована в хронологічному порядку дат документів і подій.

Хронологічний покажчик – вид допоміжного покажчика, в якому дати документів або дати подій систематизовані в хронологічному порядку.

Централізація архівної справи – організація архівної справи й системи архівних установ у державі на єдиних засадах і при єдиному державному органі управління архівною справою.

Централізована бібліотечна система (ЦБС) – сукупність бібліотек, що є структурно-цілісне заклад, що функціонує на основі загального управління, єдиного штату, фонду, організаційного та технологічного єдності. ЦБС складається з центральної бібліотеки та бібліотек-філій.

Центральний каталог – бібліотечний каталог, що відображає фонди бібліотеки і всіх її філій.

Центральний фондний каталог – міжархівний довідник, картковий або електронний, що знаходиться в центральному органі управління архівною справою і містить відомості про архівні фонди та їх місцезнаходження, а також здійснює їх державний облік.

Читальний зал – спеціально обладнане приміщення, призначене для обслуговування читачів творами друку та іншими документами в його межах.

Читацький каталог – бібліотечний каталог, наданий у розпорядження читачів.

Читач бібліотеки – особа, яка користується бібліотекою на підставі офіційної записи у встановлених документах.

Шифр зберігання документа, (бібліотечний шифр, поличний індекс) – множина позначок (літер, цифр, знаків), що вказують на місце знаходження документа у фондї та абетковому і систематичному каталогах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ломачинська І. М. Документально-інформаційні комунікації в системі соціальних комунікацій: навч. посібник для дистанційного навчання / І. М. Ломачинська; за ред. Т. Г. Горбаченко. – К.: Університет «Україна», 2008. – С. 50.
2. Хабло Ю. Система документної комунікації у ХХ ст.: історичний аспект / Ю. Хабло, Л. А. Чередник // Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової студентської конференції / ред. кол. О. М. Анісімова. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – С. 46.
3. Цвілишена О. Інформаційно-документна інфраструктура / О. Цвілишена, О. Анісімова // Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері: збірник матеріалів Всеукраїнської наукової студентської конференції / ред. кол. О. М. Анісімова. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – С. 48.
4. Матвієнко І. Електронні сервіси бібліотеки для забезпечення наукового та навчального процесу / І. Матвієнко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2020. – №3(21). – С. 12.
5. Інформаційно-комунікаційна діяльність наукових бібліотек в умовах розвитку суспільства знань: монографія / О. М. Василенко, Т. В. Добко, Н. Я. Зайченко, Н. Ю. Каліберда, О. Г. Кириленко, О. З. Клименко, Т. М. Коваль, Л. А. Литвинова, К. В. Лобузїна, Н. Ф. Самохіна; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2017. – С. 17.
6. Добко Т. В. Довідково-бібліографічна діяльність наукових бібліотек Національної академії наук України: становлення та розвиток (ХХ ст. – перше десятиліття ХХІ ст.) / Т. В. Добко; НАН України; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – С. 58.
7. Луцишина Т. Електронний каталог як основний інформаційний ресурс бібліотек ВНЗ Західного регіону України у сучасному веб-просторі / Т. Луцишина // Вісник Книжкової палати. – 2014. – № 4. – С. 19–22.
8. Воловенко Т. Реферативна база даних як інформаційний ресурс бібліотеки / Т. Воловенко // Бібліотечний вісник. – 2015. – № 4. – С. 3–7.
9. Копняк К. В. Роль електронної бібліотеки в інформаційно-освітньому середовищі ВНЗ / К. В. Копняк // Соціально-політичні,

- економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України: збірник наукових праць V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Вінниця, 7–9 червня 2017 р.). – Вінниця, 2017. – Ч. 2. – С. 45–54.
10. Жукова В. Трансформація бібліотеки в інфраструктурі глобального інформаційного суспільства / В. Жукова // Бібліотечний вісник. – 2014. – № 3. – С. 3–6.
 11. Про Державну цільову національно-культурну програму створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI»: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/956-2011-%D0%BF#Text>.
 12. Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек: ДСТУ ISO 11620:2016 (ISO 11620:2014, IDT) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=66003.
 13. Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек. Інформація та документація. Methods and procedures for assessing the impact of libraries. Information and documentation: ДСТУ ISO 16439:2016 (ISO 16439:2014, IDT). – Чинний від 2016–09–01. – К.: ДП «УкрНДНЦ», 2016. – 82 с.
 14. Дубова Ю. Роль веб-сайту та соціальних мереж у формуванні оновленого іміджу бібліотеки / Ю. Дубова, А. Літашова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2018. – №3(13). – С. 9.
 15. Трачук Л. Електронні бібліографічні ресурси на сайтах бібліотек вищих навчальних закладів України / Л. Трачук // Вісник Львівського університету. Серія «Книгознавство, бібліотечознавство та інформаційні технології». – 2010. – Вип. 4. – С. 153–166.
 16. Медведєва В. М. Бібліотека як культурна інституція: зміна парадигми в демократично орієнтованому суспільстві / В. М. Медведєва // Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі: збірник матеріалів Другої міжнародної наукової конференції (м. Київ, 16–18 травня 2019 р.). – К.: Ліра-К, 2019. – С. 12.

17. Жукова В. П. Бібліотечний соціальний інститут у контексті бібліотекознавчих досліджень / В. П. Жукова // Соціальні комунікації. – 2013. – Вип. 41.
18. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України № 33/95-ВР від 27.01.95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text>.
19. Карташов Н. С. Загальне бібліотекознавство / Н. С. Карташов. – М., 1997. Ч. 2.
20. Фірсов В. Р. Сутнісні функції бібліотечної діяльності : культурознавчий підхід / В. Р. Фірсов // Наукові та технічні бібліотеки. – 1985. – №5.
21. Папп В. В. Роль і значення інформаційно-бібліотечної роботи в інформаційному забезпеченні навчального процесу з вивчення економічних дисциплін / В. В. Папп, К. М. Мовчан, Н. М. Гоблик-Маркович // Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Економіка». – 2017. – Вип. 1(7). – С. 40–43.
22. Древетняк Е. В. Роль библиотеки в современном информационном пространстве / Е. В. Древетняк // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Философия. Культурология. Политология. Социология». – 2013. – Том 24(65), № 3. – С. 101–106.
23. Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі: збірник матеріалів Другої міжнародної наукової конференції (м. Київ, 16–18 травня 2019 р.). – К.: Ліра-К, 2019. – С. 8.
24. Захарова Н. Культурно-інформаційна функція наукової бібліотеки в сучасних умовах / Н. Захарова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2013. – Вип. 36. – С. 447–451.
25. Мірошніченко М. Яскраві будні університетської бібліотеки / М. Мірошніченко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2015. – №2(2). – С. 43.
26. Матвейко І. Електронні сервіси бібліотеки для забезпечення наукового та навчального процесу / І. Матейко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2020. – №3(21). – С. 12.
27. Науменко І. Бібліографічні продукти та послуги на сайті бібліотеки як засіб задоволення інформаційних потреб

- користувачів / І. Науменко // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2018. – №1(11). – С. 18.
28. Єпіфанова О. Роль веб-сайту в бібліотечно-інформаційному обслуговуванні наукової бібліотеки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: file:///C:/Users/Anatoly/Desktop/vlukbit_2009_4_29.pdf.
29. Гончаренко С. У. Методологія / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 498–599.
30. Гончаренко С. У. Наукові школи в педагогіці / С. У. Гончаренко // Становлення і розвиток науково-педагогічних шкіл: проблеми, досвід, перспективи: збірник наукових праць / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 27–43.
31. Гончаренко С. У. Педагогічна наука / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремінь. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – С. 646–647.
32. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко; [гол. ред. С. Головка]. – К.: Либідь, 1997. – 373 с.
33. Сухомлинська О. В. Переднє слово / О. В. Сухомлинська // Українська педагогіка в персоналіях. У 2 кн. Кн. перша. X–XIX століття / за ред. О. В. Сухомлинської. – К.: Либідь, 2005. – С. 3–8.
34. Усатенко Т. М. Українознавчі проблеми педагогічної думки в XIX – XX столітті: автореф. дис. ... док. пед. наук / Т. М. Усатенко. – К., 2007. – 42 с.
35. Стражнікова І. Проблеми вивчення персоналізму в сучасних історико-педагогічних дослідженнях / І. Стражнікова // Освітній простір. Глобальні, регіональні а інформаційні аспекти: науково-методичний журнал. – Чернівці: Черемош, 2010. – С. 41–44.
36. Петрова М. С. Просопографія как специальная историческая дисциплина (на примере авторов Поздней античности Макробия Феодосия и Марциана Капеллы) / М. С. Петрова. – Санкт-Петербург: Алетейя, 2004. – 254 с.
37. Петровская И. Ф. Биографика. Введение в науку и обозрение источников биографических сведений о деятелях России 1801–1917 гг. / И. Ф. Петровская. – Санкт-Петербург: Logos, 2003. – 490 с.

38. Старовойтенко І. Просопографія: підходи до трактування змісту наукової дисципліни в історіографії / І. Старовойтенко // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. – 2006. – С. 6–27.
39. Юмашева Ю. Ю. Проблемы просопографии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: aik-sng.ru/text/bullet/12/45-51.pdf. (дата звернення 15.03.2020).
40. Курило В. С. Становлення і розвиток системи освіти та педагогічної думки Східноукраїнського регіону в ХХ столітті: дис. ... док. пед. наук / В. С. Курило. – Луганськ, 2000. – 507 с.
41. Корнейчик І. І. Історія української бібліографії: нариси / І. І. Корнейчик. – Харків: РВВ Книжкової палати УРСР, 1971. – 174 с.
42. Сухомлинский В. А.: библиография / сост. А. И. Сухомлинская, О. В. Сухомлинская. – К.: Рад. школа, 1987. – 255 с.
43. 22 видатних українських педагоги: персоналії в історії національної педагогіки: підруч. для студ. вузів / А. М. Бойко, В. Д. Бардінова, Л. Л. Безобразова та ін.; під заг. ред. А. М. Бойко. – К.: Професіонал, 2004. – 576 с.
44. Сисоєва С. О. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів / С. О. Сисоєва, І. В. Соколова. – К.: ЦУЛ, 2003. – 308 с.
45. Видатні українські педагоги: інформаційний довідник / [авт.-упоряд. Л. В. Калуська]. – Тернопіль: Мандрівець, 2008. – 224 с.
46. Герої-освітяни і науковці України / Нац. акад. пед. наук України, Ін-т педагогіки НАПН України, Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка; [упоряд.: О. А. Сай та ін.]. – 2-ге вид., допов. – К.: Генеза, 2012. – 462 с.
47. Best Sellers in Biographies of Educators. 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.amazon.com/Best-Sellers-Kindle-Store-Biographies-Educators/zgbs/digital-text/154797011/ref=zg_bs_nav_kstore_5_154803011. (дата звернення 02.03.2020).
48. Iefremova O. Biographical articles in scientific literature: analysis of articles indexed in Web of Science / O. Iefremova, K. Wais, M. Kozak // Scientometrics. – 2018. – №117. – С. 1695–1719 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.1007/s11192-018-2923-3>. (дата звернення 16.07.2020).

49. Langley A. Google Books: Making the public domain universally accessible / A. Langley, Dan S. Bloomberg // Proceedings of SPIE. – 2007 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imperialviolet.org/binary/google-books-pdf.pdf>. (дата звернення 01.07.2020).
50. Leetaru K. Mass book digitization: The deeper story of Google Books and the Open Content Alliance / K. Leetaru // First Monday. – 2008. – Vol. 13, No. 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://doi.org/10.5210/fm.v13i10.2101>.
51. Morsello B. Digitalization of life. How technology redefine the self in the global context / B. Morsello // Easst Review. – 2016. – Vol. 35, No. 4. – P. 94–97 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://easst.net/article/digitalization-of-life-how-technology-redefine-the-self-in-the-global-context/>. (дата звернення 24.05.2020).
52. The most recommended books on business, technology and science [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bookauthority.org/>. (дата звернення 15.07.2020).
53. New World Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newworldencyclopedia.org/entry/Category:Biography>. (дата звернення 03.07.2020).
54. National Biography of Finland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kansallisbiografia.fi/english>. (дата звернення 19.05.2020).
55. Biography on line. 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://Www.Biographyonline.Net/People.Html>. (дата звернення 14.05.2020).
56. Infoplease [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.infoplease.com/>. (дата звернення 29.05.2020).
57. Al-islam. 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.al-islam.org/tags/education>. (дата звернення 21.05.2020).
58. The famous people [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.thefamouspeople.com/educators.php>. (дата звернення 03.05.2020).
59. Науковці Хмельниччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lib.khnu.km.ua/asp/php_bibliograf_php/page_lib.php. (дата звернення 10.06.2020).
60. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник / Л. В. Артемова. – К.: Либідь, 2006. – 420 с.

61. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. посібник. У 2 кн.
Кн. II: Школа, освіта і педагогічна думка в Україні / І. В. Зайченко.
– К.: ВД «Слово», 2010. – 1032 с.
62. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч.
посібник / О. О. Любар; за ред. О. О. Любара, М. Г. Стельмаховича,
Д. Т. Федоренка. – К.: Знання КОО, 2003. – 450 с.
63. Любар О. О. Історія педагогічної думки і освіти в Україні / О. О.
Любар, Д. Т. Федоренко. – К., 1993. – Ч. 1. – 448 с.
64. Історія педагогіки / за заг. ред. Г. В. Троцько. – Харків: ХНПУ, 2008.
– 545 с.
65. Микитась В. Л. Літературно-критичний нарис / В. Л. Микитась,
О. В. Духнович. – Ужгород: Закарпатське обл. вид-во, 1959. – 101 с.
66. Brooks Philip Coolidge. The selection of records for preservation /
Brooks Philip Coolidge // *American Archivist*. – 1940. – Vol. 3, № 4. –
P. 221–234.
67. Гельман-Виноградов К. Б. Документальная память ноосферы как
новый объект познания (к постановке проблемы) / К. Б. Гельман-
Виноградов // *Международный форум по информации и
документации: научн. журн.* – 1992. – Т. 17, № 1. – С. 8–10.
68. Хорхордина Т. И. Российская наука об архивах: История. Теория.
Люди / Т. И. Хорхордина. – М., 2003. – 525 с.
69. Хорхордина Т. И. От архивоведения к архивософии? К постановке
проблемы / Т. И. Хорхордина // *Труды Историко-архивного
института.* – 1996. – Т. 33. – С. 177–191.
70. Randall C. Jimerson. Archives and memory / Randall C. Jimerson //
OCLC Systems & Services. – 2003. – Vol. 19, Iss. 3. – P. 89–95.
71. Craig Barbara L. Literature on Memory and Their Pertinence to
Archives / Barbara L. Craig // *The American Archivist.* – 2002. – Vol.
65. – P. 276–289.
72. Cox Richard J. Public Memory Meets Archival Memory: The
Interpretation of Williamsburg's Secretary's Office / Richard J. Cox //
The American Archivist. – 2005. – Vol. 68. – P. 279–296.
73. Jimerson Randall C. Archives Power: Memory, Accountability, and
Social Justice / Randall C. Jimerson. – Chicago: Society of American
Archivists, 2009. – 466 p.
74. Bastian Jeannette A. Flowers for Homestead: A Case Study in Archives
and Collective Memory / Jeannette A. Bastian // *The American
Archivist.* – 2009. – Vol. 72. – P. 113–132.

75. Jimerson Randall C. Embracing the Power of Archives / Randall C. Jimerson // *American Archivist*. – 2006. – Vol. 69, № 1. – P. 19–32.
76. Delmas B. Archival science facing the information society / B. Delmas // *Archival Science*. – 2001. – Vol. 1, № 1. – P. 25–37.
77. Хальбвакс М. Коллективная и историческая память / М. Хальбвакс // *Неприкосновенный запас*. – 2005. – № 2–3(40–41). – С. 1–19.
78. Эрнст В. Архивация: архив как хранилище памяти и его инструментализация при национал-социализме / В. Эрнст // *НЛО*. – 2005. – № 74 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magazines.russ.ru/nlo/2005/74/ern9.html>.
79. Cook T. What is past is prologue: A history of archival ideas since 1898, and the future paradigm shift / T. Cook // *Archivaria*. – 1997. – Vol. 43. – P. 18.
80. Howard Moss Mark. Toward the visualization of History: the past as image / Moss Mark Howard. – Lanham, Md.: Lexington Books, 2008. – 272 p.
81. Проблематика мест памяти. Франция-память / П. Нора, М. Озуф, Ж. де Пюимеж, М. Винок. – СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1999. – С. 17–50, 29, 40.
82. Jenkinson Hilary. A Manual of Archive Administration, including the problems of war-archives and archive-making / Hilary Jenkinson. – London; Edinburgh; New York; Toronto; Melbourne and Bombay: Oxford at Clarendon Press, 1922. – 243 p.
83. Медушевская О. М. Теория и методология когнитивной истории / О. М. Медушевская. – М.: РГГУ, 2008. – 320 с.
84. Колесник І. І. Гоголь. Мережі культурно-інтелектуальних комунікацій / І. І. Колесник. – Київ, 2009. – С. 201–202.
85. Сіра І. Т. Теоретичні ідеї та практична діяльність учених харківської науково-педагогічної школи (20-70 рр. ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / І. Т. Сіра; Харків. держ. пед. ун-т. – Харків, 2002. – 20 с.
86. Особові архівні фонди Інституту рукопису: путівник / Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Інститут рукопису. – К., 2002. – 768 с.
87. Гудим В. В. Фонди особового походження державного архіву Полтавської області – джерело з історії краю / В. В. Гудим // *Архіви України*. – 2013. – № 7. – С. 94–104.

88. Розман І. І. Українська педагогічна біографістика (друга половина ХХ –початок ХХІ століття): монографія / І. І. Розман. – Ужгород: РІК-У, 2020. – С. 203–204.
89. Особисті архівні фонди відділу рукописів: анотований покажчик / відп. ред. Є. М. Стасюк. – Львів: Львів. наук. бібл. ім. В. Стефаника, 1977. – 181 с.

НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

1. ДСТУ ISO 16439:2016 (ISO 16439:2014, IDT) «Information and documentation – Methods and procedures for assessing the impact of libraries. Інформація та документація. Методи та процедури оцінювання впливу бібліотек»
2. ДСТУ ISO 2789:2016 (ISO 2789:2013, IDT) «Information and documentation – International library statistics. Інформація та документація. Міжнародна бібліотечна статистика».
3. ДСТУ ISO 11620:2016 (ISO 11620:2014, IDT) «Information and documentation – Library performance indicators. Інформація та документація. Показники функціонування бібліотек».
4. Закон України "Про бібліотеки і бібліотечну справу" (зі змінами й доповненнями) (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 7, ст.45).
5. Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 15, ст.86).
6. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007, № 12, ст.102).
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2011 р. № 956 про Державну цільову національно-культурну програму створення єдиної інформаційної бібліотечної системи «Бібліотека – XXI».
8. Указ Президента України «Про національні заклади культури» (1994 р.).
9. Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо розвитку бібліотек України» (2000 р.)

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

*А.В. Морзун, Л.С. Прокопович, К.М. Мовчан,
І.І. Розман, В.В. Кобаль, М.В. Бабіля*

**РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ В РУСЛІ
ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА
ТЕХНОЛОГІЙ**

МОНОГРАФІЯ

Підписано до друку 20.02.2021. Формат 60*84/16.

Папір офсет. Ум.друк.арк. 35,47.

Тираж 100 прим. Зам. № 63.

Адреса видавництва:

Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600,
тел./факс: (03131) 2-11-09. E-mail: rvc@mail.msu.edu.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>